

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE INSTITUUT

Daniil Savitski

**ALTERNATIIVSETE NÕUETE ESITAMINE HAGIMENETLUSES
MENETLUSÖKONOOMIA SEISUKOHALT**

Magistritöö

Juhendaja: *mag. iur* Kai Härmand

Tallinn
2013

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	4
1. Tõhusa kohtumenetluse kriteeriumid	7
1.1. Kohtumenetluse kättesaadavus	8
1.2. Kohtutoimingute tõhusus	13
1.2.1. Menetlusest osavõtmise tagamine	14
1.2.2. Efektiiitse kaitse võimaldamine	18
1.2.3. Põhjendatud ja lõplik lahend	20
1.2.4. Kohtumenetluse kestvus	21
2. Nõuete paljususe lubatavus kohtumenetluses.....	27
2.1. Alternatiivsed nõuded hagimenetluses	27
2.2. Alternatiivsed nõuded samadel alustel	31
2.3. Alternatiivsed nõuded sama esemega	35
2.4. Alternatiivsed nõuded eri aluste ja esemetega	37
3. Alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonomiale.....	39
3.1. Alternatiivsete nõuete menetlusse võtmine	43
3.2. Alternatiivsete nõuete eelmenetlus	44
3.3. Kohtuotsus alternatiivsete nõuete osas	47
3.3.1. Tagaseljaotsus alternatiivsete nõuete osas	48
3.3.2. Osaotsus ja vaheotsus alternatiivsete nõuete osas	50
3.3.3. Täiendav otsus alternatiivsete nõuete osas	51
3.4. Menetluskulud alternatiivsete nõuete korral.....	52
KOKKUVÕTE	56
Filing alternative claims in action procedure from the point of view of procedural economy. Summary.....	60
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	67

Kasutatud kirjandus	67
Kasutatud normatiivmaterjalid	69
Kasutatud kohtupraktika	69
Riigikohtu praktika.....	69
Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika	70
Muud allikad	70
Lisad.....	70
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	72

SISSEJUHATUS

Üldine põhiõigus tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele annab igapäevase õiguse võimalikult tõhusale kohtumenetlusele.¹ Kuid selline õigus alati ei taga, et kohtumenetlus ka viiakse läbi võimalikult tõhusalt. See oleneb mitmest aspektist, mille kokkulangemine annab reaalse võimaluse viia läbi tõhus kohtumenetlus. Üheks selliseks aspektiks on kaitstavate huvide esindaja professionaalsus ja kogemus. On selge, et tavainimene ei tea, ega peagi teadma kõiki menetluslikke nüansse, mis võivad oluliselt aidata kaasa menetluse tõhustamisele, kuid mille rakendamine on seotud puhtalt poole enda taotlustega. Üheks võimaluseks konkretiseerida oma nõuded ja taotletavad eesmärgid on esitada üks hagi mitme alternatiivse nõudega, kuid kas selline lähenemine tagab alati tõhusama menetluse, ei saa üheselt ja koheselt öelda.

Käesolev töö on kirjutatud **teemal** „Alternatiivsete nõuete esitamine hagimenetluses menetlusökoonomia seisukohalt“. Probleemipüstitus tuleneb sellest, et käesoleval ajal ei osata üheselt hinnata, millises olukorras kannab alternatiivsete nõuete esitamine menetlusökoonoomilist eesmärki ja millises olukorras selline kasu kindlasti puudub. Alternatiivsete nõuete esitamise võimalikkus on küll toodud menetlusseadustikku küllaltki varasel ajal, kuid siiani ei ole seda käsitletud menetlusökoonomia seisukohalt ning analüüsitud, millistel juhtudel see tõepoolest aitab läbi viia menetlust tõhusamalt.

Magistritöö **objektiks** on õigus tõhusale menetlusele tsiviilvaidlustes, mis on tuletatud Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artiklist 6 (1) ning Eesti Vabariigi põhiseadusest. Kuna nimetatud õigus sisaldab endas tervet hulk erinevaid kriteeriume ning põhimõtteid, tuleb teemat magistritöö piiratud mahu tõttu konkretiseerida. Töö keskendub peamiselt tsiviilkohtumenetluses antud õigusele esitada alternatiivnõudeid, kuivõrd see on menetluspoole enda vaba valik nii talitada ja seetõttu ei ole niivõrd seotud riigi poolt tagatud õigusega tõhusale kohtumenetlusele, aga on eelduslik alus, et tõhus kohtumenetlus tagatakse.

Magistritöö **eesmärgiks** on uurida ja selgitada, kuidas menetluspoolele antud õigus esitada alternatiivnõudeid mõjub menetlusökoonomiale ning millised protsessuaalsed normid seda tingivad. Seejärel koostada vastavad järeldused ja anda hinnang, kas käesoleval hetkel kehtiv

---

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus kommenteeritud väljaanne, Kolmas, täiendatud väljaanne, Juura 2012, lk 210.

redaktsioon soodustab alternatiivselt esitatud nõudeid menetlusökoonomia seisukohast või mitte, ning vajadusel tuua välja autori ettepanekud kehtiva regulatsiooni korrigeerimiseks.

Magistritöö põhineb **küsimusel**, kas või millistel tingimustel on menetlusökoonomia seisukohalt mõistlikum esitada hagimenetluses nõuded alternatiivsete nõuetena. Tuginedes sellele küsimusele, püüab autor välja selgitada olukorrad hagimenetluses, millal ja kas üldse on mõistlik esitada hagi alternatiivnõuded eesmärgiga menetlus ökonoomsemalt läbi viia.

Uurimisprobleemi aitavad lahendada järgmised magistritöö **ülesanded**: **1.** Millised on alternatiivsed nõuded. **2.** Millal on lubatud esitada alternatiivseid nõudeid. **3.** Kuidas on kohtud seotud menetlusnormidega alternatiivsete nõuete lahendamisel. **4.** Kas ja millistel juhtudel alternatiivnõuete esitamine aitab kaasa menetlusökoonomiale. **5.** Millised on kehtivad siseriikliku õiguse võimalikud kitsaskohad menetlusökoonomiat silmas pidades alternatiivsete nõuete valguses.

Kohtute töö kiirus on olnud viimaste aastate **aktuaalseks teemaks** nii asjatundjate seas kui ka tavainimeste arvates, kes kohtuga ise igapäevaselt kokku ei puutu. Eesti riigikohus tellis 2010. a lõpus vastasisulise uuringu, mille tulemused avalikustati 2011. a alguses. Pikalevenivaid protsesse ja kohtute ülekoormatust nimetas 24 protsenti vastanuist. Muid negatiivseid külgi toodi välja märksa harvemini.² Pahameelt kohtute väidetavalt aeglase töö suhtes ei väljenda aga mitte ainult tavainimesed. Justiitsministeerium näib olevat selle hinnanguga nõus, kuna on viimasel ajal algatanud mitmeid seadusemuudatusi ja täiendusi, mis peaksid nimetatud probleemile lahenduse tooma. Nii on sisseviidud e-toimiku süsteem, mis peaks oluliselt kaasa aitama menetluskohustuste kiiremale kättetoimetamisele. Alates sellest aastast on loodud kohtujuristi institutsioon, mille lõplikuks eesmärgiks on vähendada menetluse pikkust igas astmes mitte pikemale ajale kui 100 päeva ning plaanitakse sisse viia ka ridamisi seadusemuudatusi konkreetsete vaidluste menetlustähtaja lühendamiseks. Justiitsministeeriumi asekancler Marko Aavik, on aga veendunud, et seadustel pole viga midagi ja süsteemi suurim takistus on kohus. "Kahtlemata on iga vaidlus kohtu jaoks töö ja selles suhtes ei ole ka uudis ühiskonna ega kohtu jaoks see, et kohtuvaidlused võiksid tänasega võrreldes käia kiiremini," märkis Aavik.³

Siinkohal on aga oluline mainida, et menetluse pikkus oleneb paljuski spetsialistide – advokaatide ja juristide – tööst ja oskustest. Nimelt näeb Eesti tsiviilkohtumenetluse seadus

---

² K.Ratt, Uuring: kohtud töötavad inimeste hinnangul liiga aeglaselt, Postimees 11.01.2011. Kättesaadav internetis: <http://www.postimees.ee/370362/uuring-kohtud-tootavad-inimeste-hinnangul-liiga-aeglaselt>

³ R.Kagge, Ministeerium: keeruliste üürivaidluste aeg lüheneb märgatavalt, ERR 30.01.2013. Kättesaadav internetis: <http://uudised.err.ee/index.php?06271509>

ette ridamisi võimalusi, kuidas menetlus läbi viia, kas lihtsustatud korras või kompaktsemalt. Üheks selliseks võimaluseks on esitada oma alternatiivsed nõuded ühes hakis korraga, mitte algatada erinevaid vaidlusi. Haginõuete paljusust ja sellest tulenevate protsessuaalsete valikute tegemine ei ole leidnud laiemat kajastust ega analüüsi. Seetõttu ajendaski autorit seda tööd koostama reaalne **vajadus** selgitada, kas või millistel tingimustel üldse on menetlusökonoomia seisukohalt mõistlikum esitada hagimenetluses nõuded alternatiivsete nõuetena.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. **Esimeses peatükis** toob autor välja üldised tõhusa kohtumenetluse kriteeriumid ning avab need põhjalikumalt vastavalt käesoleva töö olulisusele. Peatükk lõpeb lühikese kokkuvõttega, mis käsitleb Eesti tegevust kohtumenetluse tõhususe tagamiseks. **Teises peatükis** toob autor välja alternatiivsete nõuete institutsiooni Eestis, kirjeldab selle arengut ja põhjendatust. Autor toob eraldi välja hinnangu, mis hetkest alates on üldse tegemist alternatiivse nõudega. **Kolmandas peatükis** keskendub autor võrdlusele alternatiivsete nõuete esitamise ja erinevate hagide esitamise vahel ning jõuab järelduseni, kas ja millistel tingimustel üldse on menetlusökonoomia seisukohalt mõistlikum esitada hagimenetluses nõuded alternatiivsete nõuetena.

Magistritöö spetsiifikast lähtudes on kasutatud peamiselt analüütilist ja võrdlevat meetodit. Jõudmaks püstitatud eesmärkideni, on autor kasutanud erialast kirjandust, siseriiklikke ja rahvusvahelisi õigusakte ning kohtupraktikat, samuti isiklikku kogemust ning teadmisi uuritava valdkonna kohta. Uurimus on teadlikult koostatud Euroopa Inimõiguse Konventsiooni aluspõhimõtetele ja Euroopa Kohtu ning Eesti Riigikohtu ja madalamate astmete kohtute praktikal, mis sisustavad tõhusa kohtumenetluse ja täpsemalt alternatiivnõuete mõistet. Muuhulgas on autor läbi viinud küsitluse tegevadvokaatide seas, et selgitada välja, millistel juhtudel kaalutakse eelkõige alternatiivnõuete esitamist just menetlusökonoomia seisukohalt. Kuna eestikeelne erialane kirjandus alternatiivnõuete kohta on napp, siis on töö raskuskese Riigikohtu praktikal ja läbi viidud uuringul. Tõhusa kohtumenetluse kriteeriumite kirjeldamisel on võrdlusena kasutatud ka lähiriikide näiteid, kuivõrd nendes maades on samuti kasutusel mandri-Euroopa õigussüsteemid. Uurimises esitatud seisukohad peegeldavad autori isiklikke seisukohti.

1. Tõhusa kohtumenetluse kriteeriumid

Tõhusus on iga kohtumenetluse aluseks, kuna ainult tõhus menetlus tagab isiku õiguste maksmapanekut õiglase viisil. Paraku on aga just menetluse tõhusus see, mille osas saab hinnangu anda küllaltki subjektiivsetel alustel. Kohtumenetluse tõhusus on küll isiku üks tähtsamatest õigustest, kuid selline õigus on pigem tuletatud kui *expressis verbis* sätestatud. Nii on näiteks Eesti Vabariigi põhiseaduse paragrahvis 15 sätestatud, et igäihel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse.⁴ Sellest sättest tulenevalt on igäihel küll õigus pöörduda kohtusse, kuid Põhiseadus kui selline ei sätesta, et nimetatud kohtumenetlus peaks olema tõhus ja mida see tõhusus endas peaks sisaldama. Sarnast sätet sisaldab endas ka Venemaa Föderatsiooni põhiseadus, mille paragrahv 46 sätestab, et igäihele garanteeritakse tema õiguste ja vabaduste kohtulik kaitse.⁵ Siitki nähtuvalt on isikute kohtusse pöördumise ja kohtuliku kaitse õigus tagatud, kuid jällegi ei ole täpsustatud, milline kohtumenetlus oma olemuselt peab olema ning millised on selle olemuse kriteeriumid. Ka Läti Vabariigi põhiseadus sisaldab endas sätet, mis tagab inimestele kohtuliku kaitse. Nii on Läti Vabariigi põhiseaduse paragrahvis 92 sätestatud, et igäihel on õigus kaitsta oma õigusi ja seaduslikke huve õiglase kohtu ees.⁶ Siinkohal on märgata väikest erinevust Eesti ja Venemaa põhiseadustega võrreldes, kuivõrd sõnastusse on lisatud ka kohtumenetluse õigluse kriteerium, kuid jällegi on nimetatud sätte küllaltki üldine ning ei anna inimesele aimdust, mida see õiglane kohtumenetlus endast kujutab. Eesti lähiriikidest on enim avatud kohtuliku kaitse õigus Soome Vabariigi põhiseaduses, mille paragrahv 21 sätestab, et igäihel on õigus olla oma asja arutamise juures ilma viivitusteta õiguslikult pädeva kohtu poolt.⁷ Nimetatud sättest selgub, et üheks kohtuliku menetluse kriteeriumiks on viivitamatus, mis tähendab seda, et inimesel on õigus kiirele ja õiglasele kohtumenetlusele.

On arusaadav, et põhiseadus on iga riigi suveräänsuse dokument, mille ülereguleerimine ei ole mõistlik vältimaks liiga kitsendatud tõlgendamise võimalusi ning see on tõenäoliselt ka põhjuseks, miks me ei leia nendes tõhusa kohtumenetluse kriteeriume. Küll aga ei ole põhiseadused ainukesed dokumendid, kust nimetatud õigus tuleneb. Kõik eelpool nimetatud riigid on ratifitseerinud ka Euroopa Inimõiguste Konventsiooni (edaspidi EIÕK), mis sätestab üksikasjalikult inimeste põhiõigused ja vabadused. Õiguse tõhusale kohtumenetlusele tagab EIÕK artikkel 6 (1), mille kohaselt igäihel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale

---

⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus, RT 1992, 26, 349.

⁵ Vene Föderatsiooni põhiseadus § 46.

⁶ Läti Vabariigi põhiseadus § 92.

⁷ Soome Vabariigi põhiseadus § 21.

esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid istungi võib ajakirjanikele ja üldsusele täielikult või osaliselt kinniseks kuulutada demokraatliku ühiskonna kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides, alaealise huvides või poolte eraelu kaitseks või kohtu määratud ulatuses erijuhtudel, kui avalikkus kahjustaks õigusemõistmist.⁸ Nagu nähtub, siis avab nimetatud artikkel oluliselt suuremal määral kriteeriume, millele üks õiglase kohtumenetluse peab vastama. Nii on artiklis ära toodud, et kohtumenetlus peab olema õiglase ja avalik, teostatud mõistliku aja jooksul sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt ning kohtuotsus ise peab olema, arvestades teatud erandeid, avalik.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 tuleb samuti tõlgendada nimetatud artikli valguses. Rahvusvahelistest sätetest tuleks § 15 lg 1 tõlgendamisel arvestada eelkõige EIÕK artiklitega 6 ja 13, kusjuures kõige olulisem on EIÕK art 6 lg 1 esimeses lauses sätestatud õigus oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis.⁹

EIÕK artikliga 6 kaitstud õigused on kesksed terve konventsiooni süsteemis. Õiglase istung, tsiviil- ja kriminaalasjades ühtviisi, on õiguse ülemlikkuse mõiste põhielement ja on osa tavast.¹⁰ Kuid nagu selgub, ei hõlma ka nimetatud EIÕK artikkel kõiki kriteeriume, mida üks õiglase kohtumenetlus peaks endas kandma. Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) on aastate jooksul seda mõistet oma otsustega sisustanud ning avanud ridamisi kriteeriume, millele üks õiglase kohtumenetluse peaks vastama. Järgnevalt käsitleb töö autor neid kriteeriume kohtumenetluse tõhususe aspektist lähtuvalt ning toetudes Euroopa ja Eesti kogemustele ja arengutele.

1.1. Kohtumenetluse kättesaadavus

Üks õigustest, mis on tuletatud konventsiooni artiklist 6, on õigus kohtu juurdepääsule, otsustamiseks konkreetse tsiviilvaidluse üle.¹¹ On ilmselge, et ilma juurdepääsuta kohtule, ei ole võimalik lahendada ühtegi tsiviilvaidlust, seega nimetatud kriteeriumi võib käsitleda nii-öelda esmase eeldusena, et tagada kohtumenetluse tõhusus. EIK tunnustas nimetatud õigust esmakordselt kohtuasjas *Golder v. Ühendkuningriigid*, sätestades, et vaevalt saab

⁸ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, Rooma, 4. november 1950, artikkel 6 (1).

⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus kommenteeritud väljaanne, Kolmas, täiendatud väljaanne, Juura 2012, lk 203.

¹⁰ C.Ovey & R.White, *The European Convention on Human Rights, Fourth Edition*. Oxford, Oxford Press 2006, lk 158.

¹¹ C.Ovey & R.White, *op.cit*, lk 170.

tsiviilvaidlustes ette kujutada õigusriiki ilma, et oleks tagatud võimalus pöörduda kohtu poole /.../ Põhimõtet, mille kohaselt tsiviilnõuet peab olema võimalik esitada kohtusse, loetakse üheks universaalselt tunnustatud õiguse põhimõtteks.¹² Selle sõnum on, et iga subjektiivset õigust peab olema võimalik realiseerida kohtus tõhusas ja ausas menetluses mõistliku aja jooksul. Üldine kohtusse pöördumise õigus on ühtaegu nii põhiõigus kui ka üks õigusriigi keskne põhimõte, selle nurgakivi. Riiki ei muuda õigusriigiks veel tõsiasi, et on olemas seadused, mis määravad kindlaks avaliku võimu pädevuse ja volitused. Seadusriigist saab õigusriik alles siis, kui on olemas ka kohtud, mis otsustavad üksikjuhul õiguste ja vabaduste ulatuse ning avaliku võimu pädevuste ja volituste üle. Üldine kohtusse pöördumise õigus on niisiis see, mis riigist lõppastmes õigusriigi teeb ja ilma milleta õigusriik on mõeldamatu.¹³ EIK-i tõlgendustele toetub ka Eesti õigusteaduslik käsitlus, mille järgi õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse on isiku subjektiivne menetlusõiguslik tagatis, mille eesmärk on muuta põhiõiguste materiaalsoiguslik sisu tegelikkuseks.¹⁴

Loomulikult ei piisa selleks, et tagada juurdepääs kohtumenetlusele, puhtalt sätestatud võimalusest kohtusse pöörduda. Riik peab tagama nii seadusandlusega kui ka reaalse toimingutega juurdepääsu kohtule. Nii on näiteks EIK-i kohus oma otsuses *Airey v. Iirimaa* asunud seisukohale, et õigus juurdepääsule kohtule ei tohi olla puhtalt teoreetiline. See tähendab, et näiteks kui majanduslikes raskustes protsessiosaline soovib tuua kohtu ette protsessi, mis on eelduslikult edukas, kuid piisavalt keerukas, mille läbiviimine ilma professionaalse õigusabita on võimatu, peab riik tagama vastava abi, kui see on hädavajalik, tagamaks efektiivset juurdepääsu kohtule.¹⁵ Riigipoolne võimalik õigusabi pole aga ainuke viis tagada riigipoolselt tõhusat juurdepääsu kohtule. Juurdepääs võib olla raskendatud näiteks ka ebamõistlikult suurte riigilõivudega, liialt lühikeste aegumisetähtaegadega materiaalsoigusel või lühikeste dokumentide esitamise ajaga menetlusõigusel. Samuti võib seda raskendada ka kohtule dokumentide esitamise korra ebamõistlikult ranged tingimused.

Euroopa tasandil ei ole tõhusa juurdepääsu tagamine aga ainult riigisiseste arutelude ja otsuste küsimus. Euroopa Ministrite Nõukogu on aegade jooksul avaldanud ridamisi soovitusi, mille hulka kuulub ka soovitus Nr. R (81) 7 õigusemõistmise kättesaadavuse suurendamise

---

¹² EIK 21.02.1975. a otsuse *Golder v. Ühendkuningriigid*, lk 34.

¹³ Gea Gustavson, Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas, Riigikohus Õigusteabe Osakond, Tartu 2010, lk 6.

¹⁴ M. Ernits. Kommentaarid §-le 15 – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2008, kumm 1.2, lk 163.

¹⁵ EIK 09.10.1979. a otsuse *Airey v. Iirimaa* p. 26 kokkuvõte.

abinõudest.¹⁶ Nimetatud soovitus osundab viiele võimalikule viisile, kuidas tagada õigusmõistmise kättesaadavuse suurendamine. Esimesena peatub soovitus avalikkuse tõhusamale informeerimisele, sätestades muuhulgas, et tuleb võtta tarvidusele asjakohased meetmed, et informeerida avalikkust kohtute asukohtadest, pädevusest ja viisidest, kuidas menetlustoiminguid alustatakse või kuidas kaitstakse neid konkreetsete kohtute ees. Täpsustades sealjuures, et üldine informatsioon peab olema kättesaadav vähemalt järgmiste asjaolude kohta: menetluslikud nõuded, kuid sealjuures selliselt, et nendes ei sisalduks õigusala nõu konkreetse menetluse osas; viis, kuidas; ja aeg, mille jooksul saab kohtuotsust vaidlustada, sealjuures menetluslikud reeglid ja nõuded dokumentidele otsuse vaidlustamiseks; meetodid, mille abil saab kohtuotsust maksma panna ja võimaluse korral ka sellega kaasnevad kulud. Kuivõrd tegu on Euroopa Ministrite Nõukogu soovitusega, siis ei ole selles sätestatud konkreetseid abinõusid ja toiminguid, kuidas informatsiooni kättesaadavus peab olema tagatud. See on ka arusaadav tulenevalt sellest, et konkreetne soovitus on pärit aastast 1978 ning tollal ei saanudki ette näha kõiki võimalusi, kuidas tulevikus info kättesaadavus tagada. Eestis on vastav informatsioon tehtud enamjaolt kättesaadavaks nii, nagu seda ühelt e-riigiks püüdlevalt riigilt oodata ka võiks – interneti teel. Kõik soovitusest tulenev informatsioon on avaldatud Justiitsministeeriumi koduleheküljel, kust iga inimene, kellel on juurdepääs internetile, selle ka leiab. Nimetatud kodulehelt saab kätte informatsiooni nii selle kohta, millisel juhul pöörduda maakohtusse või halduskohtusse, dokumentide vormistamise nõuded, informatsiooni riigilõivude kohta ja muud kohtusse pöördumiseks olulist informatsiooni. Paraku aga ei ole kõigil, kes viibivad Eestis, võimalik interneti kaudu informatsiooni hankida. Vastasel juhul on inimesel võimalus pöörduda kohtute kantselei poole, kust saab samuti informatsiooni ja avalduste vormid kätte. Küll aga on ilmne, et internetis olev informatsioon on oluliselt mahukam ja ka konkreetsem, mistõttu interneti juurdepääsuta inimesi võib lugeda selles valdkonnas vähem kindlustatuks ning tulenevalt sellest, kui võrrelda neid inimestega, kellel on interneti juurdepääs, siis võib isegi väita, et Eesti ei ole nimetatud Euroopa Nõukogu soovitust ühekülgsest ja võrdväärsest täitnud.

Teisena on Euroopa Nõukogu soovitanud lihtsustada juurdepääsu kohtule, sätestades soovitusel järgmised peamised aspektid: olukordades, kus see on kohane, tuleb kasutusele võtta meetodid poolte lepitamiseks sõbralikul viisil veel enne, kui on teostatud esimesed menetlustoimingud või juba käimasoleva menetluse raames; üheski kohtuprotsessi liigis ei tohi piirata advokaadi osalust, samas ei tohi teha advokaadi osalust ka kohustuslikuks, eriti

---

¹⁶ Vastu võetud Ministrite Komitee aseministrite 284. koosolekul, 2. märtsil 1978. a.

olukorras, kus tulenevalt asjaoludest saab inimene oma õigusi kohtu ees kaitsta ise, ilma advokaadi osalusega; riigid peavad võtma tarvitusele meetmed, mis tagavad kohtudokumentide lihtsuse ja arusaadavuse nii vormilt kui keeleliselt, kohtu otsustused peavad olema pooltele arusaadavad. Järgides konkreetset soovitusi või mitte, kuid Eesti on nimetatud kriteeriumid taganud Tsiviilkohtumenetluse seadustikuga¹⁷ (edaspidi TsMS). TsMS sätestab, et kohus peab kogu menetluse ajal tegema kõik endast sõltuva, et asi või selle osa lahendataks kompromissiga või muul viisil poolte kokkuleppel, kui see on kohtu hinnangul mõistlik (TsMS § 4 lg 4). Samuti on kompromisside sõlmimise lihtsustamiseks vastuvõetud Lepitusseadus, mille eesmärgiks on reguleerida lepitusmenetlust tsiviilasjades.

Soovituse kolmandat ja viiendat punkti (pöördudes neljanda punkti juurde hiljem) võiks tegelikult vaadelda koos, kuivõrd üks soovitustest käsitleb kohtumenetluse kiirendamist ja teine kohtumenetluse enda lihtsustamist. Nimelt, lihtsustades kohtumenetlust, saabki muuhulgas püüelda selle poole, et menetlusaeg ise samuti lüheneb. Saavutamaks nimetatud eesmärgi, on sätestatud järgmised soovitusel: tuleb tarvitusele võtta kõik meetmed, et lühendada vaidluste ajalist kulgu, sealhulgas eemaldada menetlustest liigsed formaalsused; kohtud peavad olema tagatud piisava tööjõuga ja tegutsema efektiivselt; tuleb välistada menetluslike õigusi, mis lubab menetluspooltel esitada asjatuid apellatsioone ja kaebusi; väikeste rahaliste vaidluste tarbeks tuleb luua lihtsustatud menetlused, mis muuhulgas ei nõuaks ebamõistlikke rahalisi ja ajalisi kulusi; perekonnaasjades peavad riigid tagama lihtsa, kiire, soodsa ja arusaadava menetluse. Kohtumenetlusele kuluvat aega käsitletakse põhjalikumalt hilisemas peatükis, kuivõrd menetlusele kuuluv aeg on üks olulistest tõhusa kohtumenetluse kriteeriumidest. Lihtsustatud menetluste osas sätestab TsMS kolm põhilist võimalust. Esimeseks võimaluseks on viia poolte nõusolekul menetlus läbi kirjalikult, mis vähendab kohtu koormust, välistades vajadust pidada istungeid. Samuti võib kohus määrata kirjaliku menetluse ka omal initsiatiivil juhul kui varaliselt hinnatava hagi asjas hagihind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 3200 eurole ja koos kõrvalnõuetega 6400 eurole. Teiseks lihtsustatud menetluse liigiks on TsMS § 405 sätestatud lihtmenetlus, mille käigus kohus menetleb hagi oma õiglase äranägemise kohaselt lihtsustatud korras, järgides üksnes üldisi sätestatud menetluspõhimõtteid, mis tagavad menetluse seaduslikkuse, kuid teisalt jättes järgimata igat spetsiifilist nõuet, lühendab see oluliselt menetlusele kuluvat aega. Kolmanda võimalusena näeb TsMS ette maksekäsu kiirmenetluse, mille peamiseks ülesandeks on lahendada isiku vastu esitatud eraõigussuhtest tuleneva kindla rahasumma maksmise nõude ning seda lihtsustatud ja kiirendatud korras. Maksekäsu kiirmenetlus toimub

---

¹⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197

nõuete puhul, mille summa ei ületa 6400 eurot. Sellega on riik väljendanud, et kuni 6400 euro suurused nõuded on oma olemuselt piisavalt väiksed, et neid saab lahendada lihtsustatud ja kiirendatud korras. Nimetatud menetlusliikidega on otseselt võimalik vähendada kohtute töökoormust ja saavutada sellega nii ajaline kui ka rahaline võit kohtumenetluse läbiviimisel. Tulenevalt sellest võib öelda, et Eesti on järginud üldisi põhimõtteid, mille abil on võimalik kohtute kättesaadavust parandada.

Kohtumenetluse lihtsustamise osas võib viimase aja olulise muudatusena Eestis välja tuua e-toimiku rakendamist tsiviilvaidlustes. Alates 01.01.2010. a on TsMS-i sisse viidud e-toimiku mõiste, milleks on tsiviilkohtumenetluses menetlusandmete ja isikuandmete töötlemiseks peetav riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, mille eesmärgiks on muuhulgas: tagada ülevaade kohtute menetluses olevatest tsiviilasjadest; võimaldada kohtute töö korraldamist; tagada õiguspoliitiliste otsustuste tegemiseks vajaliku kohtustatistika kogumine ja võimaldada andmete ja dokumentide elektroonilist edastamist (TsMS § 60¹ lg 1). E-toimiku süsteem tsiviil- ja halduskohtumenetluses suurendab kohtumenetluse kättesaadavust ja võimaldab menetlusosalisel toimikuga tutvuda, menetluskohandmeid kohtule ja teistele menetlusosalistele esitada ning muid toiminguid teostada kohtu tööpäeva väliselt, koormamata sealjuures täiendavalt kohtupersonali.¹⁸ Nimetatud süsteem ei rakendu küll juba enne selle käivitumist algatatud menetlustele täies mahus, kuid pikemas perspektiivis on see oluline samm vähendamaks kohtute töökoormust ja kiirendamaks menetluste kulgu, kuivõrd menetluskohandmeid edastamine ja kättesaadavaks tegemine on e-toimiku süsteemi kaudu oluliselt lihtsustatud. Samuti vähendab see olulisel määral ka menetluskohandmeid kättesaamise üle peetavaid vaidlusi, kuivõrd e-toimik salvestab kõik menetlusosaliste poolt dokumentide avamise kuupäevad. Süsteemi täieliku rakendamiseni kulub küll piisavalt palju aega, kuid pikas perspektiivis on see siiski oluline samm kohtute kättesaadavamaks muutmisel ning menetluste kiirendamise seisukohalt.

Euroopa Ministrite Nõukogu soovitusel neljas punkt puudutab kohtumenetluse maksumust, mis nõukogu soovitusel peaks arvestama järgmiste aspektidega: eriline tähelepanu peab olema suunatud advokaatide ja ekspertide tasudele, mis ei tohi saada takistuseks õiguse mõistmisele ning menetluse võitja pool, välja arvatud erandjuhtudel, peab saama kaotaja poolelt hüvitist tehtud kulutustele mõistlikkus määras. Nimetatud soovitus küll ei peatu otseselt riigilõivudel,

---

¹⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, kohtute seaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=773361&u=20130204145515>

kuid on kindlasti üks osa kohtumenetluse maksumusest, mis oli Eestis oluline puudujääk kuni 01.07.2012. a, mil jõustus uus Riigilõivu seadus. Lõivude vähendamise eesmärgiks oli muuta inimeste juurdepääs õigusemõistmisele kättesaadavamaks ja lihtsamaks. Nimetatud seadusega sätestatud riigilõivud muutusid drastiliselt väiksemaks eriti nendes vaidlustes, kus tsiviilasja hinnad ületasid 1000 eurot. Nii näiteks oli 1000 euro suuruse hagihinnalt makstav riigilõiv kuni 01.07.2012. a 255 eurot ning pärast 01.07.2012. a 125 eurot, mis on ligikaudu 50% suurune vähenemine. Seadusega sätestatud maksimaalne riigilõiv aga vähenes lausa 9-kordselt, langedes tsiviilasjades, mille hagihind ületab 640 000 eurot 95 867,47 eurolt 10 500 euroni. Nimetatud seadusmuudatus muutis kohtute kättesaadavuse Eestis oluliselt suuremaks ning kindlasti muutis selle ka vastavamaks analüüsitavaale soovitusel. Samas rõhutab soovitus, et ka advokaatide ja ekspertide tasud peavad olema mõistlikud ja kättesaadavad. Eestis küll alandati riigilõivude määrasid, kuid ei ole muudetud lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärasid, mida vastupidiselt ootustele 2008. a hoopiski tõsteti. Mis tähendab, et kaotaja menetluspool peab siiani arvestama küllaltki suurte menetluskulude hüvitamise taotlustega, mis on näiteks kuni 128 000 euro suuruselt hagihinnalt kuni 21 000 eurot, mis on ligikaudu 20% hagihinnast.¹⁹

Tulenevalt sellest võib öelda, et Eestis on kohtute kättesaadavus olnud aastate jooksul rahuldav ning viimaste aastate muudatused nii e-toimiku süsteemi loomisega kui ka riigilõivude alandamiseks on kättesaadavust oluliselt parandanud. Samas ei ole kohtumenetluse reformid Eestis kaugeltki läbi ning alustatud on uue pilootprojektiga kohtujuristi institutsiooni loomisega, millel peatun lähemalt kohtumenetlusele kuluva aja peatükis.

1.2. Kohtutoimingute tõhusus

Tagamaks kohase õiguskaitse, peab riik hoolitsema selle eest, et kohtus toimuv menetlus oleks pooltele võrdne ja menetlusest johtuv otsus ka täidetav. Ainuüksi kohtusse pöördumise võimaldamine ei saa olla garantiiks, et läbiviidav kohtumenetlus tagab ka kohase õiguse kaitse. Selleks, et taotletavat õigust saaks ka realselt kaitsta, peab kohtu poolt läbiviidav menetlus olema efektiivne. Selle saavutamiseks peab esiteks olema menetluses tagatud, et pooltel on võimaldatud menetlusest osa võtta, tuleb tagada kohalolek. Puudutatud isikul tuleb tagada kohtumenetlusest osavõtt, olgu selleks isiklik kohalolek või esindamine advokaadi vahendusel. Teiseks oluliseks kriteeriumiks on tõhusa osalemise tagamine. See ei ole siiski piisav, et menetluspool on kohtus kohal. Ta peab lisaks olema võimeline tõhusalt osalema

---

¹⁹ Vabariigi Valitsuse määrus nr. 137, Lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad, RT I 2008, 40, 235.

menetluses.²⁰ Nii kohaloleku kui ka aktiivse osalemisega tagatakse muuhulgas ka poolte võrdsus menetluses, mis on samuti oluline efektiivsuse tagamise kriteerium. Tsiviilvaidlustes ei ole taoline võrdsus muidugi võrreldav kriminaalmenetlusega, nii näiteks ei ole riik kohustatud abistama materiaalselt vähemkindlustatud menetluspoolt sellises ulatuses, et tagada võrdsus rohkem kindlustatud vastaspoolega. Eelkõige selles osas, mis puudutab esindaja valikut ning temale makstavat tasu. Võrdsuse tagamise eesmärgiks on tagada, et mõlemal menetluspooltel oleks võrdne võimalus esitada seisukohti ja tõendeid ning osaleda aktiivselt menetluses. Olles otseselt seotud kohtumenetluse kättesaadavuse printsiibiga, on õigusriigis olulisel kohal ka põhimõte, et lõplik kohtuotsus peab olema tõhus.²¹ Teisisõnu: nimetatud otsus peab olema täidetav. Taoline nõue tuleneb õiguskindluse printsiibist, mis koosneb kahest alammõistest, milleks on õiguspärane ootus ja õigusselgus. Järgnevalt avab autor nimetatud kriteeriumid tuginedes eelkõige EIK ja Eesti Riigikohtu lahenditele.

1.2.1. Menetlusest osavõtmise tagamine

Tagamaks kohtutoimingute efektiivsust, peab kohas saavutama võimalikult täpse kirjelduse asjaoludest võimalikult varajases menetluse faasis /.../ seetõttu on oluliselt rõhutatud menetluspoolte kohaloleku vajadus kohtus.²² Samas ei ole kohaoleku tagamata jätmine alati menetlusõiguse rikkumine, kuivõrd see oleneb konkreetsest asjast ja läbiviidavast toimingust. Üldjuhul tuleb tagada kohaolek sellistes olukordades, kus läbiviidav toiming omab olulist tähtsust terve menetluse mõistes. EIK asjas *X. v Rootsi* asus seisukohale, et menetluses, kus üks pooltest taotleb lapsega kohtumise õigust, mille raames tuleb hinnata muuhulgas lapsevanema isiksust ja tervislikku seisundit, tuleb isiklik kohalolek istungil kindlasti tagada.²³ Eesti tsiviilkohtumenetluses eeldatakse menetluspoolte kohaolekut ning tulenevalt sellest ei sätesta TsMS *expressis verbis* nõuet, et menetluspool peab alati kohal olema. Menetlusosalise kohaloleku vajaduse saab üldjuhul määrata kohus. TsMS § 351 lg 1 sätestab, et kohus arutab menetlusosalistega vaidlusaluseid asjaolusid ja suhteid vajalikus ulatuses nii faktilisest kui õiguslikust küljest. Nimetatud sätte alusel tulebki asuda seisukohale, et menetlusosalise osavõtt istungilt on eeldatav, kuivõrd ainult nii saab kohus tagada, et vaidlusaluseid asjaolusid saab piisavalt selgesti arutada ning vastavalt asjaoludele tekitada ka õiguslik arusaam. TsMS § 346 lg 1 sätestab, et kohus võib määruse alusel kohustada menetlusosalist või tema seaduslikku esindajat isiklikult kohtuistungile ilmuma, kui see on kohtu hinnangul vajalik asja lahendamiseks tähendust omavate asjaolude selgitamiseks või

---

²⁰ C.Ovey & R.White, op.cit, lk 180.

²¹ C.Ovey & R.White, op.cit, lk 174.

²² A.W.Jongbloed, *European Traditions in Civil Procedure*, 2005 Intersentia Antwerpen – Oxford, lk. 87.

²³ EIK 30.06.1957. a otsuse *X v. Rootsi*, kokkuvõte.

vaidluse kompromissiga lõpetamiseks. Nimetatud säte sisaldab endas eelkõige nõuet, et menetlusosaline ilmub istungile isiklikult, mitte esindaja vahendusel. Teisisõnu võib taoline nõue olla põhjendatud just eelnevalt mainitud EIK lahendiga sarnases olukorras.

Samas sätestab TsMS erinevaid tagajärgi olukordadeks, millal hageja või kostja jäävad istungile ilmumata, ning olukordi, kus menetlusosalise puudumine ei takista toimingute läbiviimist. Nii hageja kui ka kostja istungile ilmumata jätmise võib tuua kaasa erinevaid tagajärgi. TsMS § 410 sätestab, et kui kostja ei ilmu kohtuistungile, muuhulgas eelistungile, teeb kohus kohale ilmunud hageja taotlusel kas tagaseljaotsuse, lahendab asja sisuliselt või lükkab asja arutamise edasi. Hageja ilmumata jätmise võib aga vastavalt TsMS § 409 lg 1 tuua kaasa muuhulgas hagi läbivaatamata jätmise, hagi õigeksvõtule põhineva otsuse tegemise, asja sisulise lahendamise või asja arutamise edasi lükkamise. Ka hageja ilmumata jätmise korral on seaduses sätestatud võimalus hagi siiski läbi vaadata ka hageja kohalolekuta ja seda juhul kui hageja oli nõus kirjaliku menetlusega või hagi läbivaatamisega tema osavõtuta (TsMS § 412 lg 1 p 1).

Nagu varem juba mainitud, siis menetlusosalise puudumine ei tähenda alati, et menetlustoimingut ei saaks läbi viia või teostatakse puuduva menetlusosalise suhtes negatiivne toiming. Nii on ringkonna- ja Riigikohtu menetluses võimalik asja arutada ka menetlusosalise puudumisel, kuid seda juhul, kui kohus esitab vajalikus ulatuses puuduva menetlusosalise seisukoha toimiku andmete põhjal ning kohtu hinnangul ei ole menetlusosalise kohalolek ilmingimata vajalik. Samuti vastavalt TsMS § 454 lg 4 ei sõltu otsuse kuulutamise kehtivus menetlusosaliste kohalolekust. Otsus loetakse kuulutatuks ka menetlusosalise suhtes, kes ei osalenud kuulutamise istungil. Nimetatud erisuste olemasolu on kergesti põhjendatav ning eelkõige on selliste erisuste sisseviimise vajadus tingitud eelkõige menetlusökonomiat silmas pidades. Kuivõrd nii ringkonna- kui ka Riigikohtu menetlused tuginevad eelkõige võimalikele menetlus- ja/või materiaaalõiguse normide rikkumisele, siis reeglina ei saa pooled täiendavaid tõendeid ja asjaolude selgitusi anda, vaid poolte vaidlus käib apellatsiooni ja/või kassatsiooni lubatavuse kohta ning lõplik otsus kujuneb kohtu hinnangul, kas rikkumised on aset leidnud või ei ole. Tulenevalt sellest ei ole menetluspoolele kohtuistungil osalemise tagamine ka esmatähtis ning pidev istungite edasilükkamine igal juhul pikendab asja menetlemist ning võib olla isegi ka menetluspoole endapoolne menetlusõiguste kuritarvitamine. Kohtuotsuse kuulutamise osas on menetlusosalisele istungil osalemise mitte tagamine veelgi lihtsamini põhjendatav. Kuivõrd kõik eelnevad menetlustoimingud on juba teostatud, sealhulgas seisukohtade ja tõendite esitamine juba toimunud, siis ei ole otsuse kuulutamisel menetluspoole osalemine kohustuslik ja üldiselt ka

vajalik. Kohtuotsuse kuulutamisel on kõige olulisem tagada otsuse kättesaamine, mitte selle kuulutamisel osalemine.

Asjas, kus vaidlus käis abieluvara lepingu kehtivuse ja kahju hüvitamise nõudes ning hageja oli avaldanud soovi osaleda kohtuistungil ja oli ilmne, et esindaja ei suutnud hageja õigusi kaitsta ja vaidluse lahendamisel oli hageja isiklik osavõtt istungist mõnda aega küll raskendatud, asus ringkonnakohus seisukohale, et maakohtu poolt oli tegemist olulise menetlusnormi rikkumisega TsMS §-s 7 sätestatud poolte võrdse kohtlemise mõttes. Samuti leidis ringkonnakohus, et muuhulgas rikkus maakohus ka TsMS § 346 lg-t 2, mille järgi kohustab kohus abieluasjas pooli isiklikult kohtusse ilmuma. Riigikohus aga asus seisukohale, et isegi kui maakohus pidanuks poolte võrdsuse tagamiseks istungi edasi lükkama, ei saa seda vähemalt üldjuhul pidada selliseks menetlusnormi rikkumiseks, mille tõttu pidanuks ringkonnakohus asja vältimatult maakohtusse tagasi saatma. Kui hageja suudab ringkonnaohutule põhjendada, et mõjuval põhjusel istungilt puudumise tõttu ei saanud ta esitada mõnd olulist tõendit või taotlust, mis võinuks asja lahendust mõjutada, võib ta neile TsMS § 652 lg 3 p 2 alusel tugineda ka apellatsioonimenetluses. Seda aga eeldusel, et need on apellatsioonimenetluses õigeaegselt esitatud.²⁴ Nimetatud otsusega tuleb nõustuda, kuivõrd see on kooskõlas EIÕK artikliga 6 (1). Nimelt ei olnud antud kaasuses tegemisest sellise olukorraga, kus kohtul otsuse langetamiseks oli vaja ilmingimata kohtuda hagejaga, kuivõrd olulisteks asjaoludeks ei olnud mitte hageja isik kui selline, vaid hageja seisukohad, mille esitamiseks oli talle võimaldatud esitada ka kirjalikke seisukohti. Samuti oli hagejale jäetud võimalus põhjendatud avalduse korral esitada täiendavaid seisukohti ja tõendeid ka ringkonnaohutule. Seetõttu tulebki asuda seisukohale, et käesoleval juhul ei rikkunud kohus hageja õigust osaleda istungil isikliku kohaolekuga.

Riigikohus leidis asjas nr. 3-2-1-91-11, et kostja istungile ilmumata jäämine ei ole alati tagaselja otsuse tegemise aluseks ning kostja ilmumata jäämisega ei rikuta ka hageja õigusi. Nimelt oli kostja kohtule telefoni teel avaldanud, et jääb kõikide oma seisukohtade juurde ega taotle asja arutamise edasilükkamist. Seega oli kostja nõus asja läbivaatamisega ilma tema osavõtuta ning maakohus võis, sõltumata hageja taotluse puudumisest, asja sisuliselt lahendada. Hageja aga leidis, et maakohus rikkus oluliselt menetlusõiguse norme, kui lahendas asja kostja osavõtuta. Kostja 16. novembril 2009 istungile ei ilmunud ja seetõttu taotles hageja korduvalt kostja kohta tagaseljaotsuse tegemist ning hageja avaldas, et ei nõustu asja sisulise läbivaatamisega kostja suhtes. TsMS § 410 kohaselt, kui kostja ei ilmu kohtuistungile, teeb kohus kohale ilmunud hageja taotlusel tagaseljaotsuse, lahendab asja

---

²⁴ RKTko, 06.02.2012, 3-2-1-149-11, p. 34

sisuliselt või lükkab asja arutamise edasi. Sama sätte kohaselt, kui hageja vastavat taotlust ei esita või kui kohus taotlust ei rahulda, lükkab kohus asja arutamise edasi. Kuna hageja taotles tagaseljaotsuse tegemist ning kuna kohus seda taotlust ei rahuldanud, siis oli kohtu ainsaks võimaluseks asja arutamine edasi lükata. Riigikohus aga asus seisukohale, et et kui kostja ei ole ilmunud kohtuistungile ja kohtuistungile ilmunud hageja ei taotle asja sisulist lahendamist ega tagaseljaotsuse tegemist, on kohtul sama paragrahvi teise lause järgi kohustus asja arutamine edasi lükata. Kolleegium jäi selle seisukoha juurde, kuid selgitas, et eelnimetatu kehtib üksnes olukorras, kui kohtuistungile ilmumata jäänud kostja ei ole teatanud kohtule nõusolekust asi lahendada sisuliselt ilma tema osavõtuta või kui kostja ei ole olnud nõus asja lahendamisega kirjalikus menetluses. Kostjal ei ole kohtuistungile ilmumise kohustust, välja arvatud juhul, kui kohus on teda kohustanud TsMS § 346 lg 1 järgi ilmuma isiklikult kohtuistungile. TsMS § 413 lg 3 p 3 järgi ei tohi kohus teha tagaseljaotsust, kui kohtuistungile ilmumata jäänud kostja oli nõus asja kirjaliku menetlusega või asja lahendamisega tema osavõtuta. Järelikult ei oleks eelnimetatud juhtudel mõistlik lükata kostja kohtuistungile ilmumata jätmise korral kohtuistungit edasi, sest kostja ei ilmuks eeldatavasti kohtuistungile ka järgmisel korral, ilma et talle tekiks sellest mingeid negatiivseid tagajärgi. Seetõttu reguleeribki TsMS § 410 teine lause kolleegiumi arvates vaid olukorda, kus ei esine TsMS § 413 lg 3 p-s 3 nimetatud takistust tagaseljaotsuse tegemiseks.²⁵ Ka nimetatud otsuse on teinud Riigikohus kooskõlas EIÕK artikliga 6 (1) ning Eestis kehtiva TsMS-ga, kuivõrd esiteks ei ole isiklik kohalolek alati kohustuslik ning teiseks oli kostja ise avaldanud, et ei soovi istungil osaleda ning nõustub asja arutamisega ilma isikliku osavõtuta. Nimetatud avalduse tegemisega võttis kostja ise endale riski, et istungil arutatakse asjaolusid, mille suhtes ei saa tema oma seisukohti avaldada. Samuti leidis kohus õigesti, et kui isik on ükskord loobunud istungil osalemisest, ei saa automaatselt eeldada, et ta sooviks seda teha ka tulevikus, kuid samas ei saa seda ka välistada ning uue istungi määramise korral oleks kohus siiski pidanud kostjat sellest ka teavitama, sest vastasel juhul oleks kohus rikkunud isikliku osalemise õigust kostja suhtes. Antud juhul aga kohus otsustas menetlusökonomiat silmas pidades loobuda täiendavast istungist ja lahendada asi ilma kostja osavõtuta. Tulenevalt sellest asus Riigikohus õigesti seisukohale, et kostja osavõtuta istungi pidamine ei rikkunud ka hageja õigusi, kuivõrd kostja oli ise loobunud isiklikust osalemisest. Kui hageja oleks soovinud siiski kostja osalemist istungil, siis oleks ta pidanud tagaseljaotsuse taotlusele lisaks esitama ka taotluse kostja kohustamiseks istungile ilmuma ning seda ka põhistama, kuivõrd aga nimetatud taotluse esitamise kohta puudub informatsioon, siis on Riigikohus seisukoht igati põhjendatud ja õigustatud.

---

²⁵ RKTko, 02.11.2011, 3-2-1-91-11, kokkuvõte.

Nagu eelpool selgub, siis menetlusest osavõtmise tagamine võib olla oluline menetlusõiguse rikkumine, kuid ei pruugi seda alati olla. Igal juhul tuleb osavõtmise tagamine hinnata igal korral eraldi, arvestades tsiviilasja asjaolusid ning võimalikke seletusi ja tõendeid, mida menetluspool oma osalusega võib menetlusse tuua. Eelkõige tuleb isiklik osavõtt tagada sellistes olukordades, kus kohtul tuleb hinnata menetluspoole isikut ennast, mitte tema poolt antavaid seisukohti, mida saab hõlpsasti teha ka kirjalikult või esindaja kaudu.

1.2.2. Efektiivse kaitse võimaldamine

Nagu eelpool mainitud, siis ainuüksi kohtusse pöördumise võimaldamine ei saa olla garantiiks, et läbiviidav kohtumenetlus tagab ka kohase õiguse kaitse. Samuti ei ole siiski piisav, et menetluspool on lihtsalt kohtus kohal. Ta peab lisaks olema võimeline tõhusalt osalema menetluses ja kaitsma oma õigusi. Efektiivse kaitse võimaldamine on üldine alajaotus, mis koondab erinevaid õigusi, mis on kaasatud tsiviilvaidlustesse artikliga 6 (1), sealhulgas poolte võrdsus, õigus võistlevale menetlusele ja asjasse puutuva materjali avaldamise õigus.²⁶

Menetluspoolte võrdsus on esmane kriteerium, mida täites on võimalik tagada muuhulgas efektiivne õiguskaitse. Õiglase kohtumõistmise keskne idee ongi tagada, et iga menetluspool saaks võrdse võimaluse esitada oma seisukohad ja tõendid kohtule, sellega välditakse ühe menetluspoole eelist teise ees. Poolte võrdsust on korduvalt rõhutanud oma lahendites ka EIK. Kohtuasjas *Dombo Beheer B.V v. Holland* arutas EIK kohtuasja, kus poolteks oli äriühing ja krediidasutus. Poolte vahel oli vaidlus krediidilimiidi suuruse osas ning äriühing esitas kaebuse krediidasutuse vastu Hollandi esimese astme kohtusse, kuivõrd krediidasutus ei täitnud omapoolset kohustust võimaldada äriühingule varem kokkulepitud krediidimaht. Nimelt oli pank kutsunud tagasi tolleaegse äriühingu krediidihalduri ja külmutanud nende konto, vaatamata sellele, et äriühingu võlgnevus ei ületanud väljastatud krediidilimiiti. Siseriikliku menetluse ajal soovisid mõlemad pooled üle kuulata ka tunnistajad, kelleks olid äriühingu juht ja krediidasutuse endine juht, kelle vahel toimus krediidimahu kooskõlastamine. Hollandi siseriiklik kohus jättis äriühingu taotluse rahuldamata, kuivõrd leidis, et äriühingu juht on käsitletav menetluses kui äriühing ise ja seega saab tema esitada ainult äriühingu seisukohti, mitte anda ütlusi. Krediidasutuse endist krediidihaldurit aga lubati üle kuulata ja temalt ütlusi võtta. Antud asjas asus EIK seisukohale, et teatud põhimõtted, mis puudutavad õiglase kohtupidamise mõistet tsiviilvaidlustes, tulenevad EIK-i kohtupraktikast. Käesoleval juhul on selge, et menetluspoolte võrdsuse nõue, õiglase

---

²⁶ P.Plowden, K.Kerrigan, *Advocacy and human rights*, Great Britain 2002, Cavendish Publishing Limited, lk. 407.

kohtupidamise mõttes, kohaldub ka sellistes vaidlustes. Kohus nõustus komisjoniga, et seoses kohtuvaidlustega, mis tuginevad erahuvidele, poolte võrdsus tähendab, et mõlemale menetluspoolele peab olema tagatud mõistlik võimalus esitada oma seisukohti, sealhulgas ka tõendeid, selliselt, et see ei seaks ebavõrdsesse olukorda teist menetluspoolt või vastupidi. See on aga jäetud liikmesriikide ametiasutustele endile tagada igal üksikjuhul, et õiglase kohtupidamise nõue oleks vastavalt täidetud.²⁷ Poolte ebavõrdsusest tulenevalt leidis kohus, et art. 6 (1) rikkumine on leidnud aset. Nimetatud põhimõte on lihtne ja kohaldatav väga paljudes olukordades, mis nõuavad poolte võrdset kohtlemist. See on omakorda viinud selleni, et kohus on art. 6 (1) alusel sisse toonud olulisel määral rohkem tagatisi.²⁸

Kohtuasjas *R v. Isleworth Crown Court*, mis oli küll kriminaalasi, kus kohtualune oli vaimsetl vähem võimekam, kui võrd oli läbi elanud insuldi ja seetõttu kaotanud võime lühimälule ning seoste loomisele, asus EIK seisukohale, mis on kohaldatav ka tsiviilvaidlustes. Nimelt leidis EIK, et kohtumenetlus ei tohi mitte ainult olla õiglane, vaid peab ka näima õiglane. Kohtud peavad arvestama menetluspoole iseärasustega ning tema võimega asjadest aru saada, eriti olukordades, kus selline menetluspool esindab ennast kohtus ise.²⁹

Lisaks eelpool viidatud menetluspoolte võrdsusele, tuleb tagada, et kohtumenetlus oleks ka võistlev. Ainult nii saab tagada, et menetluspoole rakendatav kaitse oleks tõhus. See tähendab võimalust, et mõlemale poolele tagatakse teadmine ja võimalus esitada oma seisukohad vastaspoole esitatud seisukohtade või tõendite osas. Nimetatud kriteerium leiab mainimist küll enamjaolt kriminaalmenetluste raames, kuid on sama oluline ka tsiviilvaidlustes. Praktikast tähendab see võistlevat menetlust, kus kuulatakse ära kohtu ees võrdses olukorras olevate poolte argumendid. Seega jätab EIK konventsiooni artikli 6 (1) alusel esitatud kaebused läbi vaatamata põhjendusega, et kaebajal oli võimalus kasutada võistlevat menetlust; ta sai selle menetluse eri etappidel esitada argumente ja tõendeid, mida ta pidas oma asjas oluliseks; tal oli reaalne võimalus vaidlustada vastaspoole esitatud argumente ja tõendeid; kõiki tema argumente, mis objektiivselt vaadates omasid asja lahendamise jaoks tähtsust, arutati ja kaaluti kohtutes nõuetekohaselt; vaidlustatud otsuses on faktilised ja õiguslikud põhjendused lahti kirjutatud; ja et järelikult oli menetlus kokkuvõttes õiglane.³⁰ Seega saab öelda, et kohus peab tagama võistleva menetluse, kuid menetluspool peab olema ka ise aktiivne ja seda võimalust kasutama, vastasel juhul, kui menetluspool ise on olnud

---

²⁷ EIK 27.10.1993 otsuse *Dombo Beheer B.V v. Holland*, lk 14-15.

²⁸ P.Plowden, K.Kerrigan, *op. cit.*, lk 407.

²⁹ EIK 15.01.2001 otsuse *R v. Isleworth Crown Court*, kokkuvõte.

³⁰ Vastuvõetavuse kriteeriumite praktiline käsiraamat, Euroopa Nõukogu/Euroopa Inimõiguste Kohus, detsember 2011.

passiivne ja ei ole selles osalenud, vaieldes vastaspoolele vastu või esitades omapoolseid seisukohti ja tõendeid, kaotab ta võimaluse vaidlustada menetluse mittevõistlevust,. Paraku ei oma tähtsust ei pooltele tagatud võrdsus ega ka võistlev menetlus, kui kohtu enda poolt tehtav otsustus ei ole põhjendatud ja tõhus. Eestis väljendub võistlevuse printsiip eelkõige TsMS § 5 lg 1, mille kohaselt hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest ja TsMS § 230 lg 1, mis sätestab, et kumbki pool peab hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. Nimetatud sätted väljendavad selgelt, et kohus on piiratud vaidluse lahendamisel nende asjaoludega, mida osapooled esitavad ning igat asjaolu peab sellele tuginev menetluspool ka ise tõendama.

1.2.3. Põhjendatud ja lõplik lahend

Õigust põhjendatud otsusele seostatakse tihtipeale õigusega õiglasele kohtumenetlusele selles mõttes, et see võimaldab kaotaja poolel hinnata, kas kohus on piisava põhjalikkusega kaalunud tema seisukohti ning annab aluse, ründamaks madalama astme kohtuotsust apellatsiooniga.³¹ Põhjendatud ehk motiveeritud kohtuotsuste eesmärgiks on muuhulgas ka õiguspraktika kujundamine, mis on oluline sarnaste asjaoludega kaasuste hindamisel. Kui kohtuotsuse põhjendamatus või ebapiisav põhjendus on üldjuhul aluseks esitada apellatsioon või kassatsioon, siis juba jõustunud kohtuotsuse puhul on kõige olulisem kriteerium – kas ja kuidas saab selle maksta panna. Nagu juba eelnevalt mainitud, siis lõpliku lahendi vajadus tuleneb õiguskindluse printsiibist, mis omakorda jaguneb õiguspäraseks ootuseks ja õigusselguseks. Kohtuotsuse seadusjõu ülesanne on tagada, et kord juba lahendatud probleemidega ei ole vaja enam tegeleda ning ühiskond saab edasi minna uute küsimuste lahendamisega. Kui kohtuotsus poleks lõplik, oleks avatud tee lõpututele vaidlustele. Vaidlusi oleks nii palju, et ühiskond ei suudaks nendega toime tulla ning seeläbi puuduks selgus õigussuhetes ja ka õigusrahu.³² Lõppude lõpuks ei ole kohtuotsus ju midagi muud kui paberitükk, mis tõendab küll õigustatud isiku nõuet, kuid ei rahulda seda mingil moel. Järelikult ei saa võitnud pool sellisel juhul kuidagi rahulduda otsuse tegemise menetluses saavutatud võiduga, sest sooritushagi puhul pole kohtuotsus mitte lõplik eesmärk, vaid majandusliku eesmärgi, hagi nõutud soorituse tegeliku saamise vahend.³³

---

³¹ M. Capelletti, B.G. Garth, International Encyclopedia Of Comparative Law, Volume XVI, Civil Procedure, Lancaster 1972.

³² L. Feldmanis, T. Ploom, Kas jõustunud kohtuotsus on JÕUSTNUD kohtuotsus?, Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika, Eesti Vabariigi Riigikohus, Tartu 2005.

³³ C.G. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus – kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine, Tallinn 2002, lk 179.

Seega lõpliku kohtuotsuse mõistega seondub otsuse täidetavuse tingimus, kui otsust pole võimalik reaalselt jõustada, siis ei ole ka otsusest endast suurt kasu. Samuti ei saa alati lootma jääda selle peale, et kaotanud pool otsuse vabatahtlikult täidab. Mittetäitmise põhjuseks võib olla nii pahatahtlikkus kui ka võimetus otsust täita, seda eriti rahaliste nõuete puhul. Kohtuotsuste täitmise tagamiseks peavad riigid sätestama seaduse tasandil aluse ja korra, kuidas vabatahtlikult mittetäidetud otsuseid täita. Eestis käib kohtuotsuste ja määruste täitmine täitemenetluse seadustiku alusel ning otsuseid viivad täide kohtutäiturid. Kohtuotsuste täitmise kõige suurem problemaatika on otsused ise, kuivõrd kohtutäiturid saavad täita otsuseid vastavalt sellele, mis on kohtuotsuse resolutsioonis kirjas. See aga omakorda tähendab, et menetluspoolad peavad väga selgesti väljendama oma protsessuaalseid nõudmisi, et hiljem täidetav otsus tooks kaasa tõepoolest seda, mida üks või teine pool taotles.

1.2.4. Kohtumenetluse kestvus

EiÕK artikkel 6 (1) kätkeb endas ka õigust menetlusele mõistliku aja jooksul. On selge, et igat menetlust tuleb vaadata eraldi ning mõistlik aeg oleneb konkreetsetest asjaoludest ja ka näiteks menetluspoolte hulgast, kuivõrd on selge, et mida rohkem pooli on menetlusse kaasatud, seda suuremal hulgal esitatakse erinevaid tõendeid ja seisukohti, mida kohus peab kaaluma, ning vastaspoolad esitama oma vastuväited.

Ajalise kestvuse kohta käivad arutlused nii Euroopa kui ka Eestis siseriiklikul tasandil. Euroopa Nõukogu juurde on loodud Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon (edaspidi TÕEK), kes on välja andnud mitmeid analüüse, mis hindavad kohtumenetluse kestvust ja soovitusi ning eeskirju ajakasutuse tõhustamiseks. Üks olulisemaid kohtute nõuetekohase toimimisega seotud aspekte seondub asja õiglase arutamisega mõistliku aja jooksul ja eeskätt Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artiklis 6 sätestatud põhimõtetega. Asja õiglane arutamine mõistliku aja jooksul tuleb suhestada kohtu töökoormusega, menetluse pikkusega, menetluse lühendamise erimeetmetega ja meetmetega tõhususe ja efektiivsuse suurendamiseks.³⁴ TÕEK on leidnud oma analüüsidest, et kohtumenetluse efektiivsust saab suurendada eelkõige kahe meetodiga. Esimene neist seondub kiireloomuliste asjade lahendamise, näiteks kohtuniku õigusega teha esialgseid otsuseid, et säilitada tõendusmaterjali või hoida ära ähvardava ja raskesti heastatava kahju tekkimine. Teine meede seondub lihtsustatud (ja seeläbi odavam ja kiirema) menetluse rakendamisega teatud liiki asjades, näiteks väikestes ja lihtsates tsiviilasjades. Võib julgelt väita, et Eestis on nimetatud meetodid ka kasutuses ning neid on ka eelnevalt juba kirjeldatud. Nendeks on TsMS-i

---

³⁴ Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon, Euroopa kohtusüsteemid 2006. aasta väljaanne, lk 88

sätetatud võimalused kirjalikuks menetluseks, lihtmenetluseks ja maksekäsu kiirmenetluseks. Samas ei ole need ainukesed võimalused, millega kiirendada ja tõhustada menetluse läbiviimist. Menetluse efektiivsuse suurendamise ja selle kestuse lühendamise üheks võimaluseks on advokaatide ja kohtute vaheliste kokkulepete kasutamine. Need soodustavad menetluse peaosaliste vahelist dialoogi ja menetluse raames rangete kuupäevade paikapanemist. Kokku võib leppida selles, millal pooled oma toimikud esitavad, asja lõpliku lahendamise tähtajas, kohtuistungite kuupäevades jne.³⁵ Kusjuures konkreetse näitena kohtu ja poolte vaheliste kokkulepete kohta on toodud olukord, kus kohus võib eelistungil pooltega kokku leppida konkreetsetes kohtuistungite kuupäevades ning seoses sellega tuuakse esile, et selline võimalus on olemas muuhulgas ka Eestis. Nimetatud analüüsis on toodud välja ka ridamisi erinevaid statistilisi näitajaid, millest olulisemateks on üldine menetluses pooleli olevate asjade arv (nii hagi- kui ka hagita menetlused tsiviil- ja haldusasjades) ja üle kolme aasta kestvate menetluste protsent kogu asjade arvust. Nimetatud andmed on küll esitatud seisuga 01. jaanuar 2005. a, kuid on heaks aluseks, võrdlemaks progressiga, kui analüüsime ka 2011. a andmeid konkreetsetl Eestis kohta. Kui võrrelda Eestit lähinaabritega, siis võib välja tuua, et näiteks Eestis oli menetluses pooleli kokku 11 826 asja, samal ajal kui Soomes oli selleks arvuks ainult 5 682 ja Lätis 20 720. Samas kui võrrelda üle kolme aasta menetluses olevaid asju, siis siinkohal jäi Eesti oluliselt oma naabritele alla. Eestis üle kolme aasta menetluses olevate asjade protsent oli 7,5, Soomes 4 protsenti ja Lätis kõigest 1,4 protsenti. Leedu kohta andmed puuduvad. Seega puhtalt statistiliselt oli Eesti selle kriteeriumi järgi kõige aeglasemini kohtumenetlusi läbi viiv riik. Oluline on ka märkida, et Läti protsent oli tunduvalt väiksem, samas kui menetluses olevate asjade üldine arv oli Lätis ligi 50 protsenti suurem. Kontrastiks oleks paslik märkida, et näiteks Maltal oli üle kolme aasta menetluses olevate asjade protsent lausa 33, samas kui pooleli olevate asjade koguarv oli võrreldav nii Eesti kui Lätiga, olles 14 227 asja.

Muuhulgas on TÕEK-i alla omakorda loodud SATURNI keskus, mis kujutab endast kohtute ajakasutuse uurimise ja analüüsi võrgustikku. 11. septembril 2009. aastal koostati nimetatud võrgustiku abil SATURNI keskuse juhised aja planeerimise kohta kohtumenetluses. SATURNI keskus töötas välja ja esitas teatud üldpõhimõtted ja – juhised, mis menetluse optimaalse pikkuse osas olid järgmised:

- a) Kohtumenetlus peaks olema sobiva pikkusega;
- b) Avalikku huvi silmas pidades on eriti tähtis tagada, et kohtumenetlus ei oleks ebamõistlikult pikk. Kohtuasjad ei tohiks ülemäära venida. Juhtudel, mil see võib

---

³⁵ Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon, Euroopa kohtusüsteemid 2006. aasta väljaanne, lk 91

mõjutada õigusemõistmise kättesaadavust, ei tohiks kohtuasju ka liiga kiiresti menetleda;

- c) Kui kohtuasjas menetlustoimingute tegemise aega ei määra menetlusosaliste endi käitumine, peab aja planeerimine olema erapooletu ja objektiivne ning vältima suuri erinevusi sarnaste asjade menetluse kestuses;
- d) Erilist tähelepanu tuleb pöörata sellele, et menetluse kogupikkus – menetluse alustamisest kuni hetkeni, mil kohtusse pöördunu on saavutanud eesmärgi, mida ta kohtumenetluses taotles – oleks sobiv.³⁶

F. Calvezi poolt TÕEK-le koostatud kohtumenetluste pikkuse analüüs Euroopa Nõukogu liikmesriikides EIK-i praktika alusel nendib, et normaalseks praktikaks on kujunenud, et kohtumenetluse pikkuseks asjades, mis ei ole oma keerulisuse astmel küllaltki kõrged, on kuni kaks aastat, alates menetluse algusest kuni jõustunud otsuseni. Samas prioriteetsetes asjades on EIK leidnud, et olenevalt asjaoludest võib ka kahe aasta pikkune menetlus olla EIÕK-i artikli 6 (1) rikkumine. Keerulistes asjades peetakse normaalseks menetlusajaks kaks kuni viis aastat, kuid sellisel juhul tuleb osata põhjendada, millest tulenevalt on olnud pikad pausid menetlustoimingute vahel. Ainukeseks olukorraks, kus üle viieaastase menetlusaja puhul ei ole tegemist rikkumisega, on siis, kui üks menetluspooltest ise venitab meelega protsessi.³⁷

Ühtset nn mõistliku menetlusaja standardit Eesti kohtusüsteemis kehtestatud ei ole, kuid erineval kujul on menetlusseadustikes kohtumenetluste ajalist kestust käsitletud. Näiteks sätestab tsiviilkohtumenetluse seadustik, et kohus peab lahendama asja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Mõistlik menetlusaeg võib igas konkreetses tsiviilasjas olla erinev ja sõltuda nii tsiviilasja keerukusest kui ka menetlusosaliste koostöövalmidusest kohtuga.³⁸

Tsiviilkohtumenetluse ülesannet sättiv TsMS § 2 ütleb: „Tsiviilkohtumenetluse ülesanne on tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega.“ Sellest sättest tuleneb tsiviilkohtumenetluse üks juhtpõhimõtetest, mida võib pidada seadustiku kehtiva redaktsiooni koostamise üheks peamiseks tõukejõuks –

³⁶ Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon, SATURNI keskuse juhised aja planeerimise kohta Kohtumenetluses, 11. september 2009, lk 2.

³⁷ F. Calvez, Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights, CEPEJ, Strasbourg 2006.

³⁸ K.Luha, Kohtute aastaraamat 2011, arvutivõrgus kättesaadav:

http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56715/Kohtute_aastaraamat2011_20apr.pdf

menetlusökoonomia printsiip.³⁹ Põhjus, miks autor rõhutab seda, et tegemist on kehtiva redaktsiooni üheks peamiseks tõukejõuks, peitub selles, et eelmise TsMS-i kehtiva redaktsiooni § 3 nägi ette, et tsiviilkohtumenetluse ülesanne on tsiviilasi õigesti ja võimalikult kiiresti läbi vaadata ning lahendada.⁴⁰ Tsiteeritud varasemat ülesandepüstitust kehtivaga võrreldes on näha, et endiselt eeldatakse, et saab rääkida tsiviilasja *õigest* lahendamisest, ent kiiruse asemel on praeguses seaduse tekstis juttu mõistlikust ajast ja võimalikult väikestest kuludest. Võimalik, et sellise sõnastuse muutmise taga saab näha nihet arusaamises, mida tähendab menetlusökoonomia. Iseenesest ei ole kiirus ja kulude minimeerimine muidugi üksteisega kuidagi vastuolus – mida kiiremini kohtuvaidlus lahendatakse, seda vähem jõuavad ka menetluskulud kasvada.⁴¹

Uue tsiviilkohtumenetluse seadustiku loomise eelnõu algatamine oli vajalik, tagamaks kohtumenetluse tõhusamaks ja ökonoomseks muutumist ning vähekindlustatud isikute ja piiratud teovõimega isikute paremat kaitset. Eelnõu algatamine on vajalik, suurendamaks kodanikkonna usaldust kehtiva õiguskorra ja õiguspõhise süsteemi suhtes ning eelnõu eesmärkide seas oli ka muuta menetluskäitumise kättetoimetamine kiiremaks ja efektiivsemaks, muuta seeläbi kiiremaks ka kogu menetlus, väikenõuete menetlusreeglite lihtsustamine ning mitmete naabusvaidluste odavamaks ja kiiremaks muutmine.⁴² Nagu eelnevast nähtub, siis TsMS-i täiendamisel oli keskseks kriteeriumiks menetlusaegade lühendamine nii tavamenetlustes kui ka lihtsustatud ja kiirendatud menetlustes. Selle eesmärgi saavutamiseks nägi eelnõu ette eelkõige kohtutele parema info tagamist seoses menetluskäitumise kättetoimetamisega, senisest selgema võimaluse andmine riigi ja erasektori andmebaasidest info kättesaamiseks. Eelnõu nägi ette suurendada võimalusi edastada infot lihtkirja ja tavalise elektronkirja abil; kehtestada kohustuslik elektrisuhtlemine kohtuga neile menetlusosalistele, kellelt seda võib eeldada; nn väikenõuete/lihtmenetluse reeglite oluline täpsustamine eelkõige kohtunikelt laekunud ettepanekute põhjal, mis võimaldab selle menetlusviisi rakendussagedust tõsta ning tsiviilvaidlus lihtsamalt lahendada; lihtmenetluses nn resolutsioonotsuste lubatavaks tegemine (hilisema täiendamise võimalusega, kui otsust soovitakse edasi kaevata); lihtmenetluse otsuste korral apellatsioonkaebuste esitamise võimaluste piiramine, et tõsta esimese astme kohtu usaldusväärsust ja efektiivsust; mitmete praktikas üsna sagedaste vaidluste (nt nn

³⁹ A.Kangur, Kohtumenetluse, Juridica, 2008, Tallinn, lk 345.

⁴⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 1998, 43, 666, § 3.

⁴¹ A.Kangur, op.cit., lk 345.

⁴² Seletuskiri „Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu“ juurde. Kättesaadav internetis: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=595f70c1-c6eb-e669-8206-4a2d4bcc7c4e&

naabusvaidlused avalikule teele juurdepääsu võimaldamiseks) menetlusliigi muutmise teel saavutada nende vaidluste odavam ja tõhusam lahendamine.⁴³

Nüüdseks kehtetuks kuulutatud menetlusseadustiku aega iseloomustab hästi järgmine tsitaat: „Eesti ühiskonnas on pikemat aega kestnud debatt kohtumenetluse kiiruse üle ning võib väita, et reaalne olukord ühiskonna vajadusi ei rahulda. Olukorra peamiseks põhjuseks on peetud kohtunike vähest arvu, nende ebanormaalselt suurt töökoormust ja tsiviilvaidluste osatähtsuse kiiret kasvu kohtutes.“⁴⁴

Järgnevana toon välja olulisema statistika, mis puudutab kohtumenetluste ajalist kulgu Eestis pärast uue menetlusseadustiku vastuvõtmist 01.01.2006. a, millega muuhulgas anti kohtule võimalus kasutada lihtsustatud menetluste variante, mida on varasemalt käesolevas töös juba põgusalt mainitud. 2011. aasta jooksul lahendati maakohtutes kokku 31 349 tsiviilasja (arvestamata järelevalvemenetlusi ja maksekäsu kiirmenetlusi), millest Harju Maakohtus 16 007, Pärnu Maakohtus 3873, Tartu Maakohtus 6885 ja Viru Maakohtus 4584. Kuni kuue kuu jooksul lahendati ca 72% asjadest, kuue kuu kuni aasta jooksul 18% asjadest ja 8% lahendati 1-2 aasta jooksul, st ca 98% asjadest saab maakohtutes lahenduse vähemalt kahe aasta jooksul. Samas ca 800 asjas, mis 2011. aastal lahendati, oli maakohtu menetlus kestnud üle kahe aasta (sh 32 tsiviilasjas oli menetlus kestnud 7–15 aastat). Samuti on iseloomulik, et nendes 800 mõistlikust menetlusajast kauem menetletud tsiviilasjas ei eristu tuntavalt ühegi statistilise kategooria asjad.⁴⁵ Nimetatud statistika baasil võib väita, et tegelikult ei ole Eestis menetlusaja osas väga suuri probleeme ning kindlasti mahub enamus menetlusi TÕEK-i soovitatud menetlusaegade raamesse. Küll aga ei tähenda see, et Eesti ei võiks jätkuvalt püüelda selle poole, et menetlusajad lüheneksid veelgi.

Viimase aja olulisim muudatus on algatatud kohtujuristide pilootprojektiga, mille eesmärgiks on välja öeldud julge kriteerium – kohtumenetlus ei tohi kesta üheski astmes keskmiselt kauem kui 100 päeva. Kohtujuristi institutsiooni loomise eesmärk on kohtuametnike kvalifikatsiooni tõstmine ja seeläbi esiteks kohtute töö kvaliteedi parandamine ning teiseks kohtumenetluse tõhustamine ja mõistliku menetlusaja tagamine.⁴⁶ Käesolevaks ajaks on nimetatud eelnõu saanud ka juba seaduseks, kuid selle reaalset mõjust kohtumenetluse ajalisele faktorile saab hinnata tõenäoliselt alles mõne aasta möödudes.

---

⁴³ Seletuskiri „Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu“ juurde.

⁴⁴ M.Eeri, Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis, Tsiviilkohtumenetluse areng, Iuridicum 2004, Tartu lk 102-103.

⁴⁵ K.Luha, Kohtute aastaraamat 2011. Kättesaadav internetis:

http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56715/Kohtute_aastaraamat2011_20apr.pdf

⁴⁶ Kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, kättesaadav internetis:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=5a521761-f8fc-4d1d-b787-2cc7af079a78&

Samas on selge, et Eesti on astunud ja on astumas olulisi samme selleks, et tagada kodanikele nii juurdepääs kohtumenetlusele, õigusabile kui ka tagada mõistlik menetlusaeg, et kõik, kes pöörduvad kohtu poole saaksid olla kindlad selles, et nende õiguslik probleem saab õiglase, asjaoludele vastavalt kiire ja ka täidetava ja lõpliku lahenduse.

Käesolevas peatükis olen käsitlenud tõhusa kohtumenetluse olulisemaid kriteeriume ja püüdnud neid ka vastavalt olulisusele põhjalikumalt avada. Euroopa tasandil on aastate jooksul kujunenud välja kindlad seisukohad, mida üks või teine EIÕK artikliga 6 (1) tagatud õigus tähendab ning tulenevalt sellest on teostatud ridamisi analüüse ja loodud riikidele juhendeid ja soovitusi, kuidas nende õiguste kaitsmine tagada. Olen seisukohal, et Eesti on nimetatud õiguste kaitsmisel astunud viimaste aastate jooksul väga olulisi samme, alustades 2006. aastal vastu võetud uuest tsiviilmenetluse seadustikust kuni 2012. aastal drastiliselt vähenenud riigilõivudeni ning loodud e-toimikuni ja käesoleval aastal sisse viidud kohtujuristi institutsioonini. Uus menetlusseadustik on ennast juba õigustanud ning on näha, et ka uuemad muudatused on pigem menetlusökonomiat soosivad, kui seda pärssivad, samas lõpliku hinnangu saab anda siiski mõne aasta möödudes, kui on kogunenud piisavalt informatsiooni statistilise analüüsi loomiseks. Järgnevates peatükkides käsitlen aga kitsalt ühte võimalust oma õiguste kaitseks ja seda menetlusökonomia vaatepunktist. Nimelt analüüsin nõuete paljusust hakis ning võimalusi esitada need nii alternatiivsete nõuetena kui ka eraldi hagidena ning selle mõju menetluse kestusele ja kulule. Analüüs toimub eelkõige vaatepunktist, kuidas riigi poolt antud võimalust on kõige mõistlikum hagimenetluses kasutada ning kas ja millistes olukordades üldse on sellest menetlusökonomiat arvestada kasu.

2. Nõuete paljususe lubatavus kohtumenetluses

Eelnevas peatükis käsitlesin põhjalikult tõhusa kohtumenetluse kriteeriume, mis olid otseselt seotud kohtute enda tegevuse ja aktiivsusega, mis olulisel määral mõjutab ka menetluse ökonoomsust. Lisaks riigi poolt kohustuslikus korras kehatatud institutsioonidele on meie õigusruumis olemas ka sellised institutsioonid, mis eelduslikult teenivad tõhusat kohtumenetlust, kuid mille kasutamine või kasutamata jätmine on menetluspoole enda otsustada ning tulenevalt sellest on võimalus ka menetluspoolel endal mõjutada menetlusökonoomiat. Üheks selliseks institutsiooniks võib pidada ka õigust esitada mitut nõuet ühes hakis või alternatiivseid nõudeid. Nõuete paljusus hakis otseselt sätestatud võimalusena toodi tsiviilkohtumenetlusesse sisse 1. jaanuaril 2006. a, kui jõustus uus tsiviilkohtumenetluse seadustik.⁴⁷ Samas nimetatud seaduseelnõu seletuskiri ei täpsustanud, miks on sellise institutsiooni sissetoomine vajalik, märkides ainult, et samuti võib eelnõu kohaselt esitada alternatiivseid ja tingimuslikke hagitaotlusi.⁴⁸ Enne 1. Jaanuari 2006 kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustikes ei nähtud ette alternatiivsete nõuete esitamise võimalust, kuid kohtupraktikas kasutati alternatiivsete nõuete institutsiooni laialdaselt. Seega oli igati põhjendatud alternatiivsete nõuete menetluse erisuste reguleerimine uues, alates 1. jaanuarist 2006. a kehtivas tsiviilkohtumenetluse seadustikus.⁴⁹ Oluline on märkida ka asjaolu, et kehtiv TsMS ei sisalda olulisel määral sätteid, mis käsitlevad alternatiivseid nõudeid ja nendega seotud protsessuaalseid aspekte. Küll aga tuleb suuremas osas kasutada alternatiivnõuete osas analoogia korras üldiseid hagimenetlusele kohalduvaid sätteid nende erisustega, mis on selgesõnaliselt välja toodud. Arvestades antud magistritöö teema püstitust, käsitlen järgnevalt põhjalikult üksnes alternatiivnõudeid puudutavat osa.

2.1. Alternatiivsed nõuded hagimenetluses

Tsiviilkohtumenetluse seadustik § 370 lg 2 lubab hagejal esitada mitu alternatiivset nõuet, samuti mitu nõuet selliselt, et hageja palub rahuldada mõne nõude üksnes juhul, kui esimest nõuet ei rahuldata. Alternatiivsete nõuete lubatavus võib olla tingitud sellest, et võimaldada hagejal esitada mitut nõuet olukorras, kus ta pole kindel millisele seisukohale asub kohus või milliseid asjaolusid tal õnnestub tõendada ning sellest tulenevalt katsega haarata võimalikult suur hulk asjaolusid ja õiguskaitsevahendeid.

Tulenevalt TsMS § 134 lg 1 on alternatiivsete nõuete esitamine hagejale ka soodsam, kui võrd kui nõuded on alternatiivsed, määratakse hagihind suurema nõude järgi. See on esimene märk

---

⁴⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197

⁴⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu (208 SE) seletuskiri, kättesaadav arvutivõrgus:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text%2Fhtml&page=mgetdoc&itemid=033370012

⁴⁹ Tambet Tampuu, Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded, *Juridica* V/2011, lk 344.

sellest, et alternatiivsete nõuete esitamine on menetlusökonoomia seisukohalt mõistlik ja põhjendatud, kuivõrd vähendab oluliselt kohtusse pöördaja menetluskulusid. Nimetatud tõlgendust on kinnitanud ka Riigikohus, sätestades, et kolleegium leiab, et ka menetluses oleva hagi täiendamisel alternatiivse nõudega on hagihinnaks kokku suurema nõude hind ja vastavalt sellele peab olema tasutud riigilõiv. See kehtib ka juhul, kui kohus otsustab alternatiivset nõuet, millega hageja soovis menetluses olevat hagi täiendada, menetleda eraldi menetluses.⁵⁰

Alternatiivseid nõudeid on võimalik esitada nii hagimenetluses kui ka hagita menetluses. Kõige suurem erinevus nende puhul on selles, et hagimenetluses on kohus vastavalt TsMS § 4 lg 2 seotud hageja poolt määratud hagi esemega. Samuti sätestab TsMS § 5 lg 1, et hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest. Tulenevalt sellest on hagimenetluses kohus igal juhul seotud hageja poolt esitatud alternatiivsete nõuetega ning peab hagi rahuldamise korral valima ühe hageja poolt esitatud alternatiividest. Hagita asjades ei ole kohus aga niivõrd hageja nõuetega seotud, TsMS § 447 lg 5 sätestab, et kohus ei ole seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele, kui seadusest ei tulene teisiti. Seega hagita asjas ei pea kohus avalduse rahuldamise korral valima ühte võimalikest esitatud alternatiividest, vaid võib vajadusel teha ka diskretsiooniotsuse ning valida ise oma äranägemise järgi sobilik lahendus, mis loomulikult ei välista avalduse rahuldamist ka avalduses toodud viisil.

Juhul kui hageja esitab hakis alternatiivsed nõuded, peab kohus hagi menetlusse võtmisel või eelmenetluses selgitama hageja kõikide nõuete seadusele vastavust ning keelduma menetlust välistavate asjaolude esinemise korral (TsMS § 371 lg 1 ja § 392 lg 3) kas kogu hagi või ühe või mitme nõude, sh alternatiivse nõude menetlemisest.⁵¹ Muuhulgas, kui hageja on esitanud hakis alternatiivsed nõuded ja üks või mõni neist on õiguslikult perspektiivitu (TsMS § 372 lg 2), siis võib kohus selle nõude menetlemisest keelduda või jätta hagi selles osas läbi vaatamata.⁵²

TsMS § 442 lg 8 sätestab muuhulgas, et alternatiivse nõude rahuldamisel ei pea teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist põhjendama. Seega peab alternatiivseid nõudeid esitanud hageja arvestama sellega, et olenemata alternatiivsete nõuete hulgast, kui kohus ühe nõude rahuldab, siis sisuliselt teiste nõuete osas kohus seisukohta võtma ei pea. Siit tõusetub

---

⁵⁰ RKTko 09.06.2009, 3-2-1-59-09, p 14.

⁵¹ T.Tampuu, op.cot, lk 357.

⁵² T.Tampuu, Hagi ja hagita asja avalduse menetlusse võtmisest keeldumine või läbi vaatamata jätmise õigusliku perspektiivituse tõttu, Juridica 2010/10, lk 791.

ka asjakohane küsimus, kas sellisel juhul hageja peab oma nõuded järjestama talle kõige sobivamas järjekorras ja mis saab siis, kui hageja seda ei tee. TsMS § 370 lõike 2 sõnastusest võiks järeldada, et alternatiivsete nõuete esitamiseks peetakse selle sätte järgi vaid olukorda, kus hageja ei järjestata nõudeid, s.t et ta laseb kohtul valida, kas mõnda esitatud nõuetest saab rahuldada. Kohtupraktikas peetakse alternatiivseteks nõueteks siiski ka hageja järjestatud nõudeid.⁵³ Nii on näiteks Riigikohus asunud seisukohale, et hageja võib hagi esitades ka ise, tugineda alternatiivselt nõude erinevatele õiguslikele alustele, nt paluda kontrollida kahju hüvitamise nõuet nii lepingulise kui ka deliktilise nõudena. Samuti võib hageja menetluse kestel üle minna lepingu täitmise nõudelt lepingu järgi üleantu tagastamise nõudele, ilma et seda käsitataks hagi muutmisena. See ei muuda aga kohtu kohustusi asjaoludele õigusliku hinnangu andmisel.⁵⁴ Samuti on Riigikohus sedastanud, et TsMS § 442 lg 8 neljas lause sätestab, et kohus ei pea alternatiivse nõude rahuldamisel põhjendama teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist. TsMS § 370 lg 2 tulenevalt on aga kohtul kohustuslik kontrollida hageja ühte võimalikest nõuetest esimeses järjekorras. Asja uuel läbivaatamisel peab maakohus TsMS § 351 lg 1 ja lg 2 ning TsMS § 392 lg 1 tulenevalt selgitama, kas hageja tahab tugineda nendele asjaoludele, millega saab põhjendada lepingu rikkumisest tulenevat kahjuhüvitisnõuet või tugineb hageja alusetust rikastumisest tuleneva hüvitisnõude eeldustele. Maakohus peab hagejale muuhulgas selgitama, mis asjaolud omavad üht või teist liiki nõude rahuldamise seisukohalt tähtsust. Sõltuvalt sellest, mis asjaoludele hageja tugineb, peab maakohus kostjale selgitama, mis asjaolusid on kostjal võimalik tõendada vastutusest vabanemiseks.⁵⁵ Eelnevast Riigikohtu otsusest on näha, et vastavalt TsMS § 370 lg 2 sätestatust on kohtul kohustus kontrollida üht hageja nõuetest esimeses järjekorras ja seda seetõttu, et nimetatud sätte viimane lauseosa sätestab – kui esimest nõuet ei rahuldata. Tulenevalt sellest ei oma tähtsust, kas hageja järjestab nõuded ise või teeb seda kohtu nõudmisel. Seega mõlemal juhul on tegemist alternatiivsete nõuetega. Siinkohal nõustub autor T. Tampuu seisukohaga, et nimetatud lähenemine on põhjendatud, kuivõrd vastasel juhul ei saaks järjestatud nõuete esitamisel kohaldada TsMS §134 lg 1 ja TsMS § 442 lg 8, mis tooks kaasa olukorra, kus hageja peab kas maksma riigilõivu igalt esitatud nõudelt ja teiselt koormaks liigselt kohut, kuivõrd siis peaks kohus ühe nõude rahuldamise korral siiski põhjendama ka teiste nõuete rahuldamata jätmist.

TsMS § 370 lg 2 ja § 442 lg 8 viienda lause sõnastusest ja mõttest tulenevalt peab kohus järjestatud alternatiivsete nõuete korral, juhul kui ta esmast alternatiivset nõuet ei rahulda,

---

⁵³ Tambet Tampuu, op.cit, lk 345.

⁵⁴ RKTKo 05.01.2011, 3-2-1-116-10, p 39.

⁵⁵ RKTKo 19.05.2009, 3-2-1-46-09, p 12.

seada põhjendama kohtu lahendi motiveerivas osas ning kajastama nõude rahuldamata jätmist eraldi otsusena kohtu lahendi resolutsioonis. See reegel kehtib ka juhul, kui esmase nõude suhtes tuleb asja menetlus lõpetada. Kasvõi ühe järjestatud alternatiivse nõude põhjendatus toob kaasa hagi rahuldamise. Samas juhul, kui mõni hageja järjestuse järgi eespool asuv nõue on põhjendamatu, tuleb hagi küll lõppkokkuvõttes rahuldada, kui hageja teine alternatiivne nõue on põhjendatud, kuid esimesel järjekohal olnud nõue tuleb jätta rahuldamata. Seega saab sellisel juhul rääkida vaid hagi osalisest rahuldamisest. Hagi jääb täies ulatuses rahuldamata juhul, kui ükski hageja järjestatud alternatiivsetest nõuetest ei ole põhjendatud.⁵⁶

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TsÜS) § 160 lg 1 sätestab, et aegumine peatub õigustatud isiku poolt hagi esitamisega nõude rahuldamiseks või tunnustamiseks.⁵⁷ Sellest sättest tuleneb veel üks positiivne asjaolu, mis peaks julgustama hagejaid esitama alternatiivseid nõudeid. Nõude aegumistähtaeg sõltub mitmest asjaolust, näiteks kas tegu on tehingust või seadusest tuleneva nõudega, kas kohustatud isik hoidub meelega või mitte nõude täitmisest, kuid igal juhul aegumistähtaeg peatub nõude esitamisel kohtusse. Alternatiivsed nõuded on loomult sellised, et nad võivad samuti tugineda kas lepingulisele kohustusele või seadusest tulenevale kohustusele ning selleks, et vältida emma-kumma nõude aegumist, ongi eesmärgipärane esitada oma nõuded alternatiivsena. Selline lähenemine on otstarbekas, kuivõrd kohus võib ühte mitmest alternatiivsest nõudest menetleda nii kaua, et selle aja jooksul teine alternatiivne nõue, kui see jätta esitamata, võib aeguda. Nimetatud seisukohta on väljendanud ka Riigikohus, sedastades, et kostja leiab, et alusetust rikastumisest tulenev nõue on aegunud, kuivõrd hageja esitas selle nõude alles 14. mail 2007. Kolleegium selle seisukohaga ei nõustunud. Kohtud olid õigesti leidnud, et alusetust rikastumisest tulenev nõue ei ole aegunud. Kolleegium nõustus selles osas kohtutega, et juba 30. novembril 2005 esitatud hagiavalduses tugines hageja nii vindikatsioonihagi kui ka alusetust rikastumisest tuleneva tagasinõude sätetele ning asjaoludele, mille alusel kohtud pidid hindama hageja nõude põhjendatust ka alusetu rikastumise sätete järgi. 14. mai 2007. a avalduses hageja üksnes täpsustas, et ta on esitanud alternatiivsed nõuded ning et ta soovib, et kohus hindaks esimeses järjekorras vindikatsiooninõuet.⁵⁸

Kuivõrd alternatiivsete nõuete esitamisega kaasneb küll vähe, aga siiski olulisi protsessuaalseid aspekte, siis on oluline eristada alternatiivsed nõuded teistest nõuetest, mis võivad omaduste poolest küll alternatiivsetele nõuetele sarnaneda, kuid tegelikkuses nad seda

---

⁵⁶ T.Tampuu, op. cit, lk 346.

⁵⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 2002, 35, 216.

⁵⁸ RKTko, 15.06.2011, 3-2-1-53-11, p 19.

ei ole. Nii näiteks ei ole tegemist alternatiivse nõudega, kui esitatakse astmeline hagi TsMS § 364 lg 4 kohaselt. Astmeline hagi esitatakse, kui hageja esitab hagi nii raha saamiseks või muu teo tegemiseks kui ka sellega seotud vara nimekirja või arvestuse esitamiseks sissetulekute või kulude kohta või vande andmiseks, võib hageja jätta oma raha maksmisele või muu teo tegemisele suunatud nõude nimekirja või arvestuse esitamiseni või kinnituse andmiseni või selle nõude suhtes osaotsuse tegemiseni täpselt määratlemata. Nimetatud sätte materiaalõiguslik alus võib olla VÕS § 1015, mis annab aluse ka iseseisva nõudega hagi esitamiseks.⁵⁹ Samuti ei ole tegemist alternatiivnõudega, kui hageja esitab hagi rohkem kui ühe kostja vastu, paludes hagi rahuldada ühe hageja poolt nimetatud kostja suhtes. Alternatiivsete nõuetega ei ole tegemist ka juhul, kui hagi ja vastuhagi põhinevad samadel alustel, kuid pooled taotleavad enda viidatud täiendavate asjaolude alusel sama õigushüve.⁶⁰

Järgnevalt käsitlen võimalike alternatiivsete nõuete liike vastavalt T. Tampuu poolt esitatud süsteemile, kuivõrd nõustun temaga, et alternatiivseid nõudeid on võimalik sellistel alustel eristada.⁶¹ Muuhulgas aitab nimetatud jaotus edaspidi analüüsida ka alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonomiale.

2.2. Alternatiivsed nõuded samadel alustel

Samadel alustel esitatavad alternatiivsed nõuded tähendavad seda, et erinevus on hagi esemes. TsMS § 363 lg 1 p 1 sätestab, et hagi esemeks on hageja selgelt väljendatud nõue. Riigikohus on hagi eseme mõistet ja tähendust oma lahendites sisustanud alljärgnevalt. Hagi ese on hageja protsessuaalne taotlus, milles taotletakse kohtult millegi väljamõistmist või tuvastamist ning mille kohta võtab kohus hagi rahuldamise (või rahuldamata jätmise) korral seisukoha kohtuotsuse resolutsioonis. Hagi ese on seega hagiavalduse resolutsioonis esitatud nõuded. Poolte nõudeid, mida ei ole kohtule hagi esemena esitatud, ei saa kohus otsuse resolutsioonis lahendada.⁶² Hagi eseme eeltoodud käsitus viitab sellele, et tegemist on kostja vastu esitatud materiaalõigusliku kaitsevahendi kohaldamise taotlusega, mitte aga näiteks taotlusega kohaldada mõnda menetlusõiguslikku instituuti (nt hagi tagamist). Kui aga rõhutada, et hagi ese on hageja protsessuaalne taotlus materiaalõiguse kohaldamiseks, võivad sama hagi esemega olla hõlmatud mitme erineva materiaalõigusliku kaitsevahendi kohaldamise taotlused.⁶³

---

⁵⁹ A.Pärsimägi, Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Juura 2011, lk 21.

⁶⁰ T.Tampuu, op. cit., lk 347.

⁶¹ T.Tampuu. op.cit.

⁶² M. Vutt. Hagi alus ja ese. Kohtupraktika analüüs. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu, november 2010, lk 3, kättesaadav arvutivõrgus http://www.riigikohus.ee/vfs/1046/HagiAlusjaEse_Margit_Vutt.pdf

⁶³ T.Tampuu, op.cit. 349.

Materiaalõiguslike kaitsevahendite hulk on meie õiguskorras küllaltki lai. Iga kaitsevahendi kasutamise võimalikkus kätkeb endas teatud eelduste täidetust, seega enne alternatiivsete nõuete esitamist peaks hageja enda käest küsima, mida soovitakse hageja saavutada ja tulenevalt sellest püstitada nõude eesmärk. Vastavalt püstitatud nõude eesmärgile tulebki leida sobiv materiaalõiguslik nõudenorm, mis näeb ette valitud eesmärgi õigusliku tagajärjena. Alternatiivse nõuete konkurentsi korral kuulub korraga isikule kaks või enam nõuet või kujundusõigust üheaegselt niimoodi, et ühe nõude või muu õiguskaitsevahendi kasutamine välistab teiste kasutamise. Seega on õigustatud isikul valikuõigus.⁶⁴

Seega selleks, et nõuded oleksid samadel alustel alternatiivsed, peavad nad erinema hagi eseme ehk konkreetse nõude osas. Nii on võimalik näiteks rahalise hüvitise saamise nõude puhul esitada mitu erinevat nõuet. Üheks võimaluseks on näiteks esitada lepingust tulenev kahju hüvitamise nõue võlaõigusseaduse (edaspidi VÕS) § 101 lg 1 p 3 ja VÕS §115 alusel.⁶⁵ Kusjuures sellel alusel on võimalik nõuda VÕS § 128 lg 2 alusel nii otsest varalist kahju kui ka saamata jäänud tulu. Kui mõlema kahju tekkimise aluseks on samad asjaolud, siis hagi eseme poolest on tegemist alternatiivsete nõuetega. Taolist seisukohta kinnitab ka Riigikohus, sätestades, et kollegium leiab, et selles vaidluses on T. Kuul esitanud Harju Maakohtule hagi, mille ese ei ole sama kriminaalmenetluses arutatuga. Harju Maakohus mõistis hageja nõudel kriminaalmenetluses välja kuriteoga tekitatud 390 000 - kroonise otsese varalise kahju. 7. augustil 2001. a Harju Maakohtule esitatud hagi palus hageja välja mõista saamata jäänud tulu, mis hagi eseme tähenduses ei ole sama, mis otsene varaline kahju.⁶⁶ Samamoodi oleks tegemist alternatiivsete nõuetega ka olukorras, kus lisaks kahju hüvitamisele esitaks hageja alternatiivse nõude asja parandamise või asendamise osas VÕS § 222 lg 1 alusel.

Alternatiivsed nõuded ei pea tulenema ka ühest õiguse valdkonnast tulenevate õiguskaitsevahendite hulgast. Nii on näiteks võimalik poolte vahel sõlmitud veolepingu alusel, olukorras, kus vedaja jätab kauba kohale toimetamata nõuda lepingu täitmist VÕS § 108 lg 2 alusel ning alternatiivselt olukorras, kus lepingu sõlmimine või selle tingimused on vaieldavad, kauba üleandmist asjaõigusseaduse (edaspidi AÕS) § 80 lg 1 alusel.⁶⁷ Kolmanda alternatiivina võib nõuda ka veose väärtuse hüvitamist VÕS § 794 lg alusel. Kusjuures nõuete esitamise järjekord mingit tähtsust nõuete rahuldamise osas ei oma, küll aga kohtule on hageja soovitud järjekord alternatiivsete nõuete kontrollimisel kohustuslik. See tähendab mh seda, et kui kohtu arvates ei ole hageja esimesena valitud alternatiivne nõue põhjendatud, kuid

---

⁶⁴ U.Volens, Kaasuste lahendamine. Metoodika, Tallinn 2011, Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna õppematerjal.

⁶⁵ Võlaõigusseadus, RT I 2001, 81, 487.

⁶⁶ RKTko 08.04.2003, 3-2-1-32-03, p 13.

⁶⁷ Asjaõigusseadus, RT I 1993, 39, 590.

rahuldada tuleb muu alternatiivne nõue, peab kohus otsuse resolutsioonis märkima, et ta jätab hageja valitud esimese alternatiivnõude rahuldamata. Samuti peab kohus hageja esimese alternatiivina esitatud nõude rahuldamatajätmist otsuses põhjendama ning hagejal on õigus selles osas ka kohtuotsust vaidlustada.⁶⁸ Siit ilmneb ka erinevus järjestatud ja järjestamata nõuete osas TsMS § 442 lg 8 mõistes. Eelnevast tuleneb, et kui kohus rahuldab ühe hageja järjestamata alternatiivnõude, ei pea ta teise alternatiivnõude rahuldamata jätmist TsMS § 442 lg 8 viienda lause järgi põhjendama. Samas, kui hageja nõuded järjestab ning esimene nõue jäetakse kohtu poolt rahuldamata, siis selles osas peab kohus seisukohta põhjendama. Samas on jällegi kohtul kohustus kontrollida üht hageja nõuetest esimeses järjekorras, nagu seda eelnevalt mainitud Riigikohtu otsuses oli sedastatud. Selles osas on hetkel kehtiv regulatsioon mõnes mõttes vastuoluline ning tõenäoliselt vajab täiendamist.

Ei ole välistatud, et ka üks nõudenorm annab hagejale võimaluse esitada mitu alternatiivset nõuet ja seega toimida ka erineva hagi esemena. Selliseks näiteks on VÕS § 1047 lg 4 alusel nõutav ebaõigete andmete ümberlükkamine või paranduse avaldamine. Nii on Riigikohus asunud seisukohale, et hageja võib VÕS § 1047 lg 4 alusel nõuda, et kostja esitaks meediaväljaandele avalduse, milles teatab, et tema avaldatud andmed ei vasta tegelikkusele. Hageja võib hagi esitada ebaõigete andmeid ümberlükkava avalduse teksti või kehtiva TsMS § 370 lg 2 järgi ka mitu alternatiivset teksti. Samuti võib ta alternatiivselt esitada ebaõigete andmeid ümberlükkava avalduse avaldamise viisi.⁶⁹ Tulenevalt sellest nähtub, et alternatiivseid nõudeid saab esitada ka sama materiaalõigusliku normi alusel, küll sõnastades konkreetset nõuet erinevalt.

Sarnases olukorras on ka kaasomandisse kuuluva asja jagamist taotlevad isikud. AÕS § 77 lg 1 sätestab, et kaasomandi lõpetamisel jagatakse asi vastavalt kaasomanike kokkuleppele ja AÕS § 77 lg 2 sätestab, et kui kaasomanikud ei saavuta kokkulepet kaasomandis oleva asja jagamise viisi suhtes, otsustab kohus hageja nõudel, kuidas seda teha. Seega siinkohal on kohus igal juhul piiratud hageja nõuetega ning kui kostja ei ole sellisel viisil jagamisega nõus, on tema ainukeseks võimaluseks esitada vastuhagi, kuivõrd kohtul puudub diskretsioon otsustada, mil viisil omand jagada. Sarnases olukorras on kohus ka abikaasade ühisvara jagamisel, kuna perekonnaseaduse § 37 lg 3 kohaselt jagatakse abikaasade ühisvara kaasomandi lõpetamise sätete kohaselt.⁷⁰

---

⁶⁸ RKTko, 19.12.2012, 3-2-1-165-12, p 24.

⁶⁹ RKTko 31.05.2006, 3-2-1-121-05, p 14.

⁷⁰ Perekonnaseadus, RT I 2009, 60, 395, § 37 lg 3.

Samadel alustel alternatiivseid nõudeid ei ole võimalik alati käsitleda alternatiivsetena, kuigi see võib nii tunduda. AÕS § 158 lg 1 sätestab, et kinnisasja omanik on kohustatud taluma tema kinnisasjal ehitatavaid tehovõrke ja –rajatise, kui need on teiste kinnisasjade eesmärgipäraseks kasutamiseks või majandamiseks vajalikud, nende ehitamine ei ole kinnisasja kasutamata võimalik või nende ehitamine teises kohas põhjustab ülemääraseid kulusi ning AÕS § 158 lg 2 sätestab, et käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud juhul võib kinnisasja omanik nõuda teise kinnisasja omanikult kinnisasja koormamist reaalservituudiga. Nimetatud olukorras võibki tunduda, et hageja võiks esitada samadel alustel kaks alternatiivset nõuet, kas tuvastada kinnisasja omaniku talumiskohustus või koormata kinnistu reaalservituudiga. Riigikohus on sellises olukorras leidnud, et sellise hagi eesmärk on saavutatav üksnes AÕS § 158 lg 2 sätestatud nõude kaudu ehk teisisõnu koormates kinnistut reaalservituudiga. Seetõttu tuleks tuvastusnõude osas hagi TsMS § 423 lg 2 p 2 alusel jätta läbi vaatamata.⁷¹ Teisisõnu on Riigikohus asunud seisukohale, et isegi kui seadusest tulenevalt oleks võimalik esitada alternatiivseid nõudeid, kuid tegelikkuses on eesmärgi saavutamiseks võimalik kasutada ainult ühte materiaalõiguslikku normi, siis ei ole alternatiivsed nõuded samadel alustel ja erineva hagi esemega lubatavad.

Kuna kohtu praktikas on hagi eset seostatud hagi avalduse resolutsiooniga, siis vajab viimati nimetatud mõiste selgitamist. Hagi avalduse resolutsiooniks võib pidada hagi avalduse osa, mis on selgelt eristatav (miks ka mitte selliselt pealkirjastatud) hagi avalduse põhjendustest. Samas ei ole hagi avalduse resolutsioon seaduse järgi nõutav. Seega peab kohus menetlema ka ilma resolutsioonita hagi avaldusi, kuid hagi avaldusest peab siiski selgelt nähtuma, mida hageja hagi alusega seoses kostjalt nõuab ning kui selline nõue avaldusest ei selgu on kohtul kohustus see hagejalt välja selgitada. Võimalikud on ka sellised hagid, millel on küll resolutsioon, kuid lisaks sellele nähtuvad mõned hagi resolutsioonis märkimata hageja selged taotlused materiaalõigusliku kaitse vahendi kohaldamiseks hagi avalduse muust osast. Hagi ebaselguse, sh hagi eseme ebaselguse korral peab kohus rakendama TsMS § 340¹ lõiget 1 ja vajadusel ka lõiget 2. TsMS § 370 lõike 2 ja sellega seonduvate sätete (TsMS § 134 lg 1 teise lause ja § 442 lg 8 viienda lause) õigeks rakendamiseks on sama hagi aluse korral vaja selgust, missugused hagi resolutsioonis või hagi muus osas esitatud protsessuaalsed taotlused on nõueteks TsMS § 370 lõike 2 järgi.⁷²

---

⁷¹ RKTko, 24.09.2012, 3-2-1-105-12, p 18.

⁷² T.Tampuu, op.cit., lk 349.

2.3. Alternatiivsed nõuded sama esemega

Sama esemega esitatavad alternatiivsed nõuded tähendab seda, et erinevus on hagi aluses. TsMS § 363 lg 1 p 2 sätestab, et hagi alus on hagi aluseks olevad faktilised asjaolud. Riigikohus on hagi aluse mõistet sisustanud alljärgnevalt. Hagi alus on need hageja osundatud asjaolud, mille tuvastamisega hageja seob oma materiaa lõiguse normile rajatud nõude. Hagi alusena ei ole vaadeldavad hagiavalduses viidatud materiaa lõiguse normid, millele hageja rajab oma nõude ja mille kohaldamist vaidluse lahendamisel hageja kohtult taotleb. Hagi alusena ei saa käsitada mitte igasugust nõudega seotud faktilist asjaolu, vaid asjaolu, mis võimaldab nõude piisavat individualiseerimist nõudega seotud üksikute asjaolude taustal. Nõue peab tulenema hagi esitatud asjaoludest ehk hagi alusest, st vastavad asjaolud peavad võimaldama vastava nõude esitamist, sel juhul saab kõne alla tulla hagi rahuldamine.⁷³ Seega ongi hagi aluseks elulised sündmused, mis on ajendanud hagejat nõude esitamisele. Eelnevalt oli juba mainitud, et ka iga konkreetse materiaa lõigusliku normi kasutamise võimalikkus tuleneb eelduste täitmisest. Siinkohal võibki öelda, et hagi alus on need elusündmused, mille ilmnmisel me saame öelda, et ühe või teise materiaa lõiguse normi kohaldamise eeldused on täidetud. Sealjuures võib see olla nii üksik asjaolu kui ka nende kogum ja mis kõige olulisem, siis võib olla ka selline olukord, et asjaolude kogumist ühe fakti erinev tõlgendamine võib endaga kaasa tuua ka erineva kvalifikatsiooni materiaa lõiguse poole pealt.

Teatud olukordades tuleb hagi eseme samasusse suhtuda teatud mõõndustega ja vaadata tuleb hageja lõplikku soovitud eesmärki. Teisisõnu kui hageja eesmärk on näiteks saada müügilepingust taganemise või selle tühisuse tuvastamise korral raha tagasi, siis lõplik eesmärk ehk teisisõnu nõue ja hagi ese mõõndustega on ikkagi sama.

Olukorras, kus poolte vahel oli sõlmitud maatüki ostu-müügi leping, mis oli vorminõuete tõttu tühine ning hageja palus hüvitada kinnistul ehitustegevusega seotud kulud asus Riigikohus seisukohale, et kuni hagiavalduses esitatud asjaolud pole selged, pole välistatud hageja nõue ka käsundita asjaajamisest tuleneva nõudena (VÕS § 1018 ja § 1023 lg 1) või mittenõuetekohasest käsundita asjaajamisest tuleneva nõudena, millisel juhul kohaldatakse lisaks käsundita asjaajamise sätetele alusetu rikastumise sätteid (VÕS § 1024 lg 4 ja § 1042). Kohus saatis asja maakohtule uueks läbivaatamiseks eelmenetluse staadiumisse öeldes, et hageja saab oma nõuet vajaduse korral täpsustada ning esitada võimalikud nõuded muuhulgas alternatiivselt TsMS § 370 lg 2 järgi. Kui hageja tugineb sellele, et ta tegi kulutusi kostja asjale ilma kostja soodustamise tahtluseta (vt VÕS § 1018 lg 2), siis tuleb tema nõue

---

⁷³ M.Vutt, op.cit, lk 4 ja 5.

kvalifitseerida VÕS § 1042 järgi.⁷⁴ Siit tulenebki, et kuigi võib olla, et hagi esemes toimub ka muutus, on hageja lõplik eesmärk siiski kulude hüvitamise nõue, mille kvalifikatsioon oleneb puhtalt faktilistest asjaoludest.

Veel ühe näitena kohtupraktikas võib tuua hagi, kus ettevõtte nõudis vallalt saamata jäänud üüri hüvitamist seoses sellega, et vald ei andnud tagasi hoone osa (ruumide) valdust pärast tasuta kasutamise lepingu lõppemist. Maakohus rahuldaski hagi osaliselt, leides, et vald ei täitnud oma kohustust ruumid üle anda nõuete kohaselt ning kasutas ruume pärast lepingu lõppemist ettevõtte nõusolekuta, mistõttu on vald kohustatud maksma ettevõttele kohalikku keskmist üüri. Maakohus kvalifitseeris ettevõtte nõude VÕS § 1037 lõike 1 järgi, väärtuse hüvitamise nõue õiguse rikkumise korral. Ringkonnakohus jättis maakohtu otsuse muutmata. Riigikohus tühistas ringkonnakohtu otsuse ning saatis asja uueks läbivaatamiseks maakohtule. Riigikohus heitis ette, et kohtud kohaldasid ebaõigesti samal ajal nii kahju hüvitamise kui ka alusetu rikastumise õiguse sätteid. Kohtud viitasid hagi osalise rahuldamise alusena VÕS §-le 1037, kuid mõistsid kostjalt hageja kasuks siiski välja kahju hüvitise. Samas ei teinud kohtud kindlaks, kas ja missugused kahju hüvitamise või alusetust rikastumisest tuleneva nõude eeldused esinevad. Kolleegiumi arvates oleks saanud hageja valduse rikkumise faktist tulenevalt tsiviilasja lahendada alternatiivselt kahel erineval õiguslikul alusel: lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahjuhüvitise nõudena VÕS § 115 järgi (vald rikkus VÕS § 393 lg-s 1 sätestatud tasuta kasutaja kohustust tagastada tasuta kasutamise lepingu lõppemisel asi kasutuse andjale) või alusetust rikastumisest tuleneva hüvitise nõudena VÕS § 1037 järgi. VÕS § 1044 lg 2 teisest lausest ning VÕS § 127 lg 2 tulenevalt oli sel juhul välistatud hageja deliktiõiguslik kahjuhüvitise nõue, mis võiks iseenesest tuleneda hageja valduse rikkumisest kui kostja õigusvastasest teost VÕS § 1045 lg 1 p 5 järgi.⁷⁵ Ka selles olukorras võib väita, et ettevõtte huvi oli saada rahalist hüvitist ruumide kasutamise eest, kuid olenevalt asjaoludest, kas esitada lepinguline või deliktiline nõue, muutub ka õiguslik kvalifikatsioon.

Ka tuvastusnõuete puhul võib rääkida sama esemega alternatiivsetest nõuetest. TsMS § 368 lg 1 sätestab, et hageja võib esitada hagi õigussuhte olemasolu või puudumise tuvastamiseks, kui tal on sellise tuvastamise vastu õiguslik huvi. Kõige sagedasemad tuvastusnõuded on tehingu tühisuse tuvastamise nõuded. TsÜS 5. peatüki esimene jagu sätestab erinevaid aluseid, millele tuginedes saab öelda, et tehing on kehtetu. Nii ongi tehingu kehtetuse aluseks vastuolu heade kommete või avaliku korraga, vastuolu seadusega, käsutuskeelu rikkumine või tehingu näilikkus. Kuid siinkohal on oluline märkida, et üks tehing ei saa endas kanda mitut tühisuse

⁷⁴ RKTko, 06.06.2012, 3-2-1-69-12, p 17.

⁷⁵ RKTko, 19.05.2009, 3-2-1-46-09.

elementi. Riigikohus on korduvalt leidnud, et tehingu näilikkus on erinormiks tehingu tühisuse osas vastuolu tõttu heade kommetega. Tulenevalt sellest tuleb kahe võimaliku tühisuse aluse olemasolul esmalt hinnata näilikkust ja heade kommete vastasust tuleks hinnata vaid siis, kui leitakse, et tehing ei ole näilik, või vähemalt põhjendama tehingu heade kommete vastasuse analüüsi sellega, et see on täiendav ja kehtib vaid juhul, kui tehing ei oleks näilik.⁷⁶

Seega kui hageja taotleb üht ja kindlat lõppresultaati, olenemata sellest, millistele asjaoludele ta tugineb ning milline on õiguslikult kvalifikatsioon tulenevalt kindlaks tehtud asjaoludest, tuleb lugeda, et hagi ese kui selline on sama, isegi kui selle aluseks olev faktiliste asjaolude kogum on erinev.

2.4. Alternatiivsed nõuded eri aluste ja esemetega

Üheks alternatiivsete nõuete liigiks on nõuded, mis erinevad üksteisest nii aluse kui ka eseme poolest.⁷⁷ Riigikohus on oma praktikas väljendanud nii seda, et alternatiivsed nõuded võivad erineda nii hagi eseme poolest⁷⁸ kui ka hagi aluse osas.⁷⁹ Nii nagu ka erinevate alustega, kuid sama esemega alternatiivsete nõuete puhul, nii ka erinevate aluste ja esemetega alternatiivsetesse nõuetesse tuleb suhtuda teatud mööndustega.

Olukorra näitlikustamiseks toon välja näite kohtupraktikast. Eraisik esitas pankrotis oleva äriühingu vastu hagi, milles palus tunnustada enda omandiõigust korteriomandile. Samuti palus hageja kanda end nimetatud kinnistusregistri registriosa teise jakku omanikuna. Pooled leppisid kokku, et kostja müüb hagejale vaidlusaluse korteriomandi. Kostja keeldus asjaõiguskokkulepet sõlmimast ning võõrandamislepingu kohaselt korteriomandit hagejale üleandmast. Hageja märkis, et kui omandiõiguse tunnustamise nõuet ei ole võimalik tavalises hagimenetluses esitada pankrotis oleva äriühingu vastu, tuleb hagi käsitada vara välistamise hagina. Kohus leidis, et hageja on sisuliselt esitanud kaks alternatiivset nõuet: palunud tunnustada tema kinnisomandit ja teha vastav kanne kinnistusraamatusse, selle võimatuse korral käsitleda hagi vara välistamise hagina vastavalt pankrotiseadusele. Maakohus jättis mõlemad hageja nõuded rahuldamata, kontrollides esmalt omandi õiguse tunnustamise ja kinnistusraamatu kande muutmise nõuet. Ringkonnakohus ja Riigikohus jätsid maakohtu otsuse resolutsiooni muutmata. Riigikohus märkis, et asjaoludest nähtuvalt oli äriühing müügilepingu täitnud, sest ta oli sõlminud hagejaga notariaalselt tõestatud asjaõigusliku

⁷⁶ RKTko, 23.09.2005, 3-2-1-80-05.

⁷⁷ T.Tampuu, op.cit, lk 353

⁷⁸ RKTko, 09.10.2007, 3-2-1-87-07, p16.

⁷⁹ RKTko, 09.06.2009, 3-2-1-59-09, p 12.

kokkuleppe ning andnud notariaalselt tõestatud nõusoleku hageja kandmiseks korteri omanikuna kinnistusraamatusse. Seetõttu polnud alust rahuldada hageja esimest nõuet. Hageja alternatiivne nõue tuli jätta rahuldamata, sest vara pankrotivarast välistamise nõude näol on tegemist vindikatsiooni nõudega AÕS § 80 järgi ning seda nõuet ei olnud võimalik rahuldada, sest hageja ei olnud veel saanud korteri omandi omanikuks (hageja ei olnud kantud korteri omandi omanikuna kinnistusraamatusse).⁸⁰ Sellest kaasusest nähtuvalt oli hagejal kaks alternatiivset nõuet, mis erinesid nii hagi eseme kui ka aluse poolest. Ühest küljest soovis hageja kande tegemist kinnistusraamatusse, mis eeldas endas müügilepinguga nimetatud tahte andmist kostja poolt ja teine nõue oli suunatud omandi väljaandmiseks, mille eelduseks oli hageja kui omaniku tunnustamine. Antud juhul ei oma tähtsust ka asjaolu, et mõlemad nõuded jäid rahuldamata, oluline oli juhtida tähelepanu asjaolule, et alternatiivsed nõuded võivad erineda nii eseme kui ka aluse poolest.

Eelnevast nähtub, et vaatamata alternatiivseid nõudeid käsitlevate protsessuaalsete normide vähesusele, on nimetatud teema küllaltki aktuaalne ja leidnud laia kajastust ka Riigikohtu praktikas. Alternatiivsete nõuete esitamine on hea moodus, kogumaks kokku potentsiaalsed nõuded kostja vastu, jättes endale võimaluse hilisemalt nii täpsustada olemasolevaid nõudeid kas hagi eseme või aluse suhtes ning hilisemas faasis, vastavalt ilmnenu asjaoludele, ka loobuda või taganeda kindlast alternatiivsest nõudest. Selline lähenemine muudab õigusliku probleemi lahendamise kindlasti kompaktsemaks, kuid see ei taga veel õigusliku probleemi kiiremat lahendust. Alternatiivsete nõuete esitamisel on ka kohtul oluline roll teha selgeks kõik hageja nõuded ning vajaduse korral neid kas täpsustada, paluda järjestada või jätta üldse menetlusse võtmata. Samuti aitavad alternatiivsed nõuded vähendada hageja riigilõivu kulusid hagi esitamisel. Milline on aga alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonoomiale üldiselt, seda käsitlen ja analüüsin järgmises peatükis, kus muuhulgas toon välja ka tegevadvokaatide seas teostatud küsitluse tulemused ja advokaatide seisukohad alternatiivsete nõuete osas.

---

⁸⁰ RKTko, 25.11.2004, 3-2-1-134-04.

3. Alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonomiale

Alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonomiale võib avalduda mitmel moel. Esimene mõju avaldub koheselt hagi esitamisega ehk riigilõivu tasumisega ja selle suuruse määramisega. Teiseks mõjutab alternatiivse nõude esitamine kohtumenetlust juba eelmenetluse staadiumis, kuivõrd kohus peab eelkõige tegema selgeks kõik hageja alternatiivsed nõuded, nende vastavuse seadusele ja vajaduse korral jätma nõuded menetlusse võtmata. Alternatiivsete nõuete esitamise mõju jätkub ka menetluses endas, kuivõrd kohus ja menetluspooled peavad hakkama nõudeid läbi vaidlema ning nõuete paljusus võib seda oluliselt piirata, eriti olukorras, kus on vaja koguda ja esitada täiendavaid tõendeid, vastavalt vastaspoole poolt esitatud seisukohtadele. Samuti on alternatiivsete nõuete esitamise mõju tunda ka menetluse lõppfaasis, kui kohus läheb otsust tegema – kohtuotsuse põhjalikkus oleneb sellest, millise otsuse kohus teeb ja tulenevalt sellest, milliste nõuete rahuldamist või rahuldamata jätmist kohus peab põhjendama. Nimetatud mõjusid analüüsingi käesolevas peatükis põhjalikult.

Enne analüüsi ennast oleks asjakohane eelkõige vaadata, millisel seisukohal alternatiivsete nõuete mõju osas menetlusökonomiale on hetkel Eesti tegevadvokaadid. Käesoleva töö autor viis läbi küsitluse tegevadvokaatide seas, millele vastas kokku 28 advokaati. Küsitluse käigus esitati vastanutele järgmised küsimused:

- Kas olete kasutanud viimase kolme aasta jooksul menetluslikku võimalust esitada hagimenetluses alternatiivseid nõudeid?
- Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis milliste nõuete puhul olete seda võimalust kasutanud? Märkige alternatiivse nõude õiguslik kvalifikatsioon.
- Millistel kaalutlustel olete nimetatud võimalust kasutanud?
- Kas alternatiivse nõude esitamine on olnud Teie kliendi tingimus hagi esitamise korral?
- Kuidas hindate alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonomiale õigusliku probleemi lahendamise ajalisest aspektist?
- Tulenevalt oma eelmisest vastusest palun põhjendage seda.

Küsitluse käigus selgus, et alternatiivsete nõuete esitamise võimalust on viimase kolme aasta jooksul kasutanud 82% vastanutest. See on küllaltki kõrge protsent, et kindlalt väita, et alternatiivsete nõuete esitamine on populaarne, mistõttu seda kriitilisema pilguga tuleb analüüsida hetke regulatsiooni ning jõuda seisukohale, kas see on piisavalt kaasajastatud ja rahuldab alternatiivsete nõuete esitamist ning sellega seonduvaid protsessuaalseid aspekte.

Õigusliku kvalifikatsiooni osas ei esinenud ühtegi kindalt kvalifikatsiooni valdkonda, mis oleks olnud teistest oluliselt tihedamini esinev. Kõige populaarsemaks osutusid lepingust tulenevad vaidlused, 23% vastanutest kinnitas, et on selles osas esitanud alternatiivseid nõudeid. Selle järgnesid lepingusarnastest vaidlustest tulenevad nõuded: *culpa in contrahendo* ja käsundita asjaajamine ning deliktulistest suhetest tulenevad nõuded, mille osas on esitanud alternatiivseid nõudeid 16% vastanutest. Ülejäänud vastused jagunesid enam-vähem võrdselt asjaõiguslike nõuete, alusetu rikastumise ja muude seadusest tulenevate nõuete vahel. Seega on ilmne, et alternatiivsete nõuete esitamise sagedus ei ole konkreetselt seotud mõne õigusliku kvalifikatsiooniga, vaid hagi esemeks olevad kvalifikatsioonid järgivad pigem üldist tendentsi hagide esitamisega üldiselt. Teisisõnu on lepingutest tulenevad vaidlused ka ilma alternatiivsete nõueteta samuti kõige sagedamini esinev kvalifikatsioon.

Alternatiivsete nõuete esitamise ajend jagunes suures plaanis kaheks, 43% vastanutest sedastas, et alternatiivsed nõuded esitati eesmärgiga tagada kliendile võimalikult parim õiguste kaitse kohtumenetluse lõppresultaadi osas. Siinkohal võib väita, et sellised nõuded on olnud sama hagi esemega, kuid erineva alusega, kuivõrd eelnevalt kirjeldades oli sellise alternatiivse nõude esitamise eesmärk saavutada mingi kindel lõpptulem (näiteks saada kahjuhüvitist), olenemata sellest, millistele asjaoludele tuginedes kohus sellise hagi rahuldab.

Teiseks populaarsemaks vastuseks, mida esitati samuti 43% juhtudest, oli alternatiivse nõude esitamise eesmärgiks tagada kiirem õigusliku olukorra lahendus juhul, kui üks nõuetest jääb rahuldamata, esitamata kohtusse uut hagi. Selline ajend annab olulisel määral õiguse eeldada, et alternatiivsete nõuete esitamine aitab kaasa õigusliku probleemi terviklikumale ja kiiremale lahendusele, kuid samuti ei tasu unustada, et alternatiivsete nõuete esitamisel erineva hagi eseme korral peatub ka aegumine, mis võib olla samuti üheks ajendiks, miks esitada alternatiivsed nõuded. Samuti esitati ajendina ka vaidluse eseme osas kohaldatava õigusnormi puudus (on õiguslünk) või olemasoleva õigusnormi sätete mitmeti tõlgendatavus ja võimalike nõuete õiguslik ebaselgus. Neist viimane ajend on kooskõlas ka alternatiivsete nõuete esitamise ühe võimaliku eesmärgiga, milleks on varasemalt ka mainitud eesmärk võimaldada hagejal esitada mitut nõuet olukorras, kus ta pole kindel, millisele seisukohale asub kohus või milliseid asjaolusid tal õnnestub tõendada ning sellest tulenevalt katsega haarata võimalikult suur hulk asjaolusid ja õiguskaitsevahendeid.

Küsitluse neljanda küsimuse, kas alternatiivse nõude esitamine on olnud Teie kliendi tingimus hagi esitamise korral, eesmärk oli välja selgitada, kui teadlikud on alternatiivsete nõuete esitamise võimalikkusest advokaatide kliendid ehk siis need isikud, kes menetluses on

reaalselt hagejad. Siinkohal tuleb tunnistada, et inimeste teadlikkus on küllaltki madal, kuivõrd ainult 4% vastanutest kinnitas, et alternatiivsed nõuded esitati muuhulgas ka kliendi palvel ja soovil. Samas oli selline tulemus ka aimatav, kuivõrd inimesed pöörduvadki advokaatide poole eelkõige selle tõttu, et endal napib juriidilisi teadmisi ning protsessuaalseid nüansse võibki pidada üheks eelduseks, miks kasutada kohtusse pöördumise korral asjatundja abi.

Käesoleva magistritöö raames kõige olulisem küsimus, kuidas hindate alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonomiale õigusliku probleemi lahendamise ajalisest aspektist, andis küllaltki huvitavaid vastuseid. Nimelt 52% vastanutest leidis, et alternatiivsete nõuete esitamine kiirendab õigusliku probleemi lahendamist ning selliseid vastuseid põhjendati mitmeti. Populaarsema põhjusena toodi välja, et see võimaldab lahendada probleemi ühe vaidluse piires. Üks vastanutest arvas, et kohtumenetluse tulemi osas puudub alati kindlus. Eksimus nõude esitamise osas võib tähendada vajadust hilisemalt uuesti kohtusse pöörduda (eeldusel et teisel alusel ei ole aegumist). Seega alternatiivsed nõuded võimaldavad asja lahendada ühes menetluses. Teine oluline aspekt on see, et ühe nõude esitamisel võib see vastaspoole jaoks võimaldada vastamisel „vingerdamist ja hämamist“, mida alternatiivversioonid ei võimaldaks - see vähendab n.ö mängu osa menetluses ning edendab kiiret, õiget ja ausat kohtumenetlust selle kaudu. Selline seletus annab aimu, kuidas alternatiivsete nõuete esitamine aitab menetlusökonomiale kaasa, koondades kõik võimalikud nõuded ühte menetlusse, välistades aegumist ning vastaspoole menetlusõiguste kuritarvitamist, kuivõrd esitades alternatiivseid nõudeid, on võimalik juba ennetavalt välistada ka vastaspoole vastuväiteid asjaolude kohta, paludeski kohtult erinevate asjaolude tõendamisel teha erinevaid lahendeid. Muuhulgas leidsid vastajad, et alternatiivsete nõuete esitamine kiirendab õigusliku probleemi lahendamist, sest sellisel juhul tehakse vähem üllatuslikke otsuseid kohtu poolt, mis vähendab edasikaebamist ning tagasisaatmist madalama astme kohtu menetlusse.

Autori jaoks mõneti üllatuslikult oli teiseks populaarsemaks vastuseks, et alternatiivsete nõuete esitamine ei mõjuta õigusliku probleemi lahendamise kiirust, sarnaselt vastas koguni 40% vastanutest. Eelduslikult võis arvata, et pigem jaotuvad vastajad kahte leeri, ühed, kes arvavad, et aitab menetluse kiirusele kaasa, ja teised, kes arvavad, et pigem aeglustab. Need, kes vastasid, et menetluse kestusele alternatiivsete nõuete esitamine ei mõju, põhjendasid seda mitmeti. Näiteks leiti, et alternatiivnõude esitamine ei mõjuta asja läbivaatamise aega, sest kohus teeb lahendi oma ajaliste võimaluste piires. Alternatiivnõude esitamine tagab kiirema probleemi lahendamise seeläbi, et kui kohus ei rahulda põhinõuet, rahuldab kohus

alternatiivnõude ja loodetavalt saabub ka õigusrahu ilma teistkordse kohtusse pöördumise vajaduseta. Teisisõnu leiti, et alternatiivsete nõuete esitamine võib kiirendada menetlust lõppfaasis, kui kohus teeb otsuse, kuid üldine menetluse aeg ei olene üldse poolte taotlustest ja nõuetest, vaid taandubki siiski puhtalt kohtute ülekoormusele, mistõttu menetlusajad venivad. Sarnast seisukohta põhjendati muuhulgas ka järgnevalt: „alternatiivse nõude käsitlemine ei mõjuta probleemi lahendamise kiirust, kuna minu arvates sõltub kohtumenetluse kiirus pigem sellest, kuidas kohtunik menetlust juhib (kui konkreetselt antakse menetlusosalistele juhiseid ja tähtaegu oma seisukohtade ja tõendite esitamiseks) ning sellest, kas menetlusosalised ise ei tekita istungite edasilükkamise vajadusi (tõendite esitamine liiga hilja, tunnistajate puudumine, menetlusosaliste puudumine). Alternatiivsete nõuete käsitlemine (sellele kuluv täiendav aeg) ei ole märkimisväärne, võrreldes sellega, kui nt istung peaks edasi lükkuma.“

Samuti leiti, ja autori arvates ka põhjendatult, et juhul, kui kohus leiab, et esimene nõue tuleb rahuldada, ei võta kohus seisukohta teise alternatiivse nõude osas, sellisel juhul ei veni asja lahendamine. Vastupidises olukorras on aga tagatud parimal viisil kliendi huvide kaitse. Seega olukorras, kus kohus rahuldab hageja esimesena järjestatud nõude, ei oma alternatiivsete nõuete olemasolu mingit tähtsust, sest tulenevalt TsMS §442 lg 8 kohus ei pea esimese alternatiivse nõude rahuldamise korral teiste nõuete mitterahuldamist põhjendama.

Kõigest 8% vastanutest leidis, et alternatiivsete nõuete esitamine aeglustab õigusliku probleemi lahendamist, mis annab alust eeldada, et alternatiivsete nõuete esitamine on pigem õigusliku probleemi lahendamist kiirendav kui aeglustav faktor. Selline tulem on oluline seetõttu, et võib järeldada, et alternatiivsete nõuete esitamine vähemalt ei pärsi menetluse kiirust, mistõttu on sellise institutsiooni olemasolu vajalik. Õigusliku probleemi lahendamise aeglustumist põhjendati eelkõige järgnevalt: „alternatiivsete nõuete menetlus aeglustab kohtumenetlust põhjusel, et erinevad alternatiivsed nõuded teevad menetlusosaliste ja kohtu töö mahukamaks ja ka õiguslikult keerulisemaks ja menetluslikult kulukamaks.“

Tulenevalt eelnevalt esitatud vastustest on selge, et alternatiivsetel nõuetel on kindlasti mõju menetlusökonoomiale, iseasi on, millist mõju nad ühes või teises olukorras või menetluse staadiumis omavad. Tulenevalt sellest käsitlengi järgnevalt alternatiivsete nõuete mõju menetlusökonoomiale erinevatest aspektidest, analüüsides muuhulgas nii menetluskulusid kui ka menetluse kestust.

3.1. Alternatiivsete nõuete menetlusse võtmine

Nii nagu iga hagi puhul, peavad ka alternatiivsed nõuded läbima kohustuslikud menetluse etapid. Eeldusel, et hageja ei taotle hagi tagamist, menetlusabi või eeltõendamismenetluse läbiviimist, algab menetlus hagi esitamisega kohtusse. Pärast hagi esitamist peab kohus eelkõige otsustama hagi menetlusse võtmise. TsMS § 372 lg 1 sätestab, et kohus lahendab hagiavalduse menetlusse võtmise või sellest keeldumise määrusega mõistliku aja jooksul. Nagu sättest nähtub, siis kohtul konkreetset ajalist piiri ei ole ja mõistlik aeg oleneb tõenäoliselt kohtu hetkelisest koormusest ja loomulikult ka asja keerukusest. Võib eeldada, et alternatiivsete nõuetega hagiavaldus on keskmisest keerukama astmega, kuivõrd kohtud peavad selgitama kõikide nõuete seadusele vastavust ning vajadusel keelduma menetlusse võtmisest, kui esineb menetlust välistavaid asjaolusid. Nimetatud menetlusetapi kõige keerulisem moment kohtu jaoks on tõenäoliselt hinnata hagi perspektiivikust, kuivõrd TsMS § 423 lg 2 p 2 alusel võib kohus jätta perspektiivitu hagi läbi vaatamata. Kuivõrd hagi aluseks olevate faktiliste asjaolude õigsust eeldatakse (TsMS § 423 lg 2 p 1), siis olukorras, kus hagi on koostatud ilma puudusteta ning arusaadavalt ja tasutud on ka õiges määras riigilõiv, siis leian, et nimetatud faasis ei tohiks alternatiivsete nõuete esitamine mõjuda menetlusökonomiale pärssivalt.

Alternatiivsete nõuete kohene esitamine võib vastupidiselt olla menetlusökonomia seisukohast kasulik, kuivõrd peale eelmenetluse lõppemist on alternatiivsete nõuete esitamine oluliselt raskendatud. TsMS § 66 sätestab, et kui menetlustoiming jääb õigel ajal tegemata, ei ole menetlusosalisel õigust menetlustoimingut hiljem teha. Kõik avaldused ja taotlused tuleb esitada enne eelmenetluse lõppemist (TsMS § 330 lg 1) ning vastavalt TsMS § 237 lg 1 tuleb kõik hagi aluseks olevad tõendid esitada samuti eelmenetluse käigus kohtu poolt määratud tähtaja jooksul. Tõendite ja taotluste hilisem esitamine on lubatud ainult juhul, kui menetlusse võtmine ei põhjusta kohtu arvates menetluse lahendamise viibimist või menetlusosaline põhistab, et hilinemiseks oli mõjuv põhjus (TsMS § 331 lg 1). Viimati nimetatud sätte kaitseb menetlusökonomiat selliselt, et kõikvõimalike alternatiivsete nõuete esitamine ei venitaks asjatult kohtumenetlust. Seega saab järeldada, et alternatiivsete nõuete esitamine enne eelmenetluse lõppu ei pärsi menetlusökonomiat, vaid vastupidiselt võib sellele hilisemas faasis kaasa aidata. Pärast eelmenetluse lõppu on aga alternatiivsete nõuete esitamine oluliselt raskendatud, kuivõrd tõenäoliselt ei ole võimalik esitada veenvat põhjust, miks selline nõue ei esitatud varem. Nimetatud seisukohta kinnitab ka autori poolt läbiviidud uuring, mille tulemusena leiti, et alternatiivsete nõuete esitamine kiirendab õigusliku probleemi lahendamist, kuivõrd sellisel juhul piirduakse ühe menetlusega ning olukorras, kus

alternatiivne nõue jääb õigeaegselt esitamata, tuleb taotleda täiendava menetluse algatamist või tsiviilasjade liitmist, mis kindlasti pikendab õigusliku probleemi lahendamiseks kuluvat aega.

3.2. Alternatiivsete nõuete eelmenetlus

Tsiviilkohtumenetluse seadustikus jääb ebaselgeks, kas eelmenetlus algab hagi kohtule esitamisega või pärast selle kohtu menetlusse võtmist. Samuti jääb ebaselgeks eelmenetluse lõppemise hetk.⁸¹ Autor leiab, et siiski on võimalik eristada hagi menetlusse võtmise ja eelmenetluse staadiumit, mis algab hagi menetlusse võtmise otsustamisega. Nimelt ei ole hagi menetlusse võtmise staadiumis võimalik kõiki eelmenetluse toiminguid teostada või saab neid teostada piiratud ulatuses. Nii ei saa kohus alati välja selgitada kostja seisukohti ega tõendeid, millele kostja kavatseb tugineda. Käesolevaga lähtub autor kohtuanalüütikute Margit Vutti ja Maarja Lillsaare seisukohast, et eelmenetlus hakkab menetlusosalistele hagist teatamisega ehk pärast hagi menetlusse võtmist.⁸²

Eelmenetluse ülesanded on sätestatud TsMS §392 lg 1. Nimetatud sättest nähtub, et eelmenetluse ülesanded ei ole toodud seaduses eriti süsteemselt, kuid vaatamata sellele võib neid siiski süstematiseerida iseseisvalt. Suures plaanis tuleb lahendada kaks probleemi, üks, mis on seotud konkreetselt menetlusosaliste endaga, ja teine, mis on seotud nende taotluste ja nõuetega. Kõige rangem eelmenetluse nõue tuleneb TsMS § 392 lg 2, mille kohaselt valmistab kohus asja arutamise ette niisuguse põhjalikkusega, et asja saaks katkematult lahendada ühel kohtuistungil. Mis tähendab seda, et kohtu poolt läbiviidav eelmenetlus peab olema nii põhjalik, et vähendada vaidluse all olevaid asjaolusid võimalikult miinimumi ja kohtuistungi käigus elimineerida ka ülejäänud vaidluse all olevad asjaolud. Esimese asjana oleks mõistlik püüda lahutada faktiväited ja õiguslikud väited ning seejärel faktiväited üle vaadata ja kontrollida, milliste asjaolude suhtes on vaidlus ja mis vajavad tõendamist ning millised faktilised asjaolud pooled omaks võtavad.⁸³ Antud käsitluse järgi peaks faktiväidete kontrolli all mõistma hagiga seotud asjaolude ja motiivide ning tõendite väljaselgitamist, mis omakorda aitab hinnata õiguslike väidete paikapidavust ning tulenevalt sellest annab kohtule juba esimese suurema ülevaate õigusliku probleemi olemusest ja seadusega võimaldatud lahenditest. Õiguslike väidete eraldamise eesmärk oleks konkretiseerida võimalikud lahendid ning kuidas need seaduse sätestatud viisil ellu viia. Alternatiivsete nõuete puhul on see veel

---

⁸¹ T.Tampuu, op.cit, lk 375.

⁸² M.Vutt, M.Lillsaar, Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, Riigikohus Õigusteabe Osakond, Tartu 2011, lk 25, kättesaadav arvutivõrgus:

http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf

⁸³ T.Vaher, Praktilisi tähelepanekuid tsiviilprotsessimisest, Juridica, 2005/III, lk 168.

eriti oluline, kuivõrd hageja nõuab alternatiivselt mitut võimalikku lahendit ning sellises olukorras iga võimaliku lahendi osas faktiliste asjaolude ja õiguslike väidete eraldamine ja hindamine peaks oluliselt aitama kohtul hoomata õigusliku probleemi olemust tervikuna. Põhimõtteliselt võib väita, et eelmenetluse kaugem eesmärk on lihtsustada kogu protsessi läbiviimist. Olukorras, kus kohus on teinud endale selgeks kõik juba esitatud faktilised asjaolud ja need, mida tuleb täiendavalt hagejalt ja/või kostjalt juurde küsida ning nendele asjaoludele vastavad õiguslikud väited, siis eelmenetluse lõpus peaks kohtul olema pilt võimalikult selge ning edasises menetluses tuleks keskenduda ainult nendele aspektidele, mis on olulised ja mille osas on pooltel vaidlus. Muuhulgas ei tasu unustada ka, et eelmenetluse üheks võimalikuks eesmärgiks on välja selgitada, kas asja lahendamine on võimalik kompromissi sõlmimisega. Seega leiab autor, et olukorras, kus kohus teeb nii endale kui menetluspooltele faktilised asjaolud ja õiguslikud väited selgeks, võib see oluliselt soodustada kompromissi sõlmimist.

Kui nüüd asetada eelmenetlusesse konkreetselt alternatiivsed nõuded, siis on oluline vaadelda ka kohtu selgitamise kohustust, mis tuleneb seadusest. Kohtu selgitamise kohustus eelmenetluses tuleb eelkõige sellest, et kohus peab õigeaegselt tegema kõik vajaliku asja arutamise ettevalmistamiseks. Menetluse igas staadiumis aitab kohus kaasa sellele, et pooled teeksid oma avaldused õigeaegselt ning täies ulatuses ja aitaksid kaasa asja võimalikult kiirele ja väikeste kuludega lahendamisele (TsMS § 329 lg 2). Siinkohal leiab autor, et vähemalt alternatiivsete nõuete puhul on kohtu selgitamise kohustus kõige tähtsam eelmenetluses. Näiteks TsMS § 348 lg 1 sätestab, et kohus juhhib kohtuistungit ning selgitab välja menetlusosaliste arvamuse asjas tähendust omavate asjaolude suhtes, kuid siinkohal on oluline märkida, et kohtuistungit ajaks on eelmenetlus juba läbi ning kui kohus, hakkaks alles siis selgitama hageja võimalikke alternatiivseid nõudeid, siis on kohus sellega jäänud lootusetult hiljaks. Eelnevalt on juba mainitud, et peale eelmenetluse lõppemist on alternatiivsete nõuete esitamine raskendatud ja seega, kui kohus ei selgita kõiki hageja võimalikke nõudeid eelmenetluses, siis see mõjub pärssivalt menetlusökonomiale. Samasugune olukord on TsMS § 351 lg 1, mille kohaselt kohus arutab istungil menetlusosalistega vaidlusaluseid asjaolusid ja suhteid vajalikus ulatuses nii faktilisest kui õiguslikust küljest. Alternatiivsete nõuete esitamise seisukohalt on istungil faktiliste asjaolude ja õiguslike väidete arutamine võimalike täiendavate nõuete esitamise osas kindlasti ebasoodsa mõjuga menetlusökonomiale. Selgitamiskohustusest tulenevalt peab kohus (soovitavalt) juba enne hagi oma menetlusesse võtmise otsustamist endale selgeks tegema, kuidas hageja nõuet saab kvalifitseerida ning kas seda nõuet võiks hagi esitatud asjaolude

tõendatuse korral rahuldada mitmel alternatiivsel alusel.⁸⁴ Olukorras, kus hageja nõudis sõlmitud töölepingu rikkumisest tulenevat hüvitisnõuet raske kehavigastuse tekitamise eest sedastas Riigikohus, et kohtud oleks pidanud hagejale selgitama, et sarnane nõue on võimalik esitada ka VÕS-i 53. peatükis sätestatud alusel, s.o deliktiõiguse alusel alternatiivsena ning muuhulgas selgitama, mis asjaolud omavad üht või teist liiki nõude rahuldamise seiskohast tähtsust. Sõltuvalt sellest, mis asjaoludele hageja oleks tuginenud, peaks kohus kostjale selgitama, mis asjaolusid on kostjal võimalik tõendada vastutusest vabanemiseks.⁸⁵ Olukorras, kus hagejal on õigus nõuda kas kahju hüvitamist lepingu rikkumisest tulenevalt VÕS § 101 lg 1 p 3, § 103 ja § 115 alusel või kehavigastuse tekitamisest kui õigusvastasest teost tulenevalt VÕS § 1045 lg 1 p 2 ja § 1050 alusel, leidis Riigikohus, et kohus peab selgitama, kas hageja tahab tugineda üksnes nendele asjaoludele, millega saab põhjendada kostja ja kannatanu sõlmitud lepingu rikkumisest tulenevat hüvitisnõuet, või tugineb hageja VÕS § 1044 lg 3 tulenevalt ka deliktiõigusliku hüvitisnõude eeldustele alternatiivselt.⁸⁶ Seega on Riigikohtu praktika selle kohapealt resolootne, et kui hagejal on asjaoludest tulenevalt võimalik esitada alternatiivseid nõudeid, siis kohus peab seda selgitama, kuid arvestades menetluses poolte võrdsust, mis tuleneb TsMS § 7, on kohtul muuhulgas kohustus ka selgitada kostjale, millised on tema võimalused ennast kaitsta erinevate alternatiivsete nõuete eest.

Samas ei ole kohtu selgitamise kohustus sellistes olukordades alati asjakohane. Kohtul ei ole kohustust selgitada hagejale, millise nõude või hagi aluste alternatiivne esitamine aitaks hagejal paremini saavutada tema soovitud eesmärki. Näiteks ei pea kohus selgitama hagejale alternatiivse nõude esitamise võimalust olukorras, kus hageja nõuab kahju hüvitamist tulenevalt kostja õigusvastasest teost ning ta ei ole hagiavalduses tuginenud lepingu rikkumisele, kuid deliktiõiguse kohaldamine võib olla välistatud, sest kahju tekitati lepingu täitmise käigus hageja asja kahjustamisega ning see kahju ei pruugi olla hõlmatud kostja rikutud lepingulise kohustuse kaitse-eesmärgiga (VÕS § 1044 lg 2).⁸⁷ Seega kui kohus leiab, et hageja ei saa oma nõuet tõendada, ei pea hagejale ka selgitama sellise nõude esitamise võimalusi. Põhimõtteliselt on kohtul võimalik täita oma selgitamise kohustus ka teatud alternatiivse nõude menetlusse mittevõtmisega TsMS § 371 lg 1 alusel või hagi läbivaatamata jätmisega TsMS § 423 lg 2 alusel, kui kohtu hinnangul on esitatud hagi perspektiivitu. Riigikohus on oma lahendites tõlgendanud kohtu selgitamise kohustuse sätteid laiendavalt ja

---

⁸⁴ T.Tampuu, op.cit., lk 362.

⁸⁵ RKTko, 26.09.2006, 3-2-1-53-06, p 12.

⁸⁶ RKTko, 18.04.2007, 3-2-1-27-07, p 14.

⁸⁷ RKTko, 16.05.2011, 3-2-1-34-11, p 11.

kuigi viidatud norme ei ole muudetud, on selgitamiskohustuse mahtu aina suurendatud.⁸⁸ See tõendab eelmenetluse olulisust. Kohus peab hindama kõiki faktilisi asjaolusid ja õiguslikke väiteid ning vajadusel selgitama hagejale täiendavalt alternatiivsete nõuete esitamise võimalikkust või juba eelmenetluse faasis välistama perspektiivitud nõuded, aidates sellega kaasa menetlusökonomiale ja õigusliku probleemi kiiremale lahendamisele.

Nagu ka hagi menetlusse võtmise puhul, ei ole ka eelmenetlus ajaliselt piiratud, mistõttu võib eeldada, et keerulisemad hagrid, mis sisaldavad endas ka alternatiivseid nõudeid, võivad eelmenetluse aega pikendada. Ühest küljest olen sellega täiesti nõus, kuid arvestades eelmenetluse ülesandeid ja eesmärke ning kohtu selgitamise kohustust, leian, et alternatiivsete nõuete esitamine siiski aitab menetlusökonomiale kaasa. Peale faktiliste asjaolude ja õiguslike väidete kindlaks tegemist ning hagejale ja kostjale võimalike alternatiivide osas selgituste andmist saab kohus juba eelmenetluses otsustada, milliseid nõudeid menetleda edasi ja milliseid mitte ning igal juhul piirdub õigusliku probleemi lahendamine ühe menetlusega, mis on kindlasti menetlusökonomiat soodustav tegur.

3.3. Kohtuotsus alternatiivsete nõuete osas

Eeldusel, et kohus on läbi viinud eduka eelmenetluse, aga vaatamata sellele ei ole tsiviilasja õnnestunud lõpetada ka eelistungi raames, siis põhiistungite osas ei ole alternatiivsete nõuete menetlemisel mingit vahet ühe nõude menetlemisega. Küll võib alternatiivsete nõuete esitamine seda protsessi mõneti pikendada seoses suurema mahu asjaolude ja tõendite uurimisega, kuid nagu eelpool mainitud, leiab autor, et nimetatud viivitus ei ole niivõrd oluline, arvestades, et õiguslikku probleemi on võimalik siiski lahendada ühe menetluse raames. Samuti ei välistada ka ühe nõudega asja menetlemine põhiistungite ja vaidluste venitamist seoses asjaolude ja tõendite rohkusega.

Menetlusetappidest järgmisena on ka alternatiivsete nõuete puhul olulisel kohal kohtuotsuse tegemine. Eelnevalt olen juba viidanud, et alternatiivse nõude rahuldamisel ei pea teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist põhjendama (TsMS § 442 lg 8). Samas oluliselt vastupidine on olukord, kui kohus jätab hagi tervenisti rahuldamata. Kui hageja esitab alternatiivsed nõuded, siis tuleb hagi rahuldamata jätmise korral põhjendada iga nõude osas eraldi, miks kohus jätab selle rahuldamata.⁸⁹ Tulenevalt sellest on kohtul oluliselt erinevas mahus põhjendamise kohustus hagi rahuldamise või rahuldamata jätmise korral.

---

⁸⁸ M.Seppik, Riigikohtu lahendid II astme tsiviilkohtuniku kriitilise pilgu läbi, Kohtute aastaraamat 2010, lk 70, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/vfs/1106>.

⁸⁹ RKTko, 05.04.2006, 3-2-1-17-06, p 15.

Lõplik kohtuotsus ei ole ainuke kohtuotsuse liik. TsMS § 407 lg 1 lubab kohtul teha tagaseljaotsuse juhul, kui kostja jätab hagile vastamata. Samamoodi on võimalik teha tagaseljaotsus ka olukorras, kui kostja ei ilmu istungile (TsMS § 413). Lisaks eelnevale on kohtu pädevuses teha ka täiendav otsus (TsMS § 448 lg 1), vaheotsus (TsMS § 449 lg 1) ja osaotsus (TsMS § 450 lg 1). Käesolevaga tuleks analüüsida, kuidas saab kohus rakendada mõnda nendest otsuste liikidest alternatiivnõuete korral.

Lisaks tagaseljaotsusele võib kohus jätta hagi ka läbi vaatamata, kui hageja ei ilmu kohtuistungile (TsMS § 409 lg 1 p 1). Kuidas siis olla olukorras, kui esineb tagaseljaotsuse tegemise või hagi läbi vaatamata jätmise alused alternatiivsete nõuete korral. Hagi läbi vaatamata jätmise osas on olukord kindlasti lihtsam. Kohtul tuleks hinnata, kas ei esine TsMS § 412 lg 1 ja lg 2 või TsMS § 414 lg 2 hagi läbivaatamata jätmise piiranguid ning nende puudumise korral võib kohus põhimõtteliselt jätta hagi tervenisti läbi vaatamata ja selle osas ei ole näha ka protsessuaalseid piiranguid, miks kohus ei võiks nii talitada. Hagi osaline läbivaatamata jätmine tundub sellises olukorras asjakohatu, kuivõrd on kostja suhtes ebavõrdne tulem. Oluliselt keerulisem on olukord tagaseljaotsuse korral.

3.3.1. Tagaseljaotsus alternatiivsete nõuete osas

Kõige pealt on oluline avada kohtute TsMS § 410 rakendamise võimalused. Nimelt kui kostja ei ilmu kohtuistungile, muuhulgas eelistungile, teeb kohus kohale ilmunud hageja taotlusel kas tagaseljaotsuse, lahendab asja sisuliselt või lükkab asja arutamise edasi. Kui hageja vastavat taotlust ei esita või kui kohus taotlust ei rahulda, lükkab kohus asja arutamise edasi. Tagaselja otsuse eelduseks on seega hageja taotlus, kuid oluline on ära märkida ka, mis saab juhul, kui hageja sellist taotlust ei esita või kohus seda ei rahulda. TsMS § 410 esimesest lausest tuleneb, et hagejal on õigus taotleda kohtuistungile ilmumata jäänud kostja vastu tagaseljaotsuse tegemist. Juhul kui hageja esitab taotluse teha tagaseljaotsus, kuid kohus jätab selle taotluse rahuldamata, on kohtul sama paragrahvi teise lause järgi kohustus lükata asja arutamine edasi. Samuti sätestab TsMS § 410 esimene lause hageja õiguse taotleda kostja istungile ilmumata jätmise korral, et kohus lahendaks asja sisuliselt. Kui hageja ei taotle asja sisulist lahendamist ega tagaseljaotsuse tegemist, on kohtul sama paragrahvi teise lause järgi kohustus asja arutamine edasi lükata. Seega ei ole kohtul õigust lahendada asi sisuliselt, kui hageja seda ei taotle.⁹⁰ Nimetatud Riigikohtu seisukohast selgub konkreetselt, et nimetatud säte paneb kohtule kohustuse saada eelkõige hageja taotlus ning tulenevalt selle võimalikust rahuldamisest või rahuldamata jätmisest, kas teha tagaseljaotsus, lahendada asi sisuliselt või lükata arutamine edasi. Vastavate taotluste puudumisel või mitterahuldamise korral tuleb asja

⁹⁰ RKTko, 17.12.2009, 3-2-1-138-09, p 10.

arutamine igal juhul edasi lükata. TsMS § 2 järgi on tsiviilkohtumenetluse ülesandeks tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Kolleegium märgib, et kui kohus leiab kohtuistungil, et asja on võimalik lahendada sisuliselt, kuid hageja ei ole sellist taotlust esitanud, on kohtul õigus selgitada hagejale võimalust taotleda asja sisulist lahendamist. Menetlustoimingu tegemise või tegemata jätmise tagajärgede selgitamise õigus on kohtul ka juhul, kui menetlusosalist esindab advokaat (TsMS § 347 lg 5 esimene lause). Kui hageja vaatamata kohtu selgitusele vastavat taotlust ei esita, lükkab kohus asja arutamise edasi (TsMS § 410 teine lause).⁹¹

Eeldusel, et hageja on nimetatud taotluse esitanud ja kohus selle ka rahuldanud, siis tekib küsimus, millise nõude peaks kohus rahuldama? Siinkohal tuleb välja tuua mitu olulist aspekti. Esiteks on oluline, kas hageja on oma nõuded järjestanud või ei ole. Hetkel kehtiv TsMS ei kohusta hagejat oma nõudeid järjestama, kuid samas TsMS § 370 lg 2 kohaselt on kohtule kohustuslik hageja taotlus kontrollida ühte võimalikest nõuetest esimeses järjekorras.⁹² Siit tuleneb ka esimene vastuolu protsessuaalsetes aspektides alternatiivsete nõuete osas. Ühelt poolt ei ole hagejal nõuete järjestamine kohustuslik, teisalt jälle on kohtul kohustus ühte nõuet kontrollida esimeses järjekorras. Seega, kui hageja on iseseisvalt nõuded järjestanud, siis võiks tagaseljaotsuse teha just esimese nõude osas. Juhul kui hageja ei ole oma nõudeid järjestanud, siis oleks võimalusena paluda kohtuistungil üks nõuetest positioneerida kui prioriteetne nõue. Samas sellises olukorras tekib hagejal nii-öelda valikuvabadus, mis võib tekitada probleeme. Probleemseks osutuvad eelkõige sellised alternatiivsed nõuded, millel on kas erinev hagi ese samadel alustel või erinevad nii alternatiivsete nõuete alus kui ka ese. Eriti näiteks olukorras, kus hageja on palunud kohtul ühe alternatiivina asja väljanõudmist AÕS § 80 lg 1 alusel ja teise alternatiivina hüvitada asja väärtus vastavalt esinevale õigussuhtele. Sellises olukorras võib hageja oma suva järgi näiteks nõuda pigem rahalist hüvitamist, kuivõrd see võib olenevalt olukorrast olla kas lihtsam või kasulikum. Või vastupidiselt asja väljaandmist, kui hageja teab, et kostja majanduslik seis niikuinii ei võimaldaks rahalist hüvitist tasuda. Juhul kui hageja ei ole oma nõudeid järjestanud ja vältimaks hageja suva järgi tagaseljaotsuse tegemist, oleks võimalik sätestada, et tagaseljaotsus tehakse sellise nõude osas, mis on kohtu hinnangul kõige mõistlikum, kuid selline lahendus ei oleks kooskõlas tsiviilmenetluse põhimõtetega. Oluliselt lihtsam on olukord kindlasti siis, kui hageja alternatiivsed nõuded on sama esemega – näiteks kahju hüvitamine, olenemata, kas siis lepingulisel või deliktilisel alusel. Sellise probleemi vältimiseks oleks kõige mõistlikum täiendada alternatiivsete nõuete kohta käivat

---

⁹¹ Ibid, p 11

⁹² RKTko, 28.10.2009, 3-2-1-110-09, p 16.

seadusandlust ning teha hagejale nõuete järjestamine kohustuslikuks. Sellisel juhul muutub ka tagaseljaotsuse tegemine oluliselt lihtsamaks ning aitab vältida ka võimalikke edasikaebamisi, mis mõjuvad menetlusökonomiale pärssivalt.

3.3.2. Osaotsus ja vaheotsus alternatiivsete nõuete osas

Kui ühte menetlusse on ühendatud mitu omavahel seotud iseseisvat nõuet või kui ühes hakis esitatud mitmest nõudest on üks nõue otsustamiseks valmis, võib kohus teha neist igäühe kohta eraldi otsuse, kui see kiirendab asja läbivaatamist (TsMS § 450 lg 1). Siinkohal nõustub autor T. Tampuu seisukohaga, et menetlusökoonoomia huvides (TsMS § 2) võiks kohus teha alternatiivsete nõuete korral TsMS § 450 analoogia alusel osaotsuseid juhul, kui hageja on oma nõuded järjestanud.⁹³ Osaotsuse vajadus tuleb kõne alla eelkõige sellisel juhul, kui hageja esmane nõue jääb kohtu poolt rahuldamata ning selle osas tulekski teha osaotsus ja vaidlus lõpetada. Nagu nähtub, siis ka osaotsuse tegemine tuleb eelkõige kõne alla olukorras, kus hageja on oma nõuded järjestanud, kuid tulles tagasi selle juurde, et vastavalt TsMS § 370 lg 2 on kohtul niikuinii kohustus ühte nõuet kontrollida esimeses järjekorras, siis seda enam ilmneb vajadus täiendada seadusandlust kohustusega hagejal oma alternatiivsed nõuded järjestada.

Kui menetluses on hagi raha saamiseks, eelkõige tekitatud kahju hüvitamiseks ja nõutava rahasumma suuruse tõendamine on väga kulukas või keerukas ja nõude põhjendatuse või põhjendamatus kohta on kohtul võimalik otsust teha, võib kohus poole taotlusel teha vaheotsuse nõude põhjendatuse või põhjendamatus kohta (TsMS § 449 lg 1). Vaheotsuse tegemine on piiratud rahaliste hagidega. Seega alternatiivsete nõuete osas võib vaheotsuse tegemine tulla kõne alla juhul, kui hageja esitab kahju hüvitamise nõude kas lepingulisest suhtest tulenevalt või deliktilisel alusel. Sellises olukorras on hetkel kehtiv seadusandlus minu arust piisavalt avatud, et rakendada vaheotsuse tegemist ka alternatiivsete nõuete osas. Küll aga tuleb jälgida ka TsMS § 449 lg 2 sätetatut, et vaheotsus nõude põhjendatuse või põhjendamatus kohta on edasikaebamise tähenduses samane lõppotsusega. See tähendab, et ka vaheotsuse tegemisel peab kohus arvestama muuhulgas TsMS § 442 lg 8 ning ühe nõude rahuldamise korral jätma teise nõude rahuldamata jätmise kohta oma otsuse põhjendamata, mis tähendab, et sellega väheneb kohtuniku koormus otsuse tegemisel, mis aitab kaasa menetlusökonomiale.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et nii osaotsuse kui ka vaheotsuse tegemine alternatiivsete nõuete puhul on võimalik ning isegi teatud olukordades soovitatav, küll aga tuleks siiski täiendada

---

⁹³ T.Tampuu, op.cit., lk 347.

seadust kohustusega hagejale järjestada oma alternatiivsed nõuded, eriti veel, kui kohtul on niikuinii sätestatud kohustus ühte nõuet kontrollida esimesena. Selline täiendus oleks õigusselguse tagamiseks oluline täiendus. Samuti võib öelda, et nimetatud otsuste tegemine ka alternatiivsete nõuete osas mõjub menetlusökonomiale pigem positiivselt kui pärssivalt.

3.3.3. Täiendav otsus alternatiivsete nõuete osas

Täiendava otsuse tegemine võib tulla kõne alla eelkõige TsMS § 448 lg 1 p 1 nimetatud asjaoludel - asja otsustanud kohus võib menetlusosalise taotlusel või omal algatusel teha täiendava otsuse, kui mõni esitatud nõue või taotlus on jäänud lahendamata. Muuhulgas on veel eelduseks see, et hagi jääb tervenisti rahuldamata, sest ühe alternatiivse nõude rahuldamise korral teiste nõuete rahuldamata jätmist niikuinii ei pea põhjendama. Siinkohal on muidugi oluline märkida ka eelnevalt mainitud kohtu kohustust, et tegelikkuses peab kõikide nõuete rahuldamata jätmise korral seda põhjendama. Küll aga võib hagejal tekkida täiendava otsuse tegemise vajadus, kui kohus ei ole oma kohustust täitnud ja olnud hooletu. Riigikohtu praktika järgi olukorras, kus kohus jätab vastuhagi lahendamata, ei rakendata täiendava otsuse tegemist, vaid loetakse, et vastuhagi on jätkuvalt maakohtu menetluses.⁹⁴ T. Tampuu leiab, et see seisukoht võiks kehtida ka tähelepanuta jäänud alternatiivsete nõuete kohta. Nimelt leiab ta, et oleks ebaõiglane, kui hageja peaks kohtu hooletuse tõttu esitama oma õiguste kaitseks kohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse ja tasuma selleks riigilõivu. Muuhulgas märgib ta, et täiendava otsuse probleemiks on selle tegemise taotluse esitamise lühike tähtaeg (TsMS § 448 lg 2 esimene lause) ja see, et täiendava otsuse tegemisest keeldumise või täiendava otsuse esitamise tähtaja ennistamata jätmise määruse peale esitatud kaebuse menetlus piirdub vaid menetlusega ringkonnakohtus (TsMS § 68 lg 4 ja § 448 lg 6). Hageja jaoks kõige soodsam oleks, kui ka alternatiivsete nõuete tähelepanuta jätmise korral rakendataks Riigikohtu eelviidatud seisukohta tähelepanuta jäetud vastuhagi kohta. Kaudselt saab sellist seisukohta järeldada eespool käsitletud Riigikohtu praktikast tulenevalt.⁹⁵

Samas on Riigikohus asunud seisukohale, et kohtu poolt rahuldamata alternatiivse nõude osas täiendava otsuse tegemata jätmine ei pruugi olla alati otsuse tühistamise aluseks apellatsioonmenetluses. Näiteks olukorras, kus hageja tuvastusnõue ja sundtäitmise lubamatuks tunnistamise nõue on esitatud sama eseme kohta samal alusel, mille eesmärgiks on tuvastada poolte õigussuhte olemasolu või puudumine ning sundtäitmise lubamatuks tunnistamine. Riigikohtu seisukoha järgi ei ole tuvastushagi kohane õiguskaitsevahend, kui võlgnik soovib saavutada juba käimasoleva sundtäitmise lõpetamist. Täitemenetluse

⁹⁴ RKTko, 16.02.2011, 3-2-1-164-10, p 15.

⁹⁵ T. Tampuu, op.cit, lk 360.

lõpetamiseks peab see olema tunnistatud lubamatuks TMS § 48 p 4 alusel. See on võimalik üksnes TMS § 221 lg 1 alusel esitatud hagi rahuldamise kaudu. Seetõttu ei pea kohus võlgniku esitatud TsMS § 368 lg 1 järgset hagi täitedokumendi täidetuks tunnistamiseks TsMS § 371 lg 2 p 2 alusel menetlema ning menetlusse võetud hagi võib jätta TsMS § 423 lg 2 p 2 alusel läbi vaatamata⁹⁶ Põhimõtteliselt võib Riigikohtu seisukohtadest välja lugeda, et alternatiivsete nõuete puhul on siiski võimalik taotleda täiendavate otsuste tegemist, kui see on asjaolusid arvestades vajalik ja võimalik.⁹⁷ Küll aga ei ole selline olukord seadusandluses täpsemalt kirjeldatud ja seetõttu ei pruugi hagejad oma õigusi adekvaatselt kaitsta. Lahendamata jäänud alternatiivse nõude menetluslik seisund on äärmiselt oluline, kuivõrd TsMS § 371 lg p 5 sätestab, et kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui kohtu menetluses on samade poolte vahel asi sama eseme kohta samal alusel. Teisisõnu ei saaks hageja oma õiguste kaitseks esitada ka uut hagi, kuivõrd lahendamata alternatiivse nõude menetluslik seisund on ebaselge. Siinkohal nõustub autor T. Tampuu seisukohaga, et heaks lahenduseks oleks seaduse täiendus selliselt, et nähakse ette lahendamata nõuete osas täiendava otsuse tegemise taotlemise tähtaeg, mille möödumise korral loetakse nõue kohtu menetlusest väljaarvatuks. Selline lahendus aitaks oluliselt kaasa menetlusökonoomia eesmärgi saavutamisele, kuivõrd annaks oluliselt selgema lahenduse kõigi alternatiivsete nõuete osas ning kindlasti aitaks välistada kohtu hooletuse tõttu kõigi nõuete rahuldamata jätmise korral põhjendamata jätmist.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et alternatiivsete nõuete puhul on ka täiendava otsuse tegemine võimalik ning teatud olukordades kindlasti ka vajalik eriti menetlusökonoomia seisukohast, kus hageja peab otsustama, kuidas ta soovib jätkata rahuldamata jäänud alternatiivsete nõuete menetlemist. Täiendava otsuse tegemine võimaldab jätkata menetlust sama asja raames, mis omakorda vähendab oluliselt hageja menetluskulusid, kuid ka säästab kohtu ajalist ressursi, sest jäävad ära eelmenetluse ja põhimenetluse etapid ning vaidlus võib jätkuda apellatsiooni menetluses. Küll aga tuleks õigusselguse tagamiseks olemasolevat menetlusseadustikku täiendava otsuse tegemise osas täpsustada, olukordades, kus hageja on esitanud mitu alternatiivset nõuet.

3.4. Menetluskulud alternatiivsete nõuete korral

Menetluskulud on oluline osa menetlusökonoomiast, millele tuleb muuhulgas pöörata tähelepanu ka alternatiivsete nõuete puhul. TsMS § 138 lg 1 sätestab, et menetluskulud on menetlusosaliste kohtukulud ja kohtuvälised kulud. Kohtukuludeks on sama paragrahvi

---

⁹⁶ RKTko, 17.11.2010, 3-2-1-104-10, p 14.

⁹⁷ RKTko, 28.04.2010, 3-2-1-31-10 p 15 ja p 20.

kohaselt riigilõiv, kautsjon ning asja läbivaatamise kulud (TsMS § 138 lg 2). Kohtuvälisteks kuludeks on aga muuhulgas menetlusosaliste esindajate ja nõustajate kulud ja seaduses sätestatud kohtueelse menetluse kulud (TsMS § 144). Käesoleva töö raames ei ole oluline, millised konkreetsed kulud on kantud, vaid see, kuidas neid tuleb menetlusosaliste vahel jagada. Hetkel kehtivast menetlusseadustikust lähtuvalt on võimalik eristada kaht olukorda. Ühel juhul on hageja oma nõuded järjestanud, teisel juhul on hageja jätnud oma nõuded järjestamata.

Riigilõivu tasumise osas ei oma nõuete järjestamine tähtsust, kuivõrd TsMS § 134 lg 1 lause 2 sätestab, et kui nõuded on alternatiivsed, määratakse hagihind suurema nõude järgi. See on äärmiselt oluline menetlusökoonomia seisukohalt, kuivõrd vähendab hageja võimalikku tasutavat riigilõivu mitmekordselt. Olukorras, kus hageja esitab erinevaid alternatiivseid nõudeid, peab ta tasuma riigilõivu ainult kõige suurema nõude pealt. Lisaks hagi esitamise käigus saavutatud kokkuvõttega, jätkub see ka võimalikus apellatsioonimenetluses, kuivõrd TsMS § 137 lg 1 kohaselt on apellatsioonkaebuse esitamise puhul tsiviilasja hind sama, mis esimeses kohtuastmes, arvestades kaebuse ulatust. Samas nimetatud sätte viimane lause - arvestades kaebuse ulatust – võib siiski ka apellatsioonimenetluses hagihinda ja sellest tulenevalt ka riigilõivu suurust muuta. Seda eelkõige sellisel juhul, kui hageja esitab apellatsioonkaebuse sellise nõude osas, mis ei olnud rahaliselt kõige suurem või sellise nõude osas, mille pealt tasutav riigilõiv on menetlusseadustikus sätestatud eraldi tavajuhtudest. Nii on näiteks olukorras, kus hageja esitab apellatsiooni tuvastushagi osas, samas kui hageja teine nõue, mis oli rahaliselt suurem ja ei olnud suunatud tuvastamisele. Kui vaidlustatakse üksnes tuvastusnõue, siis peab kohus kohaldama tsiviilasja hinna määramisel TsMS §-i 125, mille esimese lause järgi määratakse tuvastushagi hind hüve väärtusega, mida hageja on eeldatavalt õigustatud saama hagi rahuldamise korral. TsMS § 125 teise lause järgi, kui hüve väärtust ei ole võimalik kindlaks määrata, loetakse haginõue mittevaraliseks.⁹⁸ Analoogiliselt peaks hagihinda määrama ka siis, kui riigilõivu tasumine toimub tavalise korra järgi, kuid nõuete endi väärtused on erinevad. Igal juhul saab nõuete selline eraldamine mõjuda ainult positiivselt menetlusökoonomia seisukohast vaadatuna, kuna apellatsioonkaebuse esitamisel kõrgemas määras riigilõivu tasumist ei toimu niikuinii, tulenevalt TsMS § 134 lg 1 lausest 2. Põhimõtteliselt võib öelda, et antud juhul alternatiivsete nõuete esitamine kindlasti ei mõju menetlusökoonomiale pärssivalt, pigem vastupidi, aitab hagejal hoida menetluskulusid kokku riigilõivu esitamise osas.

---

⁹⁸ RKTkm, 21.12.2011, 3-2-1-81-11, p 9

TsMS § 146 lg 1 p 3 kohaselt on menetluskulude kandjaks isik, kelle kanda jäävad menetluskulud kohtulahendi alusel. Lisaks sellele, kas hageja nõuded on järjestatud või mitte, oleneb menetluskulude jaotus ka sellest, millise lahendi kohus teeb. Kõige lihtsam on olukord sellisel juhul, kui kohus jätab kõik hageja alternatiivsed nõuded rahuldamata. Sellisel juhul jäävad ka kõik menetluskulud hageja kanda. Samamoodi ei tohiks tekitada probleeme ka olukord, kus kohus rahuldab hageja järjestatud alternatiivsetest nõuetest esimese, sellisel juhul jäävad menetluskulud kostja kanda.

Keerulisem on olukord, kui hageja nõuded on järjestamata. Sellisel juhul, nagu eelnevalt juba on tõdetud, on kohus siiski kohustatud ühte nõuetest kontrollima esimeses järjekorras. Kui nüüd kohus ei rahulda esimesena kontrollitud nõuet, vaid rahuldab järgmisena kontrollitud nõude, tekib küsimus, kuidas peaks kohus menetluskulusid jagama. Samasugune küsimus tekib ka järjestatud nõuete puhul olukorras, kus kohus ei rahulda esimesena järjestatud nõuet, vaid järgmise. Sellisel juhul tundub mõistlik rakendada TsMS §163 lg 1, mille kohaselt hagi osalise rahuldamise korral kannavad pooled menetluskulud võrdsetes osades, kui kohus ei jaota menetluskulusid võrdeliselt hagi rahuldamise ulatusega. Osaline rahuldamine tulenebki sellest, et hageja üks alternatiivsetest nõuetest jäi rahuldamata, seega ei ole ka hagi nii-öelda täielikult rahuldatud, kuivõrd rahuldamata jäänud nõude osas on samuti poolte vahel toimunud vaidlus. Küll aga Riigikohtu senisest praktikast ja ka TsMS § 163 lg 1 sõnastusest tuleneb, et hagi osalist rahuldamist mõeldakse ja sätet rakendatakse eelkõige rahaliste nõuete puhul, kus kohus ei mõista hageja kasuks välja tervet summat, vaid osaliselt.⁹⁹ Üheks võimaluseks nimetatud olukord lahendada oleks kohtul rakendada TsMS § 162 lg 1 iga esitatud ja arutatud alternatiivse nõude osas. Olukorras, kus hageja esimene alternatiivne nõue jääb rahuldamata, jätab kohus menetluskulud hageja kanda ning rahuldatud nõude osas kostja kanda. Sellise lahenduse korral võib osutada keeruliseks menetluskulude kindlaksmääramine olukorras, kus hageja on esitanud samade alustega, kuid erinevate esemetega nõuded. Kohus hindab ainult ühtesid asjaolusid, kui hagi eseme suhtes teeb alternatiivse otsuse. Kuivõrd menetluskulude kindlaksmääramine on eraldi menetlus, siis jääb kulutuste põhistamine hageja kanda ning kostjal on võimalik esitada omapoolsed vastuväited (TsMS §174 jj).

Muuhulgas ei ole välistatud, et kohus võiks rakendada alternatiivsete nõuete osas ka TsMS § 162 lg 4, mille kohaselt kohus võib jätta kulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti, oleks tema suhtes äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik. Küll aga on selle sätte rakendamine järjestamata nõuete osas mõnes mõttes välistatud TsMS §442 lg 8, kuivõrd ühe nõude rahuldamise korral ei pea

---

⁹⁹ Nt. RKTko, 21.01.2009, 3-2-1-138-08, p 13.

kohus teisi nõudeid hindama. TsMS § 162 lg 4 aga eeldab kohtupoolset hinnangut hageja nõude osas.

Tulenevalt eelpool kirjeldatust tuleb nõustuda T. Tampuu seisukohaga, et eeltoodu tõttu võiks seadusandja kaaluda, kas oleks ehk mõistlik muuta TsMS § 370 lõike 2 sõnastust ning lubada alternatiivseid nõudeid esitada vaid järjestatult. Seadus vajaks täpsustamist ka küsimuses, kuidas tuleks jagada menetluskulud olukorras, kus hagihind oli kindlaks määratud TsMS § 134 lõike 1 teise lause järgi suurema alternatiivse nõude hagihinna järgi, kuid hagi rahuldati väiksema hinnaga alternatiivse nõude rahuldamise tõttu.¹⁰⁰

Hagihinna problemaatika on oluline eelkõige selle tõttu, et TsMS § 175 lg 4 viitab Vabariigi Valitsuse määrusele, millega kehtestatakse lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad.¹⁰¹ Nimetatud määruse kohaselt, mida suurem on hagihind, seda suuremas ulatuses võib hageja nõuda ka menetluskulude hüvitamist.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et alternatiivsete nõuete esitamine aitab menetlusökonomiale kaasa ka menetluskulude seisukohast. Esiteks aitab alternatiivsete nõuete esitamine säästa hagejal riigilõivu pealt. Juhul kui alternatiivsete nõuete osas teha seaduses protsessuaalseid täpsustusi ja täiendusi ka menetluskulude jaotamise ja kindlaksmääramise osas, mis kindlasti vähendaks võimalikke edasikaebamisi nii kohtu otsuste kui ka menetluskulude kindlaksmääramise määruste peale, siis võib kindlalt väita, et alternatiivsete nõuete esitamine vähendab ka kostja poolt hüvitatavaid menetluskulusid. Seega on alternatiivsete nõuete esitamine hagimenetluses mõistlik ka menetluskulude poolest.

---

¹⁰⁰ T.Tampuu, op.cit., lk 348.

¹⁰¹ Vabariigi Valitsuse määrus, „Lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad“, RT I 2008, 40, 235.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistr töö uurimisobjektiks olid alternatiivsed nõuded hagimenetluses ning nende mõju menetlusökonomiale. Töö käigus peatusin kahel olulisemal menetlusökonomia aspektil, milleks on menetluse aeg ja menetluse kulud. Menetlusökonomia alla koondub küll täiendavaid aspekte, mis on üldisemad ja mille olemasolu käesoleva töö raames eeldatakse, kuivõrd nende aspektide puudumisel ei saakski üldse rääkida tõhusast kohtumenetlusest. Eelkõige pean silmas selliseid tegureid nagu menetluspoole õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus. Nimetatud aspektide kokkupuude piirdus põgusa ülevaatega käesoleva töö esimeses peatükis ka seetõttu, et alternatiivsete nõuete esitamine on menetluspoole enda vaba valik, millega on võimalik mõjutada menetlusökonomiat, teised tõhusa kohtumenetluse kriteeriumid on aga riigi poolt tagatavad ning nende olemasolu või puudumist ei saa menetluspool ise oma taotluste ja avaldustega mõjutada. Esimesele peatükile järgnevas analüüsis püüdsin leida ning ka põhjendada vastust küsimusele, kas ja millistel tingimustel üldse on menetlusökonomia seisukohalt mõistlikum esitada hagimenetluses nõuded alternatiivsete nõuetena. Järelduste tegemiseks analüüsisin Riigikohtu praktikat ning kehtivat seadusandlust ning püüdsin juhtida tähelepanu võimalikele kitsaskohtadele ja täiendustele.

Töö käigus analüüsisin Riigikohtu lahendite, õigusteadlaste seisukohtade ja kehtiva seaduse põhjal on võimalik anda vastus, et põhimõtteliselt on alternatiivsete nõuete esitamine kasulik igas olukorras, kus hagejal on see tulenevalt asjaoludest või taotletavatest eesmärkidest protsessuaalselt ja materiaalõiguslikult võimalik ja asjakohane. Teisisõnu sellisel juhul, kui igal esitataval alternatiivsel nõudel on olemas õiguslik perspektiiv. Nõude õiguslikku perspektiivi on kohtul võimalik määrata juba eelmenetluses, jättes õiguslikult perspektiivitud nõuded menetlusse võtmata, või jätta samal alusel hagi rahuldamata kõrgema astme kohtul. Alternatiivsete nõuete esitamine on kasulik mitmel juhul. Esiteks sellisel juhul, kui hageja ei ole kindel, milliseid asjaolusid tal õnnestub tõendada või kostjal jätta ümber lükkamata. Samuti olukorras, kus materiaalõiguses on hageja arvates õiguslik tühimik, selgusetus või mitmeti tõlgendamise võimalused. Need on eelkõige hagejast endast ja seaduse ebaselgusest tulenevad juhud, millal alternatiivsete nõuete esitamine on otstarbekas ja asjakohane. Kostjast tulenevaks peamiseks põhjuseks, miks on oluline esitada alternatiivsed nõuded, on olukord, kus hageja kirjeldab kõiki võimalikke tähtsust omavaid faktilisi asjaolusid ning annab neile ka õiguslikud väited, mis vähendavad kostja võimalusi hakata menetlust koormama ebaoluliste faktide ja tõenditega. Nimetatud põhjendus leidis kajastust ka autori poolt läbi viidud küsitluses.

Ka õigusliku probleemi üldise lahendamise lihtsuse ja kiiruse tõttu on alternatiivsete nõuete esitamine asjakohane, kuivõrd sellisel juhul on võimalik ühe menetluse raames jõuda hagejat rahuldava tulemuseni või siis vastupidiselt lükata kõik hageja võimalikud nõuded ümber ning jätta õigus kostja poolele. Nimetatud asjaolu tingib tõsiasi, et hagi rahuldamise korral ei pea kohus hageja teiste nõuete rahuldamata jätmist põhjendama, mis on ka arusaadav, kuivõrd hageja saavutas oma taotletava eesmärgi. Hagi täieliku rahuldamata jätmise korral peab kohus aga kõikide nõuete rahuldamata jätmist põhjendama, mis omakorda tagab õigusrahu kostja seisukohalt.

Alternatiivsete nõuete esitamine aitab hagejal vältida ka võimalikku nõuete aegumist. Menetluses endas ei pruugi sisuline arutelu võimaliku aeguva nõudeni isegi jõuda, juhul kui kohus rahuldab sellele eelneva alternatiivse nõude, või jõutakse sisulise aruteluni sellisel hetkel, kui nõude esitamata jätmise korral oleks hageja võimalik õigus juba aegunud.

Menetluskulude poole pealt on alternatiivsete nõuete esitamine samuti otstarbekas ja seda nii hageja kui kostja seisukohalt. Hageja peamine eelis tuleneb sellest, et hageja tasub riigilõivu ainult ühe esitatud nõude pealt, mis on rahaliselt kõige kõrgemalt hinnatav, mis omakorda seab ka ülemise piiri apellatsioonkaebuselt makstava riigilõivu pealt, kusjuures on võimalik ka olukord, kus apellatsioonkaebuse pealt makstav riigilõiv osutub isegi väiksemaks, juhul kui kaebus esitatakse rahaliselt väiksemalt hinnatava alternatiivse nõude osas. Alternatiivsete nõuete esitamine vähendab ka võimalikke hageja ja kostja poolt kantavate menetluskulude suurust, seda eelkõige põhjusel, et riigilõivu suurus piiratakse rahalist kõige suurema nõude pealt ning hiljem ka vastaspoolele hüvitatavate menetluskulude piirmäär on seotud juba kindlaksmääratud hagi hinnaga või siis väiksema hagihinnaga olukorras, kus apellatsioonkaebus esitatakse rahaliselt väiksema nõude osas.

Seega võib öelda, et õiguslikult perspektiivikate hagide osas, juhul kui materiaalõigus seda lubab, on alternatiivsete nõuete esitamine asjakohane ja otstarbekas. Materiaalõiguse piirangud võivad ilmned olukorras, kus hageja valib kohatu õiguskaitsevahendi oma õiguste kaitseks, kuid sellisel juhul peaks kohus selles osas hageja tähelepanu juhtima ning jätma asja menetlemata, muuhulgas ka menetlusökoonomia tagamiseks. Küll aga ei ole kõik eelpool kirjeldatud kehtiva seadusandlusega piisavalt sätestatud ning järeldused põhinevad muuhulgas ka Riigikohtu praktikast.

Tulenevalt sellest võiks seadusandja kaaluda kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustiku täiendamist. Eelkõige oleks, arvestades menetlusökoonomiat, oluline kohustada hagejat esitama oma alternatiivsed nõuded järjestatuna, mida praegune menetlusseadustik ei tee.

Esiteks see tagaks alternatiivsete nõuete esitamisel õigusselguse, sest vaatamata sellele, et hagejal nõuete järjestamise kohustust ei ole, on kohtul kohustus ühte nõuet kontrollida siiski esimeses järjekorras. Tulenevalt sellest olekski kohane täiendada seadust kohustusega hagejal oma nõuded järjestada.

Nõuete järjestamise kohustus ei tagaks aga õigusselgust ainult sellest aspektist. Alternatiivsete nõuete järjestamine aitaks muuhulgas kohtul paremini rakendada erinevate otsustuste tegemist. Eelkõige tagaks alternatiivsete nõuete järjestamine kohtul lihtsamini otsustada tagaseljaotsuse tegemist, kuivõrd sellisel juhul saaks kohus teha tagaselja otsuse hageja esimese nõude osas ning ei peaks hakkama kaaluma, millist järjestamata nõuet tagaseljaotsusega rahuldada. Samuti see võtaks hagejalt ära võimaluse oma tahte järgi otsustada, millise nõude tagaseljaotsusega rahuldamine pakub temale suuremat kasu.

Ka osaotsuse tegemist oleks kohtul võimalik paremini rakendada alternatiivsete nõuete järjestamise korral. Kuivõrd sellisel juhul, jättes hageja esimese alternatiivse nõude rahuldamata, võib kohus võtta selles osas vastu osaotsuse ja õigusvaidlus lõpetada. Seda ka seetõttu, et kohtul on niikuinii kohustus ühte nõuet kontrollida esimeses järjekorras.

Täiendava otsuse tegemise hõlbustamiseks ei ole alternatiivsete nõuete järjestamine oluline, küll võib täiendava otsuse tegemise vajadus tõusetuda olukorras, kus kohtu hooletuse tõttu jääb hageja ühe alternatiivse nõude rahuldamata jäämine põhjendamata. Selliste olukordade vältimiseks oleks paslik täiendada ka täiendava otsuse tegemise sätteid selliselt, et sätestada konkreetselt alternatiivsete nõuete puhul täiendava otsuse tegemise taotluse tähtsajad, mille möödumisel tuleks lugeda alternatiivne nõue kohtu menetlusest väljaarvatuks. See on oluline seetõttu, et kuni ühe alternatiivse nõude menetluslik seisund on ebaselge, ei saa hageja pöörduda sama nõudega uuesti kohtusse. Seega täiendava otsuse tegemine annab hagejale võimaluse see vaidlustada apellatsioonmenetluses ning nõude väljaarvamise korral esitada uus hagi.

Lubades hagejal esitada alternatiivseid nõudeid vaid järjestatult, aitab see selgemini jaotada ja määrata ka menetluskulusid. Järjestatud nõuete puhul on kohtul lihtsam jätta menetluskulud hageja kanda esimesena ja/või järgneva järjestatud nõude rahuldamata jätmise korral.

Oluline täiendus oleks ka see, kui menetluskulude hüvitamise maksimaalse suuruse määramisel oleks selgelt välja toodud, et menetluskulude hüvitamise piirmäär määratakse hagi rahuldamise korral rahuldatud nõude hagi hinna järgi. See on oluline olukorras, kus rahuldatud alternatiivne nõue on rahaliselt väiksema väärtusega kui kõige suurem

alternatiivne nõue, mille järgi määrati riigilõiv. See on kostja suhtes kõige ausam lahendus, kuivõrd olukorras, kus hageja esitab ainult ühe nõude, määratakse menetluskulude hüvitamise maksimaalne suurus igal juhul rahuldatud või osaliselt rahuldatud hagi hinna järgi.

Käesoleva magistritöö raames läbi viidud analüüsi alusel võib öelda, et alternatiivsete nõuete esitamine mõjub positiivselt menetlusökonomiale, võimaldades lahendada õiguslikku probleemi ühe menetluse raames ning saavutada selle raames õigusrahu ning õiglased väljundid kõigile osapooltele, vaatamata sellele, kas hageja nõuded rahuldatakse või mitte. Küll aga oleks seaduse täiendamise teel võimalik alternatiivsete nõuete menetlemisse tuua veelgi suuremat õigusselgust. Tulenevalt sellest oleks asjakohane analüüsida konkreetseid sätteid, mille täiendamine oleks asjakohane, ning viise ja sõnastusi, kuidas nimetatud täiendused seadusse sisse viia.

Filing alternative claims in action procedure from the point of view of procedural economy. Summary

According to the article 6 (1) of the European Convention on Human Rights (ECHR), in the determination of his civil rights and obligations, everyone is entitled to a fair and public hearing within reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. This also means that everyone has the right to effective judicial proceedings. Some of the criteria of effective judicial proceedings are stated *express verbis* in the ECHR article 6 (1), but some of the criteria are derived from the article 6 (1) and are provided in the rulings of the European Court of Human Rights. Those are the criteria which have to be obligatorily implemented by the governments.

Such obligatory criteria of effective judicial proceedings are procedural equality, which means that the court shall provide a fair balance between the arguing parties, in the way that it gives opportunity for both parties to provide their statements and evidences and contra statements. Secondly the court shall provide for the parties the possibility to appear before the court in person, which should help the court to realize more clearly the basis of the claims and arguments. Linked to providing appearance in person, the court shall also provide effective participation in the court proceedings. This criterion is similar to providing equality. One of the most important criteria is providing reasoned decision. The court has to analyze all provided circumstances and evidence, and make a decision in accordance with the provided information and applicable law.

In addition to the obligatory criteria, which have to be provided by the government there may be some additional procedural rights which, the parties can use to affect the effectiveness of the judicial proceedings. One of those opportunities in Estonia is to file alternative claims in civil proceedings in attempt to solve a legal problem within one case.

The purpose of this thesis is to analyze how filing the alternative claims in action procedure affects the procedural economy. As the hypothesis the author of this work posed the question, if and when it is reasonable to file alternative claims in action procedure.

The need for this analysis arises due to the fact that in the Estonian Code of Civil Procedure only a few articles stipulate matters concerning the alternative claims, while actually the alternative claims are affected also by the other procedural articles by analogy, but they have to be applied with differences arising from the diversity of the alternative claims. As there are many cases where alternative claims can be filed, an analysis was carried out in order to find

those diversities and to analyze whether the Code of Civil Procedure deals with those matters thoroughly enough.

In order to carry out this analysis the author of this thesis has analyzed the articles of the Code of Civil Procedure and the rulings of the Estonian Supreme Court, concerning those articles. A survey amongst the active attorneys was also carried out, in order to determine how often they use the possibility to file alternative claims, on what considerations they file them and what opinion they have concerning the impact of filing alternative claims on the procedural economy. And what, in their opinion, is the impact of filing the alternative claims in the procedural economy

The questions analyzed concerning alternative claims were: what kind of alternative claims can be filed and how do they differ from each other; are there any differences in accepting the petition which includes alternative claims; how does filing alternative claims affect different types of court decisions; and how does filing the alternative claims affect the procedural expenses.

The possibility to file alternative claims within one claim is stated *express verbis* in the Estonian Code of Civil Procedure from the 1st of January, 2006 when the new code was introduced. Nevertheless it wasn't forbidden earlier, which means that it was rather widely used, and adding those articles to the code seemed logical outcome. Since 2006 those articles haven't been changed or modified in any way, which poses the question of whether they are still up to date. The different types of alternative claims are not stated in the code itself and they have been derived from the general logic of the claims by the legal scholars in professional literature.

Alternative claims can be distinguished on two bases, firstly by the object of the claim, which means the clearly expressed claim of the plaintiff and secondly by the cause of action, which means the facts which constitute the basis of the action. On this basis it is possible to distinguish three types of alternative claims.

The first type of alternative claims is the situation where the plaintiff files different objects of the claims, but on the same causes of action. This means that the court has to make the decision analyzing the same causes, but may decide on the different basis of the substantial law. A good example of this is the situation where the actions of the defendant have resulted in the plaintiff incurring a loss and the plaintiff files alternative claims on the basis of the breach of contractual obligation or tort law. In this case the court has to decide whether the

parties had contractual relationship and in case they had, whether the aim of the contract was to foresee this kind of loss as a possible consequence of non-performance at the time of entering into the contract. Should the court find that this kind of loss was foreseeable in this contractual relationship it should decide to compensate the loss on the basis of contract, if not, the court should decide to compensate the loss on the basis of the unlawfulness of causing the damage, which means according to tort law. Regardless the court's decision the plaintiff has the same cause for the action, but the court's decision may be based on different objects of the claim.

Secondly, it is possible to file alternative claims with the same object of the action, but with different causes. In this case the court's decision depends on the defendant's actions the plaintiff can prove during the court proceedings. In this case it is important to consider the final purpose of filing the case. For example, if the plaintiff would like to receive his money back in one case because he would like to withdraw from the contract or because the contract itself was void, the cause of the action is different, but the main purpose of filing the claim, hence the object of the claim, is in principle the same. In this case the court has to decide which claims have met the condition for granting the case. This position is arguable and this is the reason why we should address this type of alternative claims with some concession.

The last type of alternative claims is the situation where the plaintiff files claims with a different cause and different object. This kind of alternative claims are for example, possible in a situation when the defendant has gone bankrupt and parties have an unfinished apartment sale contract, in which case the plaintiff would like to file for reclamation of apartment from illegal possession or to exclude the property from bankruptcy proceedings. In this case the causes of filing the case and the objects of the claims are both different and the court has to decide which of the causes are proved and which objects of the claim can be granted in this case.

Distinguishing the types of alternative claims is from the procedural point of view not important, but it makes settling the legal argument much easier for the parties and the court. This means that it also helps to achieve economy in court proceedings, but from the point of view of the Code of Civil Procedure no changes or amendments are necessary.

After the claims themselves are filed the next procedural step for the court is to decide, whether to accept the claim or not. The Code of Civil Procedure states that the court has to decide whether to accept or reject claim within the reasonable time. This means that the court actually does not have a certain time limit for deciding this matter and this depends on the

workload of the court and the grade of difficulty of every single case. As the general rule is that decision should be made within reasonable time, the author of this thesis believes that filing alternative claims should not suppress the procedural economy and therefore it is reasonable to file alternative cases in matters where it is possible according to substantial law.

If the court accepts the claims, the next step is to conclude pre-trial proceedings. The Code of Civil procedure gives a certain aim which has to be reached during pre-trial proceedings. The most important aim is to ascertain the claims of the plaintiff. This obligation is also connected to the court's obligation to clarify the legal situation. In this phase the court should separate the facts from the legal statements in order to clarify the situation. The aim of separating the facts from the legal statements is important in order to check the conditions which have to be met in order to grant the claim by the court. When this is done, the court can take an opinion on the perspective of the claim and if necessary, to obligate the plaintiff to complement his claim in order to proceed with the claim. Should the court find that the claim is completely without perspective it can also dismiss one or several claims. As we can see, the aim of the pre-trial proceedings is to clarify the legal situation as much as possible in order to leave for the trial only those matters which are unclear or which are under dispute. It is important to solve the legal problem within as little time as possible, but still with high quality in order to minimize the possibility the parties will appeal the decision. This aim is also stated in the code itself: the court shall prepare the hearing of the matter thoroughly so that it can be adjudicated without interruptions in one court session. As the time of the pre-trial proceedings is also not limited, it is obvious that filing alternative claims may cause some delays in adjudicating, because there are more facts and legal statements, but on the other hand, filing alternative claims provides an opportunity to solve the legal problem within one case, which outweighs the possible delays and means that it rather helps to accomplish procedural economy than inhibits accomplishing it and especially if we know the aim of the pre-trial proceedings, which is to clarify the legal problem and the plaintiff's claims.

From the point of view of the procedural economy, one important procedural phase is making the decision. According to the Code of Civil Procedure the courts in Estonia can make different types of decisions. For example, the court can make the judgment by default in case of failure to respond to action by the defendant, or in case the defendant fails to appear in the court session prescribed for the hearing of the matter. The court can make also an interim-, partial- or supplemental judgments. There is also the obligation of the court that if an alternative claim is satisfied, the failure to satisfy another alternative claim need not be substantiated. Regardless of what type of judgment the court has to make, there is one

procedural problem. Namely, the Code of Civil Procedure does not obligate the plaintiff to rank his claims, but the court, on the other hand still has the obligation to check on of the claims as the first claim. This conflict also complicates the court's decision making. As we can see in the matter of the default judgment the court has to grant only one of the alternative claims – the questions arises, if the plaintiff has not ranked his claims, which of the claims the court has to grant. So, in order to remove this procedural problem it is reasonable to amend the Code of Civil Procedure in a way, that the plaintiff has the obligation to rank his claims. Ranking the claims will also benefit the procedural economy, because in this case when court has already checked the first claim and should the court find that this claim would not be granted, the court can make an interim or partial judgment and exclude this claim from the proceedings. This will ease up the whole proceeding and help to achieve procedural economy.

The court can also make a supplementary judgment in case some of the filed claims or petitions have not been resolved. As stated previously if an alternative claim is satisfied, the failure to satisfy another alternative claim need not be substantiated. This means that on the one hand the court has the obligation not to substantiate other claims if one of the claims is satisfied, and on the other hand, the plaintiff can ask in this situation for a supplementary decision. This is important for the plaintiff because, one of the grounds for refusal to accept the action is the case if a matter between the same parties concerning the same object of the action on the same basis is being heard by a court. In case the court has not substantiated the refusal of the claim and will not make a supplementary decision the procedural state of the claim is unclear. In order to clarify the situation it is reasonable to amend the Code of Civil Procedure in the way, which would give the plaintiff a certain amount of time to apply for a supplementary decision and if the plaintiff fails to apply for it, the claim should be considered excluded from the court hearings in order for plaintiff to apply for the new action.

As we can see filing, the alternative claims can promote the procedural economy, but in order to clarify the situation even more, the amendments to the Code of Civil Procedure should be made.

Procedural expenses also play a very important role in procedural economy. Procedural expenses are the legal costs and extra-judicial costs incurred by a participant in a proceeding. The most common procedural expenses are the state fee and the costs related to the representatives and advisers of the participants in a proceeding. Within the framework of this thesis it is not important which expenses are actually incurred, except for the state fee, but the bearing of procedural expenses.

In case of the state fee, filing the alternative claims definitely promotes procedural economy as the state fee is calculated from the value of the action. In case of alternative claims the value of the action shall be determined by the higher claim, which means that the plaintiff has to pay only one state fee, according to the value of the highest claim. Should the plaintiff file all claims separately he would be obliged to pay for every claim he files. This article will also apply in case the plaintiff has to file an appeal, as the value of the appeal and the state fee paid is the same as in the court of first instance. There might be even a situation when the plaintiff has to pay less for filing the appeal if he appeals the claim which has less value or whose value is stated as a fixed sum in the law. This means that filing alternative claims from the point of view of the state fee as one type of the procedural expenses is definitely in compliance with the procedural economy.

The division of procedural expenses is much more complicated in case of the alternative claims. One of the reasons is the fact that plaintiff has no obligation to rank his claims. In order to ease up the division of the expenses it is necessary to amend the law in order to obligate the plaintiff to rank his claims. This will facilitate in part the division of expenses upon satisfaction of action or in a situation where the firstly ranked claim will be unsatisfied. In this case the procedural expenses of unsatisfied claim should be borne by the plaintiff. The current legislation does not specify those situations and this is the reason why the amendments should be made. The Code of Civil Procedure should also specify bearing of the procedural expenses in the situation when the court satisfies the plaintiff's claims which had less value than the claim in accordance with which the value of the action was designated. This is important because, if by the court's decision which determines the division of procedural expenses a participant in the proceeding is required to bear the costs related to the legal representative or advisers of another participant in the proceeding and the amount of the costs in money has been determined, the court shall order the payment of the costs of the legal representative or adviser to a reasonable and necessary extent. The maximum amounts to the extent of which the payment of expenses of contractual representatives and advisers can be claimed from other participants in a proceeding are established in accordance with the value of the claim. This means that the less the value of the claim is, the less is the extent of the amount which can be claimed.

As a conclusion it can be said that filing alternative claims contributes to achievement of procedural economy, but due to the dynamic development of the legislation and knowledge of the representatives, it is important to make some amendments in the Code of Civil Procedure

concerning filing alternative claims only if they are ranked, to amend the possibilities of making different types of judgments and to specify the division of the procedural expenses.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Eesti Vabariigi põhiseadus kommenteeritud väljaanne, Kolmas, täiendatud väljaanne, Juura 2012;
2. K.Ratt, Uuring: kohtud töötavad inimeste hinnangul liiga aeglaselt, Postimees 11.01.2011;
3. R.Kagge, Ministeerium: keeruliste üürivaidluste aeg lüheneb märgatavalt, ERR 30.01.2013;
4. C.Ovey & R.White, The European Convention on Human Rights, Fourth Edition. Oxford, Oxford Press 2006;
5. Gea Gustavson, Juurdepääs õigusemõistmisele Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas, Riigikohus Õigusteabe Osakond, Tartu 2010;
6. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, kohtute seaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=773361&u=20130204145515>;
7. A.W.Jongbloed, European Traditions in Civil Procedure, 2005 Intersentia Antwerpen – Oxford;
8. P.Plowden, K.Kerrigan, Advocacy and human rights, Great Britain 2002, Cavendish Publishing Limited;
9. Vastuvõetavuse kriteeriumite praktiline käsiraamat, Euroopa Nõukogu/Euroopa Inimõiguste Kohus, detsember 2011;
10. Euroopa Ministrite Nõukogu soovitus Nr. R (81) 7 õigusemõistmise kättesaadavuse suurendamise abinõudest;
11. M.Capelletti, B.G. Garth, International Encyclopedia Of Comparative Law, Volume XVI, Civil Procedure, Lancaster 1972;
12. L. Feldmanis, T. Ploom, Kas jõustunud kohtuotsus on JÕUSTNUD kohtuotsus?, Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika, Eesti Vabariigi Riigikohus, Tartu 2005.;
13. C.G. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus – kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine, Tallinn 2002;
14. Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon, Euroopa kohtusüsteemid 2006. aasta väljaanne;

15. F. Calvez, Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights, CEPEJ, Strasbourg 2006;
16. K.Luha, Kohtute aastaraamat 2011, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56715/Kohtute_aastaraamat2011_20apr.pdf;
17. A.Kangur, Kohtumenetluse, Juridica, 2008;
18. Seletuskiri „Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu“ juurde. Kättesaadav internetis: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=595f70c1-c6eb-e669-8206-4a2d4bcc7c4e&;
19. M.Eeri, Kohtute sõltumatus ja kohtusüsteemi toimimise efektiivsus Eestis, Tsiiviilkohtumenetluse areng, Iuridicum 2004;
20. Kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, kättesaadav internetis: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=5a521761-f8fc-4d1d-b787-2cc7af079a78&;
21. Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu (208 SE) seletuskiri, kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text%2Fhtml&page=mgetdoc&itemid=033370012;
22. Tambet Tampuu, Tsiiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded, Juridica V/2011;
23. T.Tampuu, Hagi ja hagita asja avalduse menetlusse võtmisest keeldumine või läbi vaatamata jätmise õigusliku perspektiivituse tõttu, Juridica 2010/10;
24. A.Pärsimägi, Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Juura 2011;
25. M. Vutt. Hagi alus ja ese. Kohtupraktika analüüs. Riigikohus. Õigusteabe osakond. Tartu, november 2010, lk 3, kättesaadav arvutivõrgus http://www.riigikohus.ee/vfs/1046/HagiAlusjaEse_Margit_Vutt.pdf;
26. U.Volens, Kaasuste lahendamine. Metoodika, Tallinn 2011, Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna õppematerjal;
27. M.Vutt, M.Lillsaar, Mõistlik menetlusaeg tsiiviilkohtumenetluses, Riigikohus Õigusteabe Osakond, Tartu 2011, lk 25, kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiiviilkohtumenetluses.pdf;
28. T.Vaher, Praktilisi tähelepanekuid tsiiviilprotsessimisest, Juridica, 2005/III;

29. M.Seppik, Riigikohtu lahendid II astme tsiviilkohtuniku kriitilise pilgu läbi, Kohtute aastaraamat 2010, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/vfs/1106>.

Kasutatud normatiivmaterjalid

30. Eesti Vabariigi põhiseadus, RT 1992, 26, 349;
31. Vene Föderatsiooni põhiseadus;
32. Läti Vabariigi põhiseadus;
33. Soome Vabariigi põhiseadus;
34. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, Rooma, 4. november 1950;
35. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197;
36. Vabariigi Valitsuse määrus nr. 137, „Lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad“, RT I 2008, 40, 235;
37. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 1998, 43;
38. Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 2002, 35, 216;
39. Võlaõigusseadus, RT I 2001, 81, 487;
40. Asjaõigusseadus, RT I 1993, 39, 590;
41. Perekonnaseadus, RT I 2009, 60, 395.

Kasutatud kohtupraktika

Riigikohtu praktika

42. RKTko, 06.02.2012, 3-2-1-149-11;
43. RKTko, 02.11.2011, 3-2-1-91-11;
44. RKTko 09.06.2009, 3-2-1-59-09;
45. RKTko 05.01.2011, 3-2-1-116-10;
46. RKTko 19.05.2009, 3-2-1-46-09;
47. RKTko, 15.06.2011, 3-2-1-53-11;
48. RKTko 08.04.2003, 3-2-1-32-03;
49. RKTko, 19.12.2012, 3-2-1-165-12;
50. RKTko 31.05.2006, 3-2-1-121-05;
51. RKTko, 24.09.2012, 3-2-1-105-12;
52. RKTko, 06.06.2012, 3-2-1-69-12;

53. RKTko, 19.05.2009, 3-2-1-46-09;
54. RKTko, 23.09.2005, 3-2-1-80-05;
55. RKTko, 09.10.2007, 3-2-1-87-07;
56. RKTko, 25.11.2004, 3-2-1-134-04;
57. RKTko, 26.09.2006, 3-2-1-53-06;
58. RKTko, 18.04.2007, 3-2-1-27-07;
59. RKTko, 16.05.2011, 3-2-1-34-11;
60. RKTko, 05.04.2006, 3-2-1-17-06;
61. RKTko, 17.12.2009, 3-2-1-138-09;
62. RKTko, 28.10.2009, 3-2-1-110-09;
63. RKTko, 16.02.2011, 3-2-1-164-10;
64. RKTko, 17.11.2010, 3-2-1-104-10;
65. RKTko, 28.04.2010, 3-2-1-31-10;
66. RKTkm, 21.12.2011, 3-2-1-81-11;
67. RKTko, 21.01.2009, 3-2-1-138-08.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

68. EIK 21.02.1975. a otsuse Golder v. Ühendkuningriigid;
69. EIK 09.10.1979. a otsuse Airey v. Iirimaa;
70. EIK 27.10.1993 otsuse Dombo Beheer B.V v. Holland;
71. EIK 15.01.2001 otsuse R v. Isleworth Crown Court.

Muud allikad

72. Autori poolt läbi viidud küsitlus tegevadvokaatide seas.

Lisad

1. Läbiviidud küsitluse ankeetvorm.

Lisa 1 – autori poolt läbiviidud küsitluse vorm

1. Kas olete kasutanud viimase kolme aasta jooksul menetlusliku võimalust esitada hagimenetluses alternatiivseid nõudeid?*

*Juhul kui vastasite Ei, siis peate järgmised küsimused vahele jätma ning lõpetama küsitluse vajutades alloleval lingile – Submit.

- Jah
 Ei

2. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis milliste nõuete puhul olete seda võimalust kasutanud? Märkige alternatiivse nõude õiguslik kvalifikatsioon.

- Lepingusarnastest vaidlustest tulenevad nõuded: culpa in contrahendo ja käsundita asjaajamine
 Lepingust tulenevate vaidluste puhul
 Asjaõiguslike vaidluste puhul
 Deliktistest suhetest tulenevate vaidluste puhul
 Alusetust rikastumisest tulenevad nõuded
 Muud seadusest tulenevad nõuded – palun täpsustada
 Other:

3. Millistel kaalutlustel olete nimetatud võimalust kasutanud?

- Et tagada kliendile võimalikult parim õiguste kaitse kohtumenetluse lõppresultaadi osas
 Et tagada kiirem õigusliku olukorra lahendus juhul kui üks nõuetest jääb rahuldamata, esitamata kohtusse uut hagi.
 Muul põhjusel – palun täpsustada
 Other:

4. Kas alternatiivse nõude esitamine on olnud Teie kliendi tingimus hagi esitamise korral?

- Jah klient on esitanud sellise tingimuse ning olen alternatiivse nõude esitanud.
 Jah klient on esitanud sellise tingimuse, kuid ei ole esitanud alternatiivset nõuet.
 Ei, klient ei ole hagi esitamise tingimusena sellist nõuet esitanud.

5. Kuidas hindate alternatiivsete nõuete esitamise mõju menetlusökonoomiale õigusliku probleemi lahendamise ajalisest aspektist?

- Alternatiivsete nõuete esitamine kiirendab õigusliku probleemi lahendamist.
 Alternatiivsete nõuete esitamine aeglustab õigusliku probleemi lahendamist.
 Alternatiivsete nõuete esitamine ei mõjuta õigusliku probleemi lahendamise kiirust.

6. Tulenevalt oma eelmisest vastusest palun põhjendage seda.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Daniil Savitski

(sünnikuupäev: 04.05.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

ALTERNATIIVSETE NÕUETE ESITAMINE HAGIMENETLUSES

MENETLUSÖKONOOMIA SEISUKOHALT, mille juhendaja on *mag.iur* Kai Härmand,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 06.05.2013. a